

5

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మసమే.

శిశుపాలీయము

ఇది

విశాఖపట్టణ మండల ద్వితీయ శ్రేణి న్యాయవాది

దూర్వాసుల వరాహనరసింహములే

రచియింపబడి

శ్రీశారదామకుట ముద్రాక్షరశాలయందు.

ముద్రింపబడి ప్రచురింపబడియె.

విశాఖపట్టణము.

1924.

దీనివెల

రు 0-12-0,

Copy-right reserved.

పీఠిక.

శాంతిని పొంద

చ! కవివరులెందరో యమిత గాఢలనొంది భవోద్ధరమ్ముగా
భవతిరుణు నాటకమ్ములను జొందుగ ప్రాప్తిమనీషిణులై పూర్వం
భవశృతపుణ్య లేశమున వ్రాంతురుగా శివోపాసకులై
భవవధనాగ నుప్పు విదిలెంబగు విష్ణుకథావధానములు ।

యీ నాటకమునందు కథ శ్రీమహాభూమి నాట్యమునందువలెగాక కుష్మిణీ శివభూ
మిర కల్యాణ విహ్వలంతరమున నారంభమై శివునిపాదులకు భర్తృజ్ఞులగునూర్జును
లు శ్రీకృష్ణునితో సంహరింపఁబడి తన మొదటి రూపమున నశించి జయిని రూ
పమున విష్ణులోకమున శేనుటలై విమానారూఢుండై దివంబున కరుగువలయున గ
లను. నందొక్కతే నాటక సంక్రమదాయముంబట్టి వధము వంగ న్నలంబునఁ జూతరా
మి శివునిపాదుల దిరోహితులగావించి వానిస్థానమున నాయునుజుడౌవలెంపఁజేసి వాని వి
ష్ణులోకా రోహణమున నాటకము సుఖవత్సవసౌఖ్యము కలదానిగాఁ జేసినాఁడు.
శ్రీమదాంధ్రమహాభారత నర్థావర్ణమునందు భర్తృజ్ఞ రాజసూయపుట్టమున శ్రీకృ
ష్ణుని నాటకములుగాఁ జెప్పబడిన

సీ! ప్రాగ్జ్యోతిషంబున భగదత్తువై వేము
వోయిన నీతఁడన్యాయవృత్తి,
నిలబాలవృద్ధుల కెల్లభయంబుగా
ద్యావీగావురిఁగాల్చె పీరులైన,
భోజరాజన్యులఁ బాలకుల తోడరై
వతకాద్రీఁ గ్రీడాభిరతిఁ బ్రమత్తు,
లైయున్నవారల ననయుడై వధియించె
దేనాభుడగు వసుదేవుచేయు,
అ! నశ్వమేధమునకు నభ్యర్చితంబైన
హయము నపహరించి యుజ్జ మునకు

విష్ణుమాచరించె వీడతి పాపుడై

బభ్రుభార్యదనకు భార్యజేసి

అను కడ్యమును నాథారముగఁ జేసికొని బభ్రుభార్యకు శుభాశిష్యుని నా
మందిది యామె వృత్తాంతమును గల్పించి యైకకడ్యము ననుసరించియే గ్రంథాంత
రంబుఁజిక్కని నాటక వస్త్రవంశముల విస్తరించి వ్రాసిపాఠ్యమ. మఱియు నా
చిత్ర్య రోమగై బభ్రుభార్యకు శిష్యులునకు భార్యగ నునరింపకుండుట మొదల
ను కొన్నిమాడ్పులు గావించిరిని. ఇది నామొదటి ప్రయత్నమునకుఁ జోరకుంబులనే
కనుక తంతకమును. కావునఁ బాఠకో మహాకయులు

గీ॥ నీరములవీడి కీరముల్ నేర్పుమీఱు

నానగలెడ్డు నట్టిరాయంచకరణి

నెరసులెన్ని యుగల్గిన నరకుఁగొనక

విర

గలుగింప వేడువాఁడ॥

జ యే పు ర ము, }
21-2-1924. }

ఇల్లు బుధ జనవిధేయుఁడు,
దూర్వాసుల వరాహనరసింహము.

ఈ నాటకమందలి పాత్రలు.

పురుషులు.

1 శకుపాలుడు=కథానాయకుడు.	17 భర్తరాజా.
2 కంఠవక్త్రుడు.	18 భీముడు.
3 మంత్రపాలుడు=శకుపాలుని మంత్ర	19 నందేశ్వరుడు.
4 సునీధుడు=శకుపాలుని సేనాధిపతి	20 భీష్ముడు.
5 జరాసంధుడు.	21 కబ్బుడు.
6 కుక్కి.	22 గర్జమాని.
7 వాచాలుడు=విదూషకుడు.	23 వామనుడు.
8 సిద్ధుడు.	24 భరద్వాజుడు.
9 శ్రీకృష్ణుడు.	25 సాధ్వలుడు=వైదికముడు.
10 బలరాముడు.	26 నారదుడు.
11 సాత్యకి.	27 భర్తేశ్వరుడు.
12 కృతవర్మ.	28 జయుడు=విష్ణుమందిర వ్యూహాల
13 ఉద్ధవుడు.	కుడు.
14 అహ్మీరుడు.	29 మైత్రేయుడు = శకుపాలుని తురో
15 ఉగ్రసేనుడు.	హితుడు.
16 బ్రహ్మ.	30 శుకర్ష - వేదిపుర వాస్తవ్యుడు.

సూత్రధారుడు, ప్రతిహతులు, శత్రువారకుడు, ఇటులు, పాదుడు, వేత్ర హస్త్రులు, రక్షకఇటులు, బ్రాహ్మణుడు, మొదలగువారు.

1 చాడుతు=శకుపాలునిరాని.	5 శుకేశిని=సఖిభార్య.
2 కురిక=చాడుతుని కరిచారిక.	6 మధురిక=శుకేశిని కరిచారిక.
3 మాంబి=చాడుతుని కరిచారిక.	7 భూదేవి.
4 సతి.	

ఓమ్

శ్రీ రామచంద్ర పరబ్రహ్మ జే నమః.

శ్రీ శుపాలీయము.

నాం ది.

శ్రీ రంజిల్ల న శేష రాజ్యవిభవ శ్రేయోభివృద్ధ్యాస్పద
స్ఫూర్తోదారవరప్రసాదకలనస్వాంతంబునన్ ఢిల్లినాఁ
జేరంబొల్పుపురాణవారణపురీష్ఠితోరుసింహాసనా
స్తారుండేలుత భారతావనిఁ బ్రజాస్వాతంత్ర్యమేపారగాన్॥

ॐ॥ ఆరయలోక రక్షణ సమంచిత సాంద్రీదయారసాన్నితో
దారగుణ ప్రపూర్ణమతి దానవకోటి విభంజనకీయా
పారగుండై ముదంబాదవఁ బావని నాంధ్రీరమన్ వరించి యిం
పార వెలుంగు నాంధ్రీ జలజాక్షుఁడు తచ్చిగు పాలకుండగున్॥

(నాంధ్యంతమున సూత్రీ భావించు ప్రవేశించి)

సూత్రీ—నటీ, యేతత్సమయోచిత నేపథ్యాలంకారంబైనచో వేగిరమ్మిటు రమ్మ.
నటీ—(ప్రవేశించి) దేవరయాజ్ఞ శిరసావహించి యిదేవచ్చితి. సర్వంబును సిద్ధం
బయ్యె. ఆచరణీయం బెద్దియొ వక్కాఁగింపుఁడు.

సూత్రీ—అతివిస్తరమేల? జయపుర పురాధీశ్వరులైన న్యస్తీశ్రీ రామచంద్రదేవ
మహారాజులుంగారి యాజ్ఞాను సారంబుగ నిప్పుడధి కోత్సాహంబునం జరుగు నీ
యననశృంగ సాధారణ శరన్నవరాత్రీ మహోత్సవ దర్శనాగత మహాజనానీ

కంబు నన్ను రావించి తమ మనంబు లభివనాటక దర్శనోత్సాహకతంబులైయుం
డుటంజేసి యట్టి నాటక వృద్ధర్శనంబున హృదయా మోదంబు గావించుమనియ
నతిచ్చెం గావునఁ గుఱిలపులతో సంగీత మారంభింపుఁడనిచెప్పి నీవును సిద్ధంబు
గ నుండుము.

నటి—నాథా, యిపుడే నాటక వృద్ధర్శనంబుఁ గావించునంటిరో యానతిండు.

సూత్ర—సూతనంబుగ నాంధ్రంబున రచియింపబడిన శిశుపాలీయంబను నాట
క రాజంబు రమణీయంబుగ నుండును. దాని నాడి వీరిడెందంబుల నానందిం
వఁ జేయ నభిలషించితి.

నటి—సూతనాంధ్ర! నాటకమా? నరినరి! కాళిదాసాది మహాకవి కృత పురాణ గీ
ర్వాణ నాటక రత్నంబులంగనిన నవరస రసక శిఖామణులగు నీనభానదు లె
క్కడ? ఆసూత నాంధ్ర! నాటకంబు వీరిమనంబుల రంజించుటెక్కడ?

సూత్ర—ఏమి! సూతనాంధ్ర! నాటకంబుని నీవతి నీరస భావంబునంబలుకుచుంటివి!
సూతన పురాతనంబులకుంగల భేదమేమి?

గీ॥ ప్రియతమి యటన్న మాత్రీనఁ బాత్రీమగుచు
గొత్తది యనంగదానికిఁ గొఱత గలదె
కొత్తప్రియమును మఱివేడి రుచియునుచుఁ
దరుణి లోకోక్తి విసమ నూతనమే ఘనము॥

ఇంక నాటకాచరణంబునకు నీయాభాష యన నేల?

గీ॥ భాషయేదైన నేమి విశేషభావ
రసగుణమ్ములు గల్గినఁ బనదనర్చు
జాతితో నేమి సుగుణ సంజాతయైన
భాష గూర్చదె సౌఖ్యంబు భర్తకెపుడు॥

మఱియు నాంధ్రభాషయనఁ గొఱంతమేమి?

నీ॥ కావ్యనాటకముఖగ్రంథ సంహతికెల్ల
నందిమా ముగిసం బాంధ్రభాష,
సుందరాలంకార సురభూరుహాళికి
నాలవాలంబుదా నాంధ్రభాష,

కవిమనోరథాభివ గరిమ మేర్పడఁ దెల్పు
 నసమన్తేఘంటికం బాంధ్రభాష,
 గానోప యుక్త సంధాన న్వరాళికి
 నమర హాస్యోనియం బాంధ్రభాష,
 గీ॥ యనగ నుతిగాంచి యలరారు నాంధ్రభాష
 సరస కవితకు నెలకొను సదనమయ్యె
 దేశభాషల యందునఁ దెలుఁగులెన్న
 యనుచు నాంధ్రసరోజాక్షుఁ డనఁడె తొల్లి॥

ఇంతియగాక,

మ॥ పదలాలిత్యము సర్వగౌరవము సద్భాషాస్ఫుర ద్వితీయమున్
 మృదులోక్తుల్ రసపుష్టిభావగుణముల్ సీతిప్రబంధంబులున్
 సదలంకారము వర్ణ సౌప్య గతుల్ సంగీత సాహిత్యముల్
 విదితంబుల్ కవితాసతీమణి కొగిం బెంపొందునాంధ్రంబునన్॥

మృదుమధురంబై నర్వజన శుజ్ఞేయంబైన యిట్టి యాంధ్రభాషన్విడిచి కేవల
 గాంధిక భాషయగు గీర్వాణంబున నాటక వ్రేదర్శనంబుఁ గావించఁ బండితేత
 ర జనంబున కదియెట్లు ముదావంహబగును! కాన నాంధ్రభాషయే నర్వవిధం
 బుల నుత్తమంబు.

నటి—తమయుక్తి యుక్తవచోరచనాసామర్థ్యంబున నాస్వాంతరం బివ్వదు శాంతం
 బయ్యె తన్నాటక గ్రంథకర్తను దదీయ కవితా సామర్థ్యంబునం దెలుకఁ జా
 ర్పించెద.

సీ॥ దూర్వాసులాన్వయ ముగ్ధాబ్జి చందుగిండు
 శ్రీవత్స గోత్రభూశేఖరుండు,
 కామేశ్వరమనీషి గారాబు కొమరుండు
 వినయ విద్యాశీల విశ్రుతుండు,
 వారిరుఁపూర్వ వంశ సంజాతుండు
 వరకవి మార్గాను వర్తనుండు,
 పంతుల శ్రీకామ పండిత శిష్యుండు
 శిష్టజనానీక సేవకుండు,

గీ॥ కీర్తియుతమూర్తి మలాది కృష్ణమూర్తి
పండిత మనోబ్జమిత్తుండు పావనుండు
అంచిత వరాహ నారసింహావ్యయుండు
కమ్రీ శిశుపాలనాటక కవివరుండు॥

మఱియు నాతని కవితా సామర్థ్యతా పరిశీలనంబునకు నీనభవారే యున్నాడు.

గీ॥ కవిసమర్థత నెంచంగఁ గలుగునట్టి
గుణవిచక్షణ పారీణ కుశలమతులు
సభ్యులుండంగ నర్హులు సర్వవిదులు
మగువ మున్ను గఁ దెల్పంగనగునె నాకు॥

ఇట్టిమహనీయ గుణగరిష్ఠులు పరిశీలించఁ గవితాగుణ గ్రహణంబున కెట్టి కొఱం
తయు నుండనేరదు. పిలయన,

గీ॥ సీరములవీడి క్షీరముల్ నేర్పుమీఱ
నానఁగల్గెడునట్టి రాయంచకరణి
నెరసు లెన్నియుఁ గల్గిన సరకుఁ గొనక
విరళగుణములె గణుతింతు) విబుధవరులు॥

సటి—సరే యింక నగల కలావిశాకడులగు నార్యపుత్రులు సూక్తిధారులై నర్క
తార్యనిర్వాహకంబు నెఱవేర్చుచుండ నాటక సామాజకుల శక్తిని వేఱుగ నడు
గ నేలఁగి ముంజుగ నేనే ఋతువు నాశ్రయించి పాడవలయునొ దేవర యజ్ఞా
పింతురుగాక.

సూక్తి— సీ॥ ధాశధవ్యంబులై ధారాధరంబులు
గగన భాగంబునం గా)లుచుండఁ,
జారునిర్మల సారవారి పూరంబులై
ధరవాహి నీతతుల్ దనరుచుండఁ,
బాండురంబై నేలఁ బిండారబోసిన
కరణిని వెన్నెలల్ గాయుచుండఁ,
బక్ష్మమై గాఢుడోపల కాంతులను వీడి
సస్యరాజి సునర్ణ సమల నొంద,

గీ॥ నేడఁ గన్పొన్న ముటిమటి జూడనగుచు
వసుధ కన్గన పండువై మిసిమిదోవ
మానసాహ్లాద కరమాచు మహిత భూతి
ఋతువులకు మేటి యీశరదృతువు జోటి॥

కాన నకలజన శుభదంతై యతిమనోహరంతైన యీశరదృతువు నాశ్రయించి
చియే గానం బొనర్చుము.

నటి—చిత్తము. (అని పాడును).

నీ॥ ఇంద్రచాప ప్రభల్ హీనమై తొలగంగ
బరమ హంసాభికి బ్రేమద మొసంగ,
దుర్దినంబుల బాధ దూరమై పోవంగ
గోగణపాలుర కోర్కెదీర,
భూధర వాహినీ పుంజంబు గృశియింప
నలనిశాటప్రభా మ్రాన్య మొదన,
పుణ్యజన శ్రేణి భూరియాత్రీలు వోవఁ
బంక సంకుల భూమి భారముడువ,

గీ॥ ధాత్రీ నవతార మొందిన దానవారి
దేవకీ సూను మాడ్కిని దేజరిలుచు
నరయనేతెంచెలోకంబు వార్ష మొంద
ఘనతరంతైన శారద కాలమిపుడు!

సూత్రీ—అహ! ఏమిసీగాన మాధుర్యము! నీశబ్ద ప్రయోగ కాశల్యంబును నీడుదీ
యక యున్నదే! ఋతువర్షనా వ్యాజంబున నాటక వస్తుసూచన నెంత ర
మ్యంబుగఁ జేసితివి! నీగాన శుభారనముంగోల నామనంబు తనివి దీటకయ
న్నది. ముటియు సెక్కసారి పాడుమా.

నటి—చిత్తము. (అని పూర్వోక్త పద్యము నే పాడును). నీ॥ ఇంద్రచాప ప్రభల్...

సూత్రీ—అహ! ఏమి మనోహరముగా నున్నది! (అని మైమలుపు నభినయించి
చుచు నూటకుండును).

నటి—నాథా! ఇట్లుండక యుండెదరేలా?

సూత్ర) — (తెలివి నెందుట నభినయించి) పోయనీ, నేనిపుడేమి నేయవలయును?
 నటి — అర్యపుత్రా. యనమాన సామర్థ్యులరగు తమరు సూత్ర) భారులై యుండ నే
 మి నేయవలయునై నేను మనవి నేయవలయునా? ఇపుడు రూపకారంభంబున
 కుఁ బాత్ర) ప్రవేశంబు నేయవలయునన్ననంగతి మఱచి యుంటిరాదేమి?
 సూత్ర) — ఆహ, నీమాట నత్యమే. నీగానామృత పానానక్తింబడి నాచిత్తంబిం చు
 క పరాయత్తంబగుటచేఁ గర్తవ్యం జెద్దియొ మఱచియే యుంటిని.

గీ॥ వనిత నీగాన మధురసాస్వాదనమునఁ
 చిత్త మధుపంబు చంచలస్థితివహించె
 వ్రబలు రుక్మిణీ మోహవిభ్రాంతికితనఁ
 జలన మొందిన శిశుపాలు స్వాంతమల్ల॥

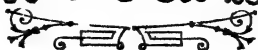
నటి — నాథా, శిశుపాల వేషభారి యిచే రంగస్థలంబునకు వచ్చుచున్నవాఁడు.
 సూత్ర) — అటులయిన మనమిచట నుండవలను పడకు. పోవుదము రమ్ము.
 (ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు).

ఇది ప్రస్తావన.

శ్రీ

శ్రీ శు పా లీ య ము .

ప్రభుభామంకము.

ప్రభుభామంకము—చేదీ పురోద్యానవనము.

(శిశుపాలుడు ప్రవేశించును).

హాభామమణి మోహనాంగి నవపుల్లంభోజ వత్సేక్షణా
హాభృంగాలకభార కుందరదనా హాపూర్ణచంద్రాననా
హాభీష్మాత్మజ రుక్మిణీ గుణనిధి హాపక్వబింబాధరా
హాభాస్వంత్యణి భూషణాంచిత తనూ యాహా మనోహరిణీ॥

ఉ॥ ఇంతిదలంప నీవలన నెంతయు మోహమనంతమాచు న
త్యంతమవార్యమాట నిశ స్వాంతమొకింతయు నిల్వదయ్యె నా
వంతయుఁ జింతి సేయక లతాంత శరాహతి నెంచివన్ను బల్
వంతకుఁ దావలంబుగనవశ్యముఁ జేయఁదొడంగెఁగంతుఁడున్॥

గీ॥ వసిత నీరూప లావణ్య వైభవములఁ
దవిలి నామది విడువంగఁ దాళదయ్యె
నేమిసెయుదు నేమందు నెట్లుగాంతు
మవన తాపాగ్ని చల్లారు మార్గముకట॥

శూర్యదిగ్భిత్తిం గట్టివ చర్మణం బోయన సెప్పుచు నదె చంద్ర చింబంబుద
యించి నాక నంబునకుఁ దాపోద్రేకంబుఁ గావించుచున్నది.

సీ॥ వాసవాశాంచిత వారణముఖపట్టిఁ
 బొల్పారు బలెఁపు పొడియనంగ,
 విరవలపైదాడి వెడలు కందర్పండు
 దర్శించి యెత్తిన ధ్వజమనంగ,
 ప్రిగ్గిళా కన్యకా పాణిగ్రహణమందుఁ
 జెలువొప్పగట్టు బాసక మనంగ,
 ఆకాశలక్ష్మీ ముఖారవిందంబున
 దీపించు సిందూర తిలకమనంగ,

గీ॥ సమయ పురుషుండు లీలమై సంధరించి
 పటిమఁ జిమ్మిన బంగారు బంతియనంగ
 నల్ల దె మదీయ తాపంబు వెల్లిగొల్పఁ
 దూర్పుకొండను నుదయించె తుహినకరుండు॥

అహహ! ఈశ్వంగార వనవిహార వ్యాపారంబున భీష్మకన్యాను రాగళంగ నం
 జనితమదననంతాపంబు వలన సూర్యుడుగునని తలంప నైజముచే శైత్యగుణ
 ప్రభాసంబులయ్యు నీమలయ మారుతాకులు దుర్బంధుండగు నాకందర్పునిం గూడి
 నాహృదయంబున కమిత తాపప్రదాయికంబు లగుచున్నవి. ఏమి వీని దుర్మ
 యము!

సీ॥ వైరమా యిదిదీనికు బీరమా నీకలా
 చారమా శౌరి కుమారమార,
 అందమా ఎదిదీనికుఁ జందమా కువలయా
 నందమా పున్నమ చందమామ,
 మేలమాయదిదీనికు శీలమా దుష్కర
 కాలమా చందన శైలపవన,
 పంతమానీకు సామంతమా నిర్దయా
 స్వాంతమా కూరి వసంత యంత,

గీ॥ నీతమానీకుఁ జూతమా పోతరంబ
 నాదమానీకు షట్పదనాదమా ప్ర

లాపమా పికాలాపమా కోపగింప
నెంచి తిలకించి వంచింది నుంచినేల||

(కొంచె మరిగి యొకకొలను నమిపించి మాచి) ఈపూర్ణిమా చరిత్రాకవంబున
సీకాసారమతి మనూహకంబై నేత్రకర్వంబుం గొలుపుచు నీయద్యానకనాధి
ష్ఠున దేవతయాయన విరాజిల్లుచున్నను బొడఁజూడ నాకునంబునకు మిక్కి
లి వెక్కినంబై తోచెడిది. అయ్యయ్యా! ఈకమలాకర దర్శనంబున “దాసు
కటి దలంప దైతంబు వేఱొండు దలంచు న”న్నటుల మదీయ వేదసాధకంబును
జింత యధిక మగుచున్నది.

సీ॥ వికసిత కమనీయ విపులాబ్జ విభవంబు
నాణెంపు సోగమీనములసాంపు,
నిరతమ్ము విరజమ్ము విరితేనియలసోన
కడునిక్కు జక్కవ కవల పెంపు,
నన్నుత కదలికాస్తంభ సౌభాగ్యంబు
విలసిత వేదికాస్థలులచెన్ను,
తరళతరంబైన దరము సౌందర్యంబు
నాయత శైవాల శ్యామలతయు,

గీ॥ రమణ నేపారు ఘకపికా రావములును
రాజహంసలు కూర్మముల్ రాజులంగ
నందమున్నగు నీకమలాకరంబు
పొలఁది యవయవంబుల తీవరదలఁచఁజేసి
హృదయ సంతాపమోతయు నినుముడించు||

ఇంక నాడుక్తిలో తధునీమణి కామవరిరంభ శుభాశ్చరిం బడయ నేరని నేనీక
అకుంజెటకు వింటివాని వాడి కూపుల వేడిమికొ బోడిమి చెడక యుండ నివు
డెట కేగువాడ?

సీ॥ ఈసుమాస్త్రునకు నోడి కొలను జేరెదనన్న
నరవిందములఁగొంచి యడలుగుండె,

మనసిజ భీతిచే ననముఁ జొచ్చెదనన్న
 నటనశోకముఁగాంచి యవయుమనము,
 కామునకొదిగి యారాముమేగెదనన్నఁ
 బూలేముల్ గాంచిన భీతిగల్గు,
 స్మరచాపములనుచ్చి పెరటదాగెదనన్న
 మల్లికాతితిగఁగాంచి యుల్లమదరు,

గీ! మరునిధాటికిఁ దుదకంతి పురముఁ జొరగఁ
 జెలుల నిర్మోత్పలంబులఁ జేతములుకు
 ఫాలనేతుని శరణంబు వడిసిగాని
 పంచళరూఢాక కేనింక బ్రతుగబాల!

మదీయ మదనసామ్రాజ్య కావ్య నిర్వహణ పరాయణుడగు వాచాబుండింక
 ను చాకతదయఁ శరణం జేమియొకదా!

(వాచాబుండు వ్రేవేళించును.)

వాచా—(నర్త) ఇదె నామిక్రుఁ దెవతెందలంచెనా మదన తాపానల దందహ్య
 మానమాన నుండై యున్నటులఁ గాన్పించు తున్నవాఁడు (ప్ర) మిత్రీహా, యా
 ఫాలనేతుని యపరమార్తినగునాశరణంబు వేదిన నీకురంత చింతకుఁ బ్రీతికా
 రంబు గావించక యుండునా?

శిశు—(వాచాబునివంకఁజూచి) ఓహో! వాచాబుండా! ఈనాడురవస్త్రలో నాపా
 లిటి భాగ్యదేవతవలె వచ్చితివి. ఇదె నీశరణంబుఁ జూచితి. శంబరాంతకు శాత
 శరాపాతి కోర్కబాల, రక్షించు, రక్షించు. (అని చేతులు జోడించును).

వాచా—తయస్యా, నీభాగ్యదేవత కేమిగాని యిచ్చదే భాగ్యదేవత కొలకైయెట్లుట్ట
 ట్టాఁగుచున్నావు?

శిశు—మిత్రీహా, యీంక జాతి యెవరి కొలకైయెందును?

గీ! వతనూమధ్య భీష్మకుండలమిఁ బెంచి

ప్రియముతోడుత నాకిచ్చి పెండ్లి సేయ

నున్న రిటిఁగాంచి యాలరి వెన్నదొంగ

ముచ్చిలించెనె యావరాహా, యాల

లామ, యానీల వేణి, యానోమలాంగి,
 మామనోహరి, యెలనాగ, యామిటాడి,
 యాకలువకంటి, కరభోరు, హంసయాన,
 యాఘకాలాప నవమోహనాంగి నాదు
 మానసంబును హరియించి సూనకరుని
 విశిఖన్మప్తిని ననుద్రోది వెడలె నెటుల
 విరహసాగర మీదినే దరినిజేరు
 సాధనాంతర మీక్షింపఁ జాలువాడ॥

వాచా — ఓహా! దీనిక యంతయాతాటము! ఇది కూడులేదన్న దుఖిమా గుడ్డలే
 దన్న దుఖిమా? నాకుఁబొట్టనిండ మెరుగుటకు దట్టముగఁ గమ్మని కుడుములు
 లభించిన నిట్టివానికి గుట్టుచెడి వట్టువడుకునా? మహారాజా, యాధుక్కియే చ
 క్కదనముల చుక్కయనుకొంటివా? నిన్ను శరింప మఱివనితామణులులేరా?
 ఈభువనభ్రమంబున నున్నయేయత్తను మత్తకాకిని నిన్నుఁ జిత్తంబునఁ దలం
 చి యుత్తలపాటు సెందకయందును? శిశుపాలుఁడేమి పశుపాలునికన్న నధ
 ముఁడా?

ఉ॥ శీలము రూపముంగులముఁ జెల్వగుప్రాయము సంపదుత్కరం
 బాలమునందునెం దనరు నద్భుతేసాహసశైర్యధైర్యముల్
 చాలగ నెంచిచూడ నలజంభ విభేదికినైనఁ జేదిభూ
 పాలునిఁ బోలనానె వెరపార్థివముఖ్యుల మాటలేటికిన్॥

అట్టి నిన్నువరించి సుఖంబువడయసాచని యాదుక్కినికి నీవెట్లు లభింపఁగల
 భ? కాళిన,

గీ॥ ఓంమిమిత్రీమ యీవ్యధ నోసరించి
 నాదుపలుకుల నాలింప మోద మొదవు
 రుక్మిణీకాంతఁ నుదిదల్చి రోషహీన
 మానసుడవె భూపాల మౌళిచంద్ర
 నీతిసూన్యంబు మోహంబు నిండునున్న
 భక్తిపూజ్యంబు విశ్వాస భయముల్లి

స్థిరతపనలేదు యోగ్యత యరయంగల
పసులకాపరిఁ దగిలిన రసవిహీన
వినపు నెలఁతకునై యింతవ్వననమేల
మనక సంస్కృతాన్నము శుద్ధమగున
మాస్తవిగళిత ఘటమున కాపఁజేయు
వెంగలి గలండె యెందైన నంగిడిఁడ!

శిశు—ఇదీ! మూఢాత్మా, నీవస్తుతత్వజ్ఞాన మెంతవివరీతముగాఁ బరిణమించినది?
“ఎద్దన కేమి దెలియు నడుతులరుచి” యని రుక్మిణీశుగుణనంపద నీకెట్లు గా
వ్యాంబగును?

చ! నుగుణగణాలవాల కడుశోభితలక్షణ లక్ష్మితాంగియై
మగువ మనోహరాకృతిని మానవనాథవరాన్వయంబునన్
జగములు సన్నుతించ నిల జన్మమునొందిన యాదిలక్ష్మి నా
నగఁడెదుదాని నిట్టాలతి నింద్యముగాఁ బలుకంగఁ జెలునే!

అంతియగాక,

శా॥ ఆలావణ్యము నామరాభగమనం బావాక్య మాధుర్య మా
నీలోత్పల్ల నరోజనేత్రీయుగ మానెమ్మోము శృంగార మా
రోలంబాలకబంధ మాగురుకుచశోభీధరం బాగళం
బేలోలాక్షికిన్ నె నెందఁడరమా యీలీల నెక్కువృద్ధిన్॥

శాచా—శిశుపాలసార్వభౌమా, యేమి యంతవెట్టివాగులకాఁడవు? శుగుణముల
మీద శుగుణములను లావణ్యముపై లావణ్యమును దొంతరవెట్టిన నే రుక్మిణియై
నదనుకొన్నను నీకుంగల వ్రయోజనమేమి? నీతియు జాలియులేని వలువేషధా
రిని వరించి నీకుంక జూడనైనలేదే! తనకుంగానిదానిఁడలంపనేల?

శిశు—శాచాబుఁడా, యేమియు నెఱుంగని యాగోలంబులనాడెదవేల! ఆకుత్సి
తుండు బలాత్కారంబునం గొంపోవ నామచ్చెకంటి యేమి నేయఁగల్గును? వ్ర
ల్లడందైన యాచుతకరి గొల్లవి ననవలెంగాక.

శాచా—మిత్రమా, గంజివోక్షివెట్టిన నుటికంక నే చూచుచుంటివా? అగొల్లఁడుచేసి
న వ్రల్లడమేమి?

శకు — ఏమియ్య? విజయము.

ఉ॥ చిన్నటనాటనుండి మనచేదినృపాలున కేమెసంగెదన్
గన్నియనంచు భీష్మకుడు గార్యమొసర్ప వివాహపత్రికా
మన్ననసగవనేము నటుమామకబంధులగూడె యేగినన్
ఖన్నులజేయడే ఖలుడు కృష్ణుడు చౌర్యతఁ గొంచు రుక్మిణిన్॥

వాచా—ఇదియేనా నీకుఁ దెలిసినది? ఆబాల యేమియు నెఱుంగని గోలయనియో నీ
యూహ? చూచుటకుఁ జూచువలెనుండియుఁ జేసినది వందికొట్టఁచేప్పలేయని
పావము నీవెఱుంగవు కాబోలు?

శకు—అమె చేసినదేమి?

వాచా—ఇంకను నుఱియేమి నేయవలయును? తాను చేయవలసినదంతయుఁ జే
యుటచేరినె యంతవచ్చినది.

ఉ॥ అన్నులమిన్న నీకొసఁగి యన్నవివాహము సేయనున్న నా
పన్నయెఱింగి విప్రీకులనత్తము నెక్కనిఁ జీరిసాహసా
భ్యన్నతిమీఱఁ దన్నుఁ గొని పొమ్మని కమ్మలిఖించి పంపినన్
గిన్ననవచ్చి శౌరినినుఁ గన్నడనేసి హరించె రుక్మిణిన్॥

శకు—ఏమి! నిజముగానిట్లు జరిగినదా?

వాచా—అహ, నిస్సందేహముగా నట్లనే జరిగియున్నది. ముమ్మాటికి నామాటనస్సు
ము. అభీష్మతనూజనంపాస్త్రయావనయైన నాటంగోలె నామాయలమల్లి శల్లగొల్ల
నియిడదే బద్ధానురాగమై యుండుట నెఱింగి జననీజనకులును బంధవులును గృ
ష్ణుని కిట్లుచే జయద్వాపామునే నేరం గృత్రికశ్చయ్యులైరి. రుక్మి నీయందలిన్నేయను
బంధుకానికొప్పున హరించి హరించి కన్యాదానంబు నీకుం జేయఁనెంచి నమస్తంబు
నిద్దంబుసేయ నారుక్మిణిచేసిన కొంటికినంబున నియుద్వాహంబునకు విఘ్నంబు
వాటిల్లె.

శకు—ఏమియ్యాశ్చర్యము! ఏమిదారుణము! ఇనియంతయు నత్యమైయందునా?

వాచా—నేను మహాబ్రాహ్మణుండను, నాసౌట ననత్యమువచ్చునా? అంకుల నా
యేలికవగు నీయెడలనా? ఇదే నాజందెంబుమట్టి పెప్పెడ. (అని యిల్లాపవీర
ము చేతఁబట్టి) నేపెప్పినదానిలో లేక మైన సస్పృతములేదు. నీవు నందేహింపకు
ము. ఇంతకును స్త్రీలమనంబుల నెవఁడెఱుంగఁ గలఁడు?

చ॥ వలగొనుమాట మొక్కరుని వావిరిచూపుల మేపునేటొకం
 డలవడఁజేప్పఁదన్ను నెరు నాశ మఱొక్కనివంకఁ జూపెడున్
 నలుగడవిభ్రముంబు యను నమ్మకముల్ పెరనాల్గుదక్కులన్
 దెలియఁగరాదు బ్రహ్మకును దెల్లముగా మదతీ మనంబులన్ ॥

అందుచేతనే పెద్దలిట్లంటును.

శ్లో॥ “బాదుంబరాణి ఘోషాణి శ్వేతవర్ణంచవాయసన్
 మత్స్యపాదం జలేపశ్యన్ననారీహృదయస్థితిమ్” ॥

శిశు—నీవు చెప్పినది వారాంగనల యెడల వర్తించును. పెద్దలు చెప్పునది స్త్రీజన
 సామాన్యముగా నత్యమయైనను నుత్తమవంశ సంజాతయైన రుక్మిణి యట్టిది య
 గునా యని నామనంబున నించుక నందియంటు వాడముచున్నది.

(ప్రతీహరణుడు ప్రవేశించును.)

ప్రతి—ప్రభువరా కుండినపురంబునుండి యొక లేఖసరకుండు వచ్చియున్నాఁడు.

శిశు—వాని నిటకుందోడితెచ్చు.

ప్రతి—చిత్తము. (అని విష్కరిమించి లేఖసరకునితోఁ బ్రవేశించును.)

లేఖ—మహాప్రభూ రుక్మి కుమారమహారాజావారు తమతావున కీలేఖనంపిరి. (అ
 ని యొక లేఖం జేరికిచ్చును).

శిశు—(లేఖను జదువుకొని) సరి మీరుభయము వెల్లవచ్చును. (ఉభయులు నిష్కరి
 మింతురు). వాచాలా, రుక్మియొక్క యాయుత్తరము నందలి కొన్నియంశము
 లు నీనుడఁపుల స్థిరపరుచుచున్నది. నేనెంత భయపడితిని! (పెద్దనిట్టూర్చువిడి
 చి) ఏమి యాశ్చర్యము! ఆసూర్యంపశ్యలగు వనితల కిట్టిసాహసంబు వాడము
 ట మహాశ్మకంబుగ నున్నది. (నిట్టూర్చువిడిచి) వరాసురక్తయని తెలియ నేర
 కుంటినే! ఈరుక్మిణీకృత దుష్టకృత్యంబుఁ దలంప నామనంబెంతయు రోయచు
 న్నది. ఛీ! నికలప్రాత్యురాలా! నిన్నుదలంచిన మహాపాతకంబు లొదవు.

వాచా—(స్వ) బలే! యిప్పుడుకదా నేధన్యఁడవైతిని! రుక్మిణీ! శుగుణ సంపత్తి నె
 ఁ టిఁగియుఁ బ్రభుమనోవ్యథంబావ నేపన్నన వస్తుగడ భరించినది. ఆయుత్త
 రము మత్తకాశిని వృథా నిందించిన పాపంబువలన దైవంబు ననుంగాచుగాత!

శిశు—అనిచురాలి దుష్టకృత్యంబుతో నాకేల? ఆయదుకుల పాపనగుడు గావించి

న తిరస్కారముఁ దలంప నాహృదయంబెంతయుఁ గోధఘోరిత మగుచున్నది. (సగత్వముగఁ దలపంకించి)

మ॥ చిరకాలార్జిత ఘోరమైరజనితా క్షీణోగ్రీ కోపాగ్ని దు
స్తర విస్ఫారమదాంధతోద్భట తిరస్కారాద్య ధారాహుతిన్
బురనంహార విజృంభమాణ భయకృద్భూతేశ బాణాగ్ని భీ
కరమై పర్వై నభోంతరాళము సమగ్రీ ప్రజ్వల జ్వాలలన్ ॥

అట్టి మదీయ కోపానల జ్వాలలకు నాయాదవాధముని శలభప్రాయునిఁ జేయక నాకుఁ గన్నారఁ గూడురానేరకు.

పంచచామరము.

దురాత్ముఁ గూరికర్మఁ బట్టి దోర్బలంబు పెంపునన్
గరాళ శిష్ట ధారఘోరఁ గఠ మొక్క పెట్టునన్
చిరానంద్రుఁచి శోణితంబుఁ బీల్చినాడు కోధమున్
బరాబరిన్ బ్రశాంతిఁ జేసిపాయుదున్ మనోవ్యథన్ ॥

వాచా—అట్లు చేసికఁగాని నాకుఁగడువారఁ దిండియుండదు.

శిశు—(కోపావేశముతో) ఇదే నాప్రధన విషము.

ద్విపద॥ చిరశత్రు శరము నాశిరముఁ ద్రుంపకయ
వరమార్గమును లేను పడయంగనోపి

వాచా—హరహర! (అని జెవులుమూసికొని) ఆకుంగళము ప్రతిహతమగుఁగాక!

శిశు—మూర్ఖా, శత్రుపక్షంబునఁ బలుకుచుంటి! ఆకురాత్తుని శిరశ్చేదంబు నీకకుంగళమా?

వాచా—మిత్రహూ, యదికాదు. ద్వి॥ “చిరశత్రు శిరమునా శరముద్రుంపకయ” అనుటకు మాటుగ వ్యత్యస్తముగఁ బల్కిరిది.

శిశు—ఓహూ! అలాగా!

గీ॥ శత్రుదండనమందున సహధికముగ

హృదయ మెప్పుడు లగ్నమై కదిసియుంట

నుడువు పొరపడి యుండినఁ జెడుగజేల

యంతెమార్చిని సంభవమగును సఖుండ॥

వాచా—మహారాజా, చెడుగు సంభవించుననికాదు. నాకుఁగర్భకతోరంబుగ నుండుటచే నట్లంటిని.

శిశు—ఆశరాత్రినిఁ గలిసముగా శిక్షించ మంత్రాలోచనంబు నేయనరుగవలయు (అని నిష్క్రమించును).

వాచా—మహారాజిగారు సావత్వర రాహిత్యంబునకై నొమిన క్రతోద్భావక నం తర్పణ మామవక్రంబుల పెంతుటకు నేనింతలోఁ బోయినట్టెద.

(అని నిష్క్రమించును.)

తెరజాణును.

ద్వితీయరంగము—శిశుపాల సభామందిరము.

(శిశుపాలదంతవప్తిలు మంత్రీపాలసునీధాది మంత్రిలును బ్రవేశింతురు).

శిశు—కరూణాధిపా, మంత్రీపాలాది సచివులార!

ద్వి॥ చెప్పెదనెకిమాటఁ జెప్పియొగ్గిననుఁడు
తప్పుఁగాపించెను వస్త్విగొంపోయి
యాదవాధముఁడైన యాకృష్ణులుఁడు
మీఁదు మిక్కిలియిపుడు చేదిభూపాలు
శిశుపాలుఁ దెగటార్పఁ జింత నేయుచును
బశుపాలుఁడున్నాడు భావంబునందు
మంచియోచనఁజేసి మించకుండంగ
వంచింపవలె ముందువాని నెఱున
లేకున్న మననింక లేకుండఁ జేయు.

నాకుఁదోచినదిని మీ కేమిదోచు
వినుపింపఁగోరెడ విశధంబుగాను
ఘనమంత్రీ వరులార కరమాపులార
కార్య సాధకోలార కంసాంతకుండు
వీర్యవంతుండని వెగఁదొందరాదు
పూర్వమూలనిఁకై బూటకంబంచు
సర్వము నెఱుంగమే సమయంబులందు.

దంత—గీ॥ నరవరోత్తమ, నీవిత తరిచియుడుగ
 నూటకుండుట మాకేమి యుచితమయ్యె?
 నాకుఁదోచిన భంగిని బ్రాకటముగఁ
 బలికెదను మీరలందఱు భద్రమతులు
 మంచిచెడ్డల మోచించి యుచితముగఁ
 గార్యసాధన మూహింపఁ గలరుకాదె.
 గొల్లకులమందు జన్మించి ఘోరమైన
 పాతకంబులఁ గావించి నీతిమాలి
 మామయనకను గంఘని మడియఁ జేసి
 వీరుడనుకొన లోకులబీడ నెంచి
 చేరు గలవారితోడను వైరమూని
 క్రిందుమీదను బడుచుండి సుందరాంగి
 రుక్మిణీనతి హరియించి రోషమొదవఁ
 జేసి భూపాల వశాళికఁ జెడుగునింకఁ
 జేయనున్న వాఁడేమని సెప్పువాడ?
 వృక్షశాఖను దెవులూన వేగిరంబ
 దానిఖండింప కుండినఁ దరువునంతఁ
 దినక యుండునె గ్రమముగఁ దీవ్రగతిని?
 వీని నదెరీతి ఖండింపమేని యిపుడ
 మనలనే కాదు జగమెల్ల మావఁడొక్క?
 కన్నుగాననివీడె యావెన్నుఁడేని
 మఱియు శ్రేయంబె యొకట నిద్దరినిమృంప.
 శత్రుమో కానో యనలేదు సంశయంబు.
 పూనియేకాగ్ర చిత్తత వానియందె
 దృష్టినిలిపిన నక్కడికేగఁ గలఁడు?
 తడవు సేయక యత్నింపఁదలఁతులేని
 పడక యుండునె మనబాహుబంధమందు?
 మనదు ధాటికఁ గాదె మున్నగునీతి

తరలిపోవుట జలరాశి మఱుగుఁ జూచుట?
 లెక్క పెట్టిన నిట్టిది పెక్కుగలవు
 వలదు నలదింకఁదడయంగ వలనుకాదు
 లేండునడుములు గట్టుఁడు రండుపోర॥

సునీ—గీ॥ రాజుపర మేళ వినుత వీరప్రతాప,
 రాజమస్తక ముకుట విరాజమాన
 పాదపంకజ, భవదీయ వాక్యసరణి,
 దంతవక్త్రేశు శౌర్యవదాయసూక్తి
 ధోరిణి, జనప్రవాద ప్రచారములును,
 విననగల్గెను నామది వెక్కసంబు
 అల్పులను జంపి మాయల నల్పఁగొన్ని
 శ్రీధరాచ్యుత గోవింద మాధవాది
 నామధేయంబు లిడి మూఢ నరులు వొగడ
 విష్ణుఁగుచుఁ దలయెత్తి కణ్ణివంద
 తలకుఁదగనట్టి పనులను దఁచుచున్న
 మిన్నకుఁడుట యొప్పునే మన్నతేడ?
 మొగ్గలోపల శాలివు నుగ్గుసేయఁ
 చాడకుండినఁ బిమ్మటఁగిడు మూఁడు॥

మంగి—గీ॥ చైద్యనర్వంపహాధీశ, శత్రునాశి,
 విపుల సిద్ధునాంశీల, వీరపాల,
 సారవతులార, సత్సహకారులార,
 విత్సవించేద నేనెక్క విన్నపఁబు
 కరుణతోడుత నాలించి కార్యకరణ
 సాధనాస్పదయోచన నలువరయ్య.
 మనదుశత్రువు కృష్ణుండు మహితబలుఁడు,
 సులభ సాధ్యుఁడటంచును దలఁపరాదు.
 బద్ధవైరుండు మనయెడఁ బ్రేమలముగను.

మాధవుడో లేక సామాన్యమానవుడో
యనెడు సందేహకలితమా యంశములను
బ్రస్తుతంబున ఏడి పిప్పిభమమునను,
బల్లిదుండైన రిపునిపై బవరిమునకు
నెత్తివెట్లుట మనకిప్పుడుత్తమంబ
యనెడు విషయంబు యోచింపు డాత్మలండు.
అపచయంబున నరియుండు నపుడుగాని
యాపచయంబున దానుండు నప్పుడైన
యాన మొనరింప యుక్తమా నందుఁబుధులు.
వై రియుద్ధతినుండిన సారమతులు
గమనకాలంబు కాదందు కలహమునకు.
మున్ను రుక్మిణిఁ గృష్ణుండు గొన్ననాటి
కన్న నిప్పుడు వానికి మన్నయట్టి
న్యూనతయు మనకుఁగల మహేశున్నతియును
దలఁప నేమియుఁ గనరాదు తత్వముగను.
మఱియు రుక్మిణిఁ బెండ్లాడి మహితసుఖము
నుందుచు నుదాత్తుడై శౌరి యున్నవాడు!

ఇంతియగాక మేనత్త మేనమామచిత్తలైన శిశుపాల గృష్ణులు సహజమిత్రులు.
అట్టియొక శత్రుత్వం బసహజంబు. సహజ మిత్రత్వంబున మిత్రత్వంబును సహజశత్రుత్వంబున శత్రుత్వంబును బలకత్తకంబులగు. తద్వ్యతిరిక్తంబులు బలహీనంబులు. అతఁకారకార్యవశంబునం గలిగిన కృత్రిమశత్రుత్వంబు స్థిరపాధి లేనినై యెరకాలంబుండక సామాన్యంబున నశించు. భూపాలుండు దేశకాలభేదంబుల నరని సంధివిగ్రహించి గుణమట్రవిజ్ఞానంబున బ్రహ్మమోక్షయోగంబుగ మేలంగిన నివాసకముఖుండగు. తన్నిరుద్ధప్రవర్తనంబున దేశక్షోభంబునకుఁ గారణుడై యాచారవశాదుండై యుగయుగంబున నవభ్రాంతికిం బాలగు. అతఁకలుండగు రాజప్రజాక్షయంబునకును భగవదాశంబునకును మూలాభాతుండై యరాతులకుం జిక్కినఁ జిక్కుటయు సుకృతమయంబునఁ బ్రాణంబు గోలుపోవుటయుం దటస్థించును. అందువలన దేశంబరాదకంబగు.

౮॥ “పియము వలికెడు వారిన పెద్దమెత్తు
రపియంబును బధ్యంబు నై న పలుకు
తగిలి విన నెల్ల రలుగానఁ దానిఁ బ్రీతి
బలుక రేవ్వరు నుత్తమవృత్తిభలయ్యుఁ”

గీ॥ “మొదల నప్రియ మయ్యును దుదెఁగరంబుఁ”
ప్రియముఁ బధ్యంబు నగుదానిఁ బ్రీతిఁ బలుక
వలయు బలిమి నై న హితులు వసుమతీశ.
కానయానంబు యుక్తంబు కాదుమనకు॥

శిశు—గీ॥ దంతవక్త్రసునీధ సందర్శవాశ్య
విసర సంజాత నిర్వాహ విమలశౌర్య
ధైర్యసాహసముఖ వీరధర్మమేఘ
చయము సచివోశనా నీతిసారవార
ధూతమైనట్లు పైకి వేదోచుమదికిఁ
గాని తర్కింప సత్యంబుఁ గాననగును॥

అది యెట్లంటేని సందసందను సనహయ శూరత్వంబు మన మాగధు సప్తదశ
దండయాత్రా కారణమందును, గాలయవన చోదితుండై ముదకుండు గుహంత
గ్గతుండగుట యందును దెల్పబడెను. నైవాహిక వ్రీయత్నంబుల సప్రమత్తుల
పై యేమఱియుండఁ జౌర్య క్రియాపారంగతం జూపిన వాని వ్రీతావంబింతం
తననేలా? ముచ్చిలించిన వదార్థ రక్షణార్థమై దండవ్యాజ్ఞాన మాసుండగు
జోదని శుభాశ్మతిం దలంచిన యాదపు శుభాదాతృత స్పృహంబగు. మఱియు
సహజ శక్తిమిత్రులు సమయానుసరులై యేదోయొకతక్షంబున నుండురు. ఉప
కార స్వభావుండైన సహజ శక్తిమిత్రులైన సంధిసేయందును. అవకార స్వ
భావుండగు సహజమిత్రునితోనైన సంధి యీకర్తవ్యంబు. కృష్ణంధుడునయెడ స
వకార స్వభావుండయి మహావకారంబునలిపె. ఇంకను నలువనున్న వాడను.
కావున వానితో శుభ్యాదంబున మనికి యురంబున నురగంబుతో నునికియె.
మఱియుఁ గృష్ణకృత పరాభవంబు నహింస సశక్త్యుపై నది.

గీ॥ పరిభవమ్మనసామ్మ భూపాలురకును
శౌర్యముగటను వైరిమవార్యలీలఁ
జేసిన యవజ్జ తాల్చిమై జిత్తగించి
వసుధ జీవించువాఁడు జీవచ్ఛవఁబు॥

గీ॥ పరిభవమునెంది యల్పుఁడుకా బలిహితఁబుఁ
నలపగుండునె యెంతయుఁ దాల్చిఁబూని
“పాదహతమైన రజమును బైకి నెగసి
మస్తకారోహణమునేయ మూను నెక్కొ॥”

కాళిన మంత్రవరా, యేతత్కారణంబున నా యా నూద్యమంబు సంగీరించి
ఘోషయత్నంబుల సత్వరంబుగఁ జేయఁపుము. మనవత్సంబు వారలగు జరా
సంధ రుక్మి పొంద్రక వాసుదేవాది వసుంధరాధీశుల నావూహంబు నేయ
సంపుము.

మంత్రీ—దేశరక్షణ నవహితమ్ముగ మన్నించువాఁడ. (అని నిష్క్రమింతుడు.)

శకు—నేనాద్యక్ష, మదీయ బలంబుల సమరసన్నాహంబున నుండుము.

శునీ—మహావ్రసాదము. (అని నిష్క్రమించును.)

దంత—అన్నయ్య, భ్రాతృసూనుండగు నానీచునియందలి ప్రేమచేత కల్పింతును
సాత్వతీదేవి నేయు బోధనలకు మాత్రము నీవువరాజ్యులుండవు కావలయుటకు.

శకు—అందులకు నీవు సందేహించకుము.

(అని యిద్దఱు విష్క్రమింతురు.)

తృతీయరంగము—ప్రేమదావనమున దుర్గాలయము.

[గౌరీపూజనీయఁ జారుమతీదేవియఁ బూజాద్రవ్యంబులంగొని మాంబియఁ
బ్రవేశింతురు.]

చారు—మాలతీ, గౌరీపూజార్థము పూజాద్రవ్యంబుల నిఁటఁదెచ్చు.

మాల—ఇవె పూజాద్రవ్యంబులు. (అని యిచ్చును.)

చారు—(అంతుగాని గౌరింబూజించుట సఖినయించుచు.)

శో॥ వందేవర్ణవల్లభ ప్రియసుతాం వందేసువర్ణ ప్రభామ్
వందే పన్నగ భూషణార్ణవపుషీం వందే జగద్రూపిణీమ్

వందేనీరబ సంభవాది వినుతాం వందేపురాది ప్రియామ్
వందేభక్తజనావనీం శుభకరీం వందే నవా శాంకరీమ్॥

శా॥ దేవీశాంభవి నీదుపాదయుగళీ దివ్యాంబుజాతంబులన్
భావంబుందునఁగొల్తు భక్తి వినయవ్యాపార పారితోన్
భావోన్మూత వికారనంజనితి తాపంబెంతయుం బాపితే
బ్రాహ్మణి వేదదనాదు నాథుఁ గరుణన్ బూర్జేందు వీంబాననా॥

[శిశుకాల వాచాంతకు వేదాక్షర్యలరబునఁ బ్రవేశింతురు.]

శిశు—వయస్యా, చూచితివా యాయా రామమంత మనుభిరామంబుగా నున్న
దేవీ? దక్షిణపుష్పరామంబువైనుండి వచ్చు నీవృథాత వాతపోతంబు ల్నివమదా
తనంబు జూతంత వ్రుకుడండోనంగు నలులఁ జేయుచున్నవి. పార్శ్వవిజయం
ను చాలభావనలని యతుల కాంతిప్రసారంబున నీవనతరు గుల్లలకాదులు
బంగారునీరుపూసిన వీధంబున విరాజిల్లుచున్నవి. ఆహా! క్రభాతమాత్మాండివిం
బము బ్రహ్మజేయంబున నెట్లుదీపించుచున్నది!

నీ! తనరాజ్యమును దాయగొననున్న కైవడి
నెలకఁగొనీనుండై వెలరువాట,
జ్ఞానోదయమున నజ్ఞానసంఘాతంబు
సమయులీలను దమచ్చటలుజాట,
కాంత్యోదకమ్మునఁ గడిగినవడువున
దిబ్బుఖంబుల వింత తెలివిసేర,
కీరణహస్తమ్ములఁ గిలిగించ నాధుండు
సరినవ్వెననఁగఁ దామరలుదేట,

గీ॥ కోకమిధునంబులకు నెంతో కోయ్కలూర
తరులవక్షుల కోకలధ్వనులుమీఱ
గైరికాంకువు తెల్లడఁ గలియఁబాట
భానుఁడుదయించె లోకై కి బాఁధవుండు॥

వాచా—మిత్రహా, రావుడు నీవు దేవీనహితుండవై యున్నచో బద్ధినినహితుండై
న రెండవభాగనింబోలి ప్రకాశింతువుకదా!

శిశు—నాచాలా, డేబి రాత్రి కురియయ్యాయంబునఁ బ్రణయకోపానేకంబున. శయనాగారంబువీధి బాష్పవిండులు లాటుతు నరుణనేత్రంబులతో నెడలిపోయె. అంతటినుండి నాకునది బింబితకరాని వశతకుందావలమైయున్నది. నాబహిఃపాశ్రింబగు దేవిం బ్రసన్నురాలంజేసెకొను భాగ్యంబు నాకిపుడబ్బునా?
 మాట—(శిశుపాలునిఁజూచి డేబితో) మహారాజ్జీ, మహారాజుగా రిటుకే విచ్చేసియున్నారు చూడుము.

చారు—(చూచి ముఖము ముడుచుకొని) ఎవరుకచ్చిన నాకేమి? నాతోక నేహోయెద. (అని వేజ్జాకతో)వం బోవుచుండును.)

నాచా—మిత్రమా, శతవధూరత్నంబు దూరంబున నాధునిలకించి పెడమోముపెట్టి పరుగిడుచందంబున గౌర్యాలయంబు వెలువడి నీవంకం బెడమొగంబునేసి చారుమతిదేవి యాదేశంబోవుచున్నది చూచితివా?

శిశు—(చూచి నసంభ్రమమున శరిని గెడ్డముకట్టుకొని)

ఉ॥ నేరములేని నాయెడల నేరమునూటక మోషి నిర్దయా
 కారత నేచ నెంచెదవు కామెకొ నే భవదీయభృత్యుడన
 దీరనిరాచకార్యములఁ దీటక వేరడయంగ దోసమే
 సారసనేత్ర) నాయెడఁ బ్రసన్నువు కాఁగదె నిందు పేముడిన్॥

(అని ముద్దిగును.)

చారు—(ముఖముం దిప్పికొని వేర్చివిడిలించి) అఖండభూమండలాధికతులై నేతఁబోతుల శక్తించు నార్యపుక్తుల యెడలనా నేరము మోపుట! తీరని యేరాచకార్యములచేతనూ వలరాచకార్యముల చేతనూ తడయకుండఁగఁబ్రభువులనెవరాజ్ఞాపించగలకు? కాకపోయిన నాకేలయాగొడవ? పూజ్యురాలను సత్తగా రికిఁ బాదాభివందన మాచరించఁ బోవలయు. (అని తప్పించుకొని మూలభింతో నిఘ్రమించును.)

శిశు—అం! ఏమవీ! వెలిపోవుటయే! ఈనీలంకకు నీవాజ్ఞాపించరాదా? ధైరికాంతా, మోటపు మోటపోయినట్లు దేవియడకన్నయై నామనంగు మఱింత యంధకాగబంధురముగఁ జేసినవీ! ఇనీ! నేనెంత మూఁకుండనే విత్తవికెట్టిది! (అంతట వ్యాపించిన మహాకేళమును నిరూపించి అశ్చర్యముతో) ఏమి యీవంత! నామనంబున విరచి రిమిరంబు వ్యవేరింత నందరితేజస్సు బయ్యునెడలిస

విభంబున నేమి యాయత్తుక కుద్ధతేజము! జగత్తునెల్ల నుక్కుమ్మడి నహన్!
నహన్! కిరణ వర్షాభాసురంబుగఁ జేయుచున్నది.

శా॥ ఉన్నంతంగదు నద్భుతంబుగ జగంబు త్కువ్వువేజంబునన్
జెన్నారెన్ వెనఁజ్రాణికోటి ధరణి న్నిశ్చేష్టతం జెందగన్
మున్నెన్నండిది కన్నవిన్నదియుఁగా బోధింప లేదక్కటా
కన్నుల్ దిగ్గన మూతలంబడసె నీగాథ ప్రభాతీక్షతన్!

ఈవిశుద్ధ తేజఃపుంజంబున నీశాతీసుండలంబెల్ల భవభంజయ్యెనే!

నీ శైలరాజంబులు కైలాసగిరులయ్యె
నండజంబులు రాజహంసలయ్యె,
నుత్తమాశ్వములుర్వి నుచ్చైశ్చ్రీవములయ్యె
ధాతీజములు దేవతరువులయ్యె,
వాస్తిసమూహంబు లై రావతిములయ్యె
వాధులెల్లను క్షీరవాధులయ్యె,
సెండుపద్మంబులు పుండరీకములయ్యె
నంగవల్ శారదా భంగిదనది

గీ॥ రిట్టిచింతలు చూడంగ నింతలోనఁ
బుట్టియుంటకుఁ గారణంబెట్లులయ్యె
నహహ! యోచింపఁ గల్గునే యజుఁడునైన
వేయి మొగములుగల పాపరాయఁడై వా॥

కాచా—మజ్జారే! (రసతేజంబుఁ విలకించి) ఈయొళ్లునాదే? నేనునేనే? ఏమి
జూడము! “చల్లవద్దెల్ల కుక్కయో!” అని యంకా తెట్టతెట్టుచు కల్లును
వినుతుండువలె నుల్లసిల్లుచున్నది!

మగంచి! తెల్లకోడి రెక్కబోలి తేజమెల్లదిక్కులన్
బల్లుతుంచుఁ గిమ్మి కుక్క పల్లకాంతు లీశదున్
బొలియొళ్లుపిల్లికల్లు పువ్వునంటి జుత్తులన్
గొల్లలాడుచున్న దెల్లకుంభి నీదనం బొగిన్!

(అకాశము వంకఁజూచి) ఆహా! తెలసినది.

శకు — వాచాలా, యేమి తెలసినది?

వాచా — నేను నేనేయని.

శకు — నీవు నీవేయని తెలసిన నండుగల వింతయేమి?

వాచా — అండుగల వింతకుఁ గొంతకారణంబుగ్ధ్వంబునఁ దలకింపుము.

శకు — (వైకింజూచి) ఓపెహ! మహానుభావుండగు నారదమహర్షి గగన మగ్గంబున నిటకు వచ్చుచున్నాఁడు? పగలింటి దొరవలె నెంతతేజో వంతుఁడై యున్న వాఁడు!

(మహావింతఁజేతఁజూచి గగనంబున నారదండు పోవేయింపును).

నార — నారాయణా, నారాయణా • నా-రా-యణా! శ్రీమన్
నారాయణా, నారాయణా • నా-రా-యణా! భగవన్ నారాయణా!

1. సారా హీనమైన నం • సార సాగరమిడి!
సార మెందుఁ బొందరాని • పామరులువేడఁ బోయి॥ నారా॥
2. అండ పిండ భండ బి • హృండము లంతలను!
నిండి యేరి కంటఁ బడక • యుండునట్టి కన్నతండ్రి॥ నారా॥
3. కరము లమర నెకటిగాను • శిరము నందు ముకుళించి!
మొర లిడు వారిఁ గాంచి • కరుణ తోడ నేలు సామి॥ నారా॥
4. ధరణి వరాహ నారసింహ • దాసహృదయమందు నెప్పుడు!
స్థిరముగాను వేలసియున్న • ముర హర నర సింహ॥ నారా॥

(స్వ.) చ॥ కలహమెకూడు నాకగుటఁ గొన్ననదానిని గూర్చుధారుణీ
తలమున నాకమందు బలిధామమునఁ జరియించుచున్ సదా
కలహవిహత మార్గములఁ గాంచెరుగుల్పుచుఁ గుంచెపిచుచున్
మెలఁగుచునుండు నెప్పుడిట మేకొని పెంచెదఁ బూర్వవైరమెన్॥

గీ॥ కాంతరుక్మిణి పొణియ కాల మపును
మాధవునిరేపి రేపించి మలయఁజేయ

నైరసావక కీలలు మేరగల్గి
యల్ల నల్ల నఁ జల్లారినట్టులయ్యె||

(భూతలంబునకు దిగి ప్రవేశించును.)

శిశు—(నమిపించి కరములుమోడ్చి) శురమునిసార్వభౌమా, యిదే నాప్రణామంబుం గైకొనుము.

నార—కల్యాణసిద్ధిరస్తు.

శిశు—తమయమోహశీగ్వచనంబున ధన్యుండనైతి. ఈచంద్రాకాంతశిలావేదిక న ఛిప్తించుడు. (అని వేదికంజూప నందు నారదుండును నావ్రక్కను శిశుపాలుండును కూర్చుండురు.)

వాచా—(స్వ.) ఈయాశీర్వచనము దెప్పిపాడుపో సూతనకలహంకురమోకదా! (ప్ర.) కలహశనులవారికిదె నాదండంబు (అని నమస్కరించును.)

నార—మసౌవాంభాఫలసిద్ధిరస్తు.

శిశు—మహాత్మా, భవదీయ నిర్దేశ తుక జాయమాన కరుణాకటాక్ష వీక్షణంబులం గన్ప త్తుండనైతి.

ఉ॥ ఎచ్చటనుండి యెచ్చటికి నిచ్చమెయింజనుచుండి యిప్పుడీ
వచ్చుట మీయహేతుక కృపారసవృష్టికి బాతుఁజేసినన్
గ్రచ్చితి బోవనెంచుటకుఁ గారణమెంతయు నాదరంబుతో
నచ్చవడంగఁ దెల్పిముదితాత్మునిఁ జేయమహాత్మ వేడెదన్॥

ఉ॥ వానిదె భాసురాన్వయము వానిదె భాగ్యవిశేషమెంతయున్
వానిదె పుణ్యజీవనము వానిదె సార్థకమైన జన్మ మె
వ్వానికిఁ గల్గినేర్పు ననపాయముగా భవదీయ దర్శనం
బో నభినీ భవాత్త జ మహాన్నతుఁ డన్నిటవాఁడె ధాతిలోన్॥

నార—క॥ ముల్లోకంబులఁ దిరుగుచు
నెల్లెడలంగలుగు వింత లీక్షించుటచే
నుల్లంబు సంఠించెను
సల్లలిత బ్రహ్మసభకుఁ జనియెదనింక॥

శిశు — ఋషివర్యా, మదీయ విజ్ఞాపనంబొందు కలదు. సాహసంబు మన్నించెదరేని విన్నవించెద.

నార — రాజేంద్రా, భవద్విజ్ఞాపనాంశం బెద్దియొ వక్కాఁజింపుము.

శిశు — గీ॥ పరమపావన మీదృష్టి పథమునందుఁ
బడిన వింతల యందొక్క బహువిచిత్ర
మైనదానిని సదయత నానతిండు
కౌదనకనాదు హృదయంబు కందళింప॥

నార — (స్వ.) నాయదృశు బీజంబు నాటవేయుట కెదె యుచితసమయంబు.

(ప్ర.) క॥ జననాథ నీమనమ్మున
ఘనముగ నెలకొన్నదానిఁ గౌతూహలినై
వినిపింతు నవహితమ్ముగ
వినుమెంతయు వీనులొగ్గి వేడుకకదురన్॥

శిశు — సంయమింద్రా, యిదె సావధాన మనఁసుకొండనైతి. నెలవిమ్ము.

నార — రాజేంద్రా, యింద్రాలోకంబునుండి ద్వారకానగర మార్గమున వచ్చుచుఁ
గృష్ణసందర్శన లాలసుండనై యటకేగి యాతఁడు ప్రాగ్జ్యోతిషంబునకు భగద
త్రినిపై దండెత్తిపోవు ప్రయత్నంబున నుండఁజూచి మరలునపుడు తత్పురపరి
సరస్థిత నైవతక కేళీనగర ప్రాంతపంథంబున వచ్చుచుండ,

చ॥ నిలకడఁగన్నఁ కొమ్మెఱుఁగు నీరదమున్ వెలువడ్డ శీతరు
క్కల సురభామమున్విడిచి త్తౌన్థలిని నివహించు నప్పరో
లలన చలత్వముంగని చెలంగెడు బంగరుబొమ్మయో యనన్
జలరుహనేత్రీయోర్తు పవనమ్మునఁ గాన్పడె మోహనాకృతి॥

చ॥ చిబుకల కొల్మికన్నుగవ చేరలఁగొల్వగ మించు మబ్బులన్
వెలఁగొనుఁ బెన్నెరుల్ బొమలు విండ్రకు నేర్పెడు విభ్రమంబులన్
గలువలతేని యందమును గాదను నెంతయు ముద్దుమోము తా
నలరుల కందుకమ్ములను హాస్యమొనర్చు నురోజయుగ్మచున్॥

గీ॥ కాలు నూగారు సారు మీఁగాలుతీగు.

నాగకూర్మంబులనుజూచి నవ్వఁజాలు

నాభినదమును లేఁగొను నభిము గెల్పు

మోవిలోఁ గొను నమ్మతంపు బావివీవి॥

శిశు—మునికుల తిలకా, యాదృశ నారీలలాడు నామధారణంబునఁ బావనంబైన
యక్షరశ్రేణియు నామెకులగోత్రాదులను దెలువఁ జార్చిరించుచున్నాఁడ.

నార—(స్వ.) నాటవేసిన బీజము మొలక యెత్తుచున్నట్లున్నది. (ప్ర.) ఆయాపా
రత్నము భోజవంశ సంజాతయు బభ్రునామక యదుకులార్తమునకు బాగ్దత్త
యునై శుకేశిని యను సార్థక నామంబున విరాజిల్లుచున్నది.

వాచా—(స్వ.) ఈజిత్తులమారి పోరుదిండి కృష్ణ శిశుపాలురకుఁ దిరిగి జుత్తులు ము
డిపెట్టుప్రయత్నంబున నున్నటుల రూపించుచున్నది.

శిశు—ఋషివర్యా, ద్వారకా నగరకాంతలలో నిట్టిసుందరాంగి యున్నటుల నే
విని యుండలేదే!

నార—వినుటమాత్రినఁ బ్రయోజనయేమి? కండ్లుగల భాగ్యము చూచి తీరవలయు
ను. పురుషులలో బభ్రుపు ధన్యతముండు.

వాచా—(స్వ.) శిశుపాలుఁడీ నారదువలలోఁ జిక్కక తీరదు. బాగుగఁ బురియె
క్కించుచున్నాఁడు.

నార—ఏలయన,

నీ॥ సీలనీరదవేణి నిరుపమారుణ పాణి

పులిసోన్నతశ్రోణి పువ్వుబోణి,

కువలయ దళనేత్ర కుంభనీధవపాత్ర

సురుచిరచారిత్ర శుద్ధగోత్ర,

బాలేందు నిభళాల పావన శుభశీల

సుగుణాలవాల భాసురకపోల,

కాంచనమణిభూష కమనీయతరవేష

మానిసీపరివేష మంజుభాష,

గీ॥ చందికాహస చంపక చారునాస

కుండనుందర రదన పూర్ణేందువదన

తరుణ పల్లనసాద గీత ప్రేమోద
ఘనతర సుకేశిని నామకాంతినీమి॥

ఇంతియగాక,

ఉ॥ చూచితి దేవభామినులఁ జూచితి కిన్నరసిద్ధికాంతలన్
జూచితి నప్పరోగణముఁ జూచితి మానవ సాధ్యకన్యలన్
జూచితి యక్షరాక్షసుల సుందరులన్ మది నెంచి చూడనా
జూచినవారిలో నెక తెఱ జూపఁగఁజాల సుకేశిని సమన్॥

వెయ్యెల?

గీ॥ చక్కదనముల నెల్లను సంగ్రహించి
స్వర్ణచూర్ణంబు సుధసౌరభమును జేర్చి
మిన్మథానల కీలల మఱఁగఁబెట్టి
యచ్చువోసిన విగ్రహ మనగ నెప్పు॥

అట్టి మనోహరిణింగాంచి, నిష్కాములై జటావల్కలంబుల ధరించి కంద
మూలదులందిని దినంబులు గడుపు మాద్యకయోగజనంబులే మనోవికలత్వంబు
నెందుచుండఁ దదేతరుల మాటఁ జెప్పనేల? ఇంతకు జగదేక వీరుండును నమ్మ
హవిష్టుండును నగు శ్రీకృష్ణునిచే సురక్షితంబైన ద్వారకానగరంబునందలి
యునికింజేసి యట్టిత్రిలోక సుందరి బభ్రువు మాతృనకు లభింపఁ గలదు లేనిచో
నిరుపమాన తేజోరాసులగు మీబోంట్లూఁక యందురా?

వాచా—(స్వ.) ఈజగడగొండి లఢాయికి దీక్షిల్లుచున్నాడే!

శిశు—(స్వ.) జగదేకవీరుండును మహావిష్టుండునునట. ఈనారదుం దిచ్చగొండియై
శూరప్రస్థుడైన యాయాదవాధము నెకవీరుంజేసి బట్టువానివలెఁ బొగడుచు
న్నాడు. వానిశూరత్వము నేనెఱుంగనిదా? ద్వారకాపురము కాక ఘాతం
బులకుఁ గాపురంబుఁజేసి యాసుకేశినిందెచ్చిననే చవాననియెడుగాని.

నార—(స్వ.) నామంత్రము పారినదికదా! కానిమ్ము. ఇంకఁ దృప్తికరంబగు విం
దుంజూఁబ గొందును గాక! కలహనలమా! కాటుచిచ్చువలెఁ దరికొని ప్రజ్వరిల్లు
ము. (ప్ర.) శిశుపాల భూమిపాల, మేమిటవచ్చి తడవయ్యె, ఇంకఁ బోయి వ
చ్చెదము.

శిశు — చేవరచిత్తము.

(నారదుడు పూర్వోక్తంబుగ గానంబొనర్చుచు గగనమార్గంబుననిష్క్రమించును.)

వాచాలా, వింటివా నారదోక్తంబంతయు?

వాచా—అహ, వినుటయే కాదు దానిఫలంబుం గనుటకుఁగూడ సిద్ధంబుగ నున్నాను. వయస్యా, యాకలహస్వభావుని నీవెఱుంగవా?

శిశు—ఎఱుంగకేమి? వాని కలహ శీలత్వమటుండనిష్టు. కృష్ణకృత తిరస్కారంబునకుం దగిన పృథికారముం దలంపునకుఁదెచ్చి మహిమకారంబు చేసెఁగదా! ఇప్పటికి నీదయవల్ల నాకుత్సిత రుక్మిణీవిరహ సాగరమీది యొకవిధంబున దరిఁజేరగంటి. ఇప్పుడక వ్రాత్తుగా తటస్థంబైన సుకేశిని సౌందర్య వర్ణనా కర్ణనంబునం గలుగు మదనానల జ్వాలలంబడి సమయకుండఁ గాపాడు దైవంబు మరల నీవుదక్క వేఱొందులేదు. (అని రెండు చేతులం బట్టుకొనును).

వాచా—మహారాజా, నారదుండు చెప్పినది నీకు సుకరంబనియే తలంచితివా?

శిశు—క॥ ఇమ్ముగ సుకరంబైనను
వమ్మైదుష్కరమెయైన వనితామణిని
వెమ్మెయినై నం దేవతె
నమ్ముము లేకున్న జీవనమ్ము తొలంగున్॥

వాచా—గీ॥ నీదలంచిన కార్యంబు మీఁదమీఁద
నున్నది యటంచునెంచి తోయుర్వలేక?
ద్వారకాపుర మందలి తన్నియేడ!
ధీవిహీనుడ నేనేడఁ దెచ్చుచేడ॥

ఈవిషయంబు వినిన లోకులు నవ్వరా? ఆనారదుమాటలు నమ్మి యుట్లందరాని పండ్లకు నాశింపఁదగునా?

శిశు—వాచాలా, నీవిట్లు పలికెదవేలా? నీసామర్థ్యంబు నేనెఱుంగనా? ఈలోకంబున నీకసాధ్యంబైన కార్యంబెద్ది? ఎంతప్రయత్న మునైన నీకార్య నిర్వాహకంబు నేయవలయునుమా.

వాచా—ఇది చతురకీయు సమయంబునకు వచ్చుచున్నది. దాని కుశాగ్రబుద్ధికి నసాధ్యంబెద్దియేలేదు. దాని సహాయంబునగాని నేనీకార్య నిర్వాహకత్వంబుం బూననొనఁప.

శిశు—వలయుచో దాని సహాయము గూడ నిచ్చెద.

చతు—(ప్రవేశించి) ఏమి? ఎవరి సహాయము?

వాచా—మఱియేవరిది? నీదియే.

చతు—నా సహాయమెందులకు?

వాచా—నీ సహాయమును నా సహాయమును మఱియెందులకు? రాజావారికి మఱియొక యమ్మవారి కొఱకు.

చతు—నీవు మాటకారివని కాంచోలు సూటికి వచ్చినట్లు పేలుచుంటివి. నేనిగారితో చెప్పి దయ్యమువదలునట్లు వీరపుమీదఁ జీరపుయగట్టలు విరిపించెదను చూడు.

వాచా—నావీరపుమీద నా మిత్రుని వీరపు మీదనా?

శిశు—నీయడ్డముడి మాటలచే నదియు నిజమైనది గావచ్చును. శత్రురికా, యీ వాచాలుఁడు వాచాలుఁడు కదా! వానిమాటలకేమి? నీవలన మొక్క కా ర్యముకావలసియున్నది. ఏనింగూడి యాపని నెఱవేర్చితేని నీకొక్క యమూల్యపాతిలోపికంబిచ్చెద. ఈసంగతిమాత్రము, నీవుజ్ఞముందును, దేవికిందెలియ నీయకుమా.

వాచా—అఁసఁ! నరే! ఆభయమున్నదీ? అయితే యీతొత్తుకూతురునకిచ్చే లం చములో నేనుకవంతు నిచ్చుకో నక్కఱలేదు.

చతు—ఏలికయజ్ఞయైనచో నీమీసేవకురాలు చేయని కార్యముండునా? కాని యీ సంగతి దేవిగాంకిం తెలిసిన నాపుట్టిమునుఁగును.

శిశు—అందులకు నీవు సందేహింపకుము. దేవి కీవిషయమై తెలియనేరదు.

చతు—అయినచో నేలికయజ్ఞ శిరసావహించెద.

వాచా—అట్లైతే నీకిచ్చే యుపాయనమేదో చెప్పివేతునా? మహారాజాగారి మనంబు సంతోషించినచో నీమనస్సంతోషార్థము నన్ను నీకిచ్చి పెండ్లిచేసెదరు. (అని పెద్దనవునవును.)

చతు—నీబ్రహ్మచారి గుణాలు పోనిచ్చివావుకావు?

వాచా—బ్రహ్మచారిని గనకనే నన్నిచ్చి పెండ్లిచేయుట.

చతు—ఈవదలపోతుమాటలకేమి? నావల్ల నయ్యడిదేమో మహారాజావారు నెల విచేదరుగాక!

శిశు—ద్వారకయందు భోజకుల సంభూతయు బభ్రునామకే యాదపునకు వాగ్దత్త యునగు శుకేశని యను గుండరాంగి కలదట. ఏమాయోపాయంబున నె దానిఁదెచ్చి నాకర్పింపవలయు.

చతు—శుకేశనియా? ఆమెను నేనెఱుంగుకనే. చక్కదనంబున నామెంబోలిన యువతీలలామ నీ భూలోకంబున లేరని నేచెప్పఁగలను. కాని యీవని గుల భ సాధ్యమా?

వాచా—కాదు గనుకనే నీసత్తిని బడినది.

శిశు—ఆమెను నీవెఱుంగుదు నంటివే యదియెట్లు?

చతు—ఆమెయొక్క పరిచారిక నాపినతల్లి కూతురు. నేనుకసారి యచ్చటికివెళ్లి యుంటిని. ఎటులనూ కష్టపడి యామోహనాంగి మనంబు మీయెడలందగులున టుల నేఁజేసెదఁగాని యామె నిటకుఁ దెచ్చునుపాయంబు మీరే చేయవలయును. శ్రీకృష్ణుఁడు దుక్కిరిం జేసినట్లు మీరుం జేయరాదా?

శిశు—చక్కగ జ్ఞాపకము జేసితిని, ఆపని మేము చెనెదము. నీవు నీప్రియత్నం బున జాగరూకతతోనుండి వాచాలునిఁగూడి కార్యసాధనంబు నూహింపుము.

చతు—చిత్తము. అన్వయ చిత్తయగుటచేఁ జేయునది తోచక తమనన్నిదానంబు ను విడిచి దేవిగారంతఃపురంబునకేగి పశ్చాత్తాపము నొందుచుఁ దదు దర్శనం బున కెదురు చూచుచున్నారు.

శిశు—సరే, మేము వచ్చెదమని చెప్పుము.

చతు—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును.)

వాచా—మిత్రమా, నీరొట్టే నేతిలోఁ బడినది. ఇఁక నంతఃపురంబునకు లాట్టలువే యుచు నడుపుము.

శిశు—వాచాలా, నీవువెల్లి సత్వరంబునఁ గరణీయంబును నూచరింపుము.

వాచా—అట్లనే కావించెద. (అని నిష్క్రమించును.)

శిశు—బలే! నారదా, బలే! నాశరీరంబుఁ గోసించిన నీముణంబు తీరునా? శ త్ప్రవక్షపాతివయ్య నెంతవిష్పక్షపాతంబుగఁ జక్కని ప్రతీకారంబు సూచిం చితిని? శతానందనందనుం దేవోయొక కురుద్దేశముతో చెప్పియుండును. అయి నశుకేశనిఁదెచ్చుట కృష్ణుని చెయిదికిం దగిన ప్రతీకారంబగుచుండవాని కురు ద్దేశముతో నాకేల? ఆమెనుదెచ్చుట రహస్యముగానా బహిరంగంబుగానా య

ని యొచింపవలసియున్నది. రహస్యంబుగా నైనచో వాచాలదతురికల చాటు
రీమహిమంబున సలువవలయును. రెండవవిధంబైనఁ జతుర్విధసేనాసమేతంబు
గ నేగుచునే యుంటిమి. వాచాలదతురికల సహాయంబుమాడ నవసరంబైనకా
వచ్చును. బహిరంగకార్యంబై శిశుపాలుని కులపౌరుషంబులకుం దగినది అ
ది సుకరమా దుష్కరమా యనుయోచన యనవసరము. ఏలయన —

గీ॥ కలవె యెందేని మనుజుండా సలువరాని|
సనులు భువిలోన! హీనుండు తనదాశక్తి|
నెఱుంగ నేంక మొదలిడ నెంచఁడెపుడు|
మధ్యముఁడువీచు మధ్యను, మానధనుఁడు|
వీడఁడెన్నఁడు దుదముట్ట వెలయునటకు॥

కావున,

గీ॥ మదవతినిదెచ్చి మదనుని మదమడంతు|
కృష్ణునైనను నలయాది విష్ణునైన|
కదిసివచ్చిన సంపెదఁ గాలుపురికి|
చెప్పితిని సూనెమీసంబుఁ చేతఁబట్టి॥ (అనిమీసంబుపై చేయివేయును.)

(నిష్క్రమించును.)

తెరజాబును.

—[]—

ఇది ప్రథమాంకము.

శ్రీ

శిశు పాలీయము .

—♦♦♦ద్వితీయాంకము.♦♦♦—

విష్కంభము:—బభ్రువు మందిర బహిః ప్రదేశము.

—:(చతురిక ప్రవేశించును.):—

చతు—స్వామి కార్యార్థినై వచ్చి యెట్లునూ యతికష్టమునై మధురిక యనువేరను
కేశినిదేవియొద్ద పరిచారికనై యామెకు నమృతము గలుగునట్లు సంచరించుచు
న్నదాన. బభ్రువునకు వాగ్దత్తయని ప్రభువు నెలవిచ్చుటచే నామె మనంబు
దన యెడలఁ దగులు నటులఁజేసెద నంటిని. ఇచ్చటికి వచ్చునరికిఁ బెండ్లియై
కాపునంబు నేయుచు నత్యంత వత్తిభక్తియు గాఢాను రక్తియుఁ గలిగి యుకేశిని
దేవి పరపురుషునివేగునైన విసమెల్లడు. ఏదోసాధనాంతరమునఁగాని కార్యాను
కూలతగానేరడు. ఈదినంబుననూ రేపో మహారాజు రాఁగలఁడని వాచాలుఁడు
చెప్పియున్నాఁడు. బలరామకృష్ణులు హస్తీశ్రవణంబునుండి తిరిగి వచ్చులోపలఁ
బభ్రువువచ్చిన బాగుగ నుండును. ఇదే వాచాలుఁడును మాటలానే వచ్చుచు
న్నాఁడు. —:(వాచాలుఁడు ప్రవేశించును.):—

వాచా—చతురికా, మొన్ననూహించిన మార్గంబెట్లున్నది?

చతు—అదిలాభించునట్లులేదు.

వాచా—మఱియేమి సాధనము?

చతు—ఇదే చెప్పెదమినుము. (అని చెవిలోఁ జెప్పును.)

వాచా—ఇది యతిప్రశస్తముగానున్నది. ఈరాత్రీమంతయు నేనీ సమీకంబుననే

కాచి యుండెద.

(బద్దలు నిష్క్రమింతురు.)

(తెర జూలును.)

ప్రభువును రంగము — ద్వారకాపురమున బభ్రుమందిరము.

—:(బభ్రువు ప్రవేశించును):—

బభ్రు—ఏలకో మనం బది యొకవిధంబుగనుండి కూర్చు రాకయున్నది. చేరిత
న సంగీతకళా నిపుణత్వముం జూపి యిపుడేపుడె హాయిగ నిద్రింప నారంభిం
చెను.

—:(తెరలో):—

నాథా! రక్షింపుఁడు, రక్షింపుఁడు ముక్తికిఁగిరి రక్కసుఁ డీడ్చుకొని
పోవుచున్నాఁడు.

బభ్రు—(ఘ్రీల్లివడి) ఆ! ఏమదీ? (అని సమీపమందలి ఖడ్గముఁ జేతఁబూని) ఎ
వఁడవురా దురాత్మా! నాయనుంగు చెలి నపహరించు రాక్షసాధిముఁడవు! ఇదె
చచ్చితివి.

శ్వా॥ ఔరా! పాపి! మదాంధ! రాక్షస! మదీయార్థాలగిఁబ్రాణంబులో
కారాధ్యముణి సుందరాంగి మమబాహరక్షితన్ బల్మిమైఁ
జోరత్వమునఁ గైకొనంగలవాణో సూక్ష్మంబుగానిట్లు? నా!
ధారాళింబగు ఖడ్గఘాతమున నీదౌర్జన్యమున్ మాన్పెదన్॥

(అని యటునిలువకుఁగెత్తును. తెరలేచును. శుకేశినిపాస్సు సమీపించి) ఇదె
నాబహిఃప్రాణము కూర్చుండియున్నదే! ప్రాణనాయకా! కలవరించుచుంటివా
యేమి? భయపడకుము నేనిక్కడనే యున్నాఁడ.

ఉ॥ అండజయాననేనిటుల హస్తమునం గరవాలమూని నీ!
యండను నిల్వ నీనిటు భయమ్మును మెందగనేల? నీయెడఁ!
దుండగమాచరింపఁగల దుర్మదుఁడెవ్వఁడో వాని నిష్ఠ యా!
ఖండలునైనఁ జెండమెఱి కండలు కండలుగాగనేడ్చెఱిన్॥

శుకే—(కన్నులువిప్పిచూచి) అప్తుయ్యో. ఎంతదుర్మార్గము! నాథా మీరేనాయకగ్గి
డ? మఱియెవ్వరునులేరా?

బభ్రు—(శుకేశినిసమీపమునఁ కూర్చుండి) ప్రియా, నేనే మఱియెవ్వరునులేదు. న
వ్నమువచ్చినదా? ఆదుర్మార్గమేమి?

సుకే—ఓహూ. ఒక రాత్రించరుండు చతురంగ సేనాసమేతుడై వచ్చి, ద్వారవతి ముట్టడించి, యాదవాసేనకుంబుల సూడించి, బలతాగ్రంబుగ నన్ను గొని పోవుచుండె. ఇంకను నాగుండె లెట్లుకొట్టుకొనుచున్నవామాడుండీ (అని భర్తృక రంబుదీసి తనహృదయంబుపై నిడుకొనును.) ఇంతకున్నప్పుడై నది యేమి కాను న్నదోకదా!

బ్రభు—ప్రియా, కలనిజమగువా? అందులకేలభయము?

సుకే—ప్రాణనాథా, యిప్పుడెంతరాత్రియైనది?

బ్రభు—(వైకివెల్కివచ్చి) ఆఱుగడియల రాత్రమున్నది.

సుకే—తెల్లవారుజామున వచ్చినకల శీఘ్రముగా ఫలించునని పెద్దలు చెప్పుదురు.

దీనికేదైన శాంతిసూహించుచుండు.

బ్రభు—సరి, యట్లనే చేయుదము. మఘరికా! (అనిపిలుచును.)

మఘ—(వ్రవేకించి) వ్రభువరా యేమి సెలవు?

బ్రభు—ఇప్పుడంతయు వినుచుంటివికదా! వెల్లియొక బ్రాహ్మణపుంగవుని గొనిరమ్ము.

మఘ—ఇదెతోడితెచ్చెద. (అనివిష్కరించి యొక బ్రాహ్మణునితోఁబ్రవేకించును.)

ఈతండె బ్రాహ్మణుండు. ప్రాతస్సానంబున కేగుచుండఁ దొడితెచ్చితిని.

(బ్రభు సుకేశులు బ్రాహ్మణునకు నమస్కరింతురు.)

బ్రాహ్మ—ఇష్టకామ్యార్థసిద్ధిరస్తు. రాజోత్తమా, నన్నేల పిలువనంపితివి?

బ్రభు—విప్రోత్తమా, ద్వారకాపుర నిర్బంధంబుఁగావించి యాదవులసూడించి తన్నుకొనుంసాకనుండు బలతాగ్రంబుగఁ గొనిపోయినట్లీ వనితామణికి న్నవ్వుంబయ్యె. అందులకుండగిన యవశాంతిఁ దెల్పఁగోరెద.

బ్రాహ్మ—(అలోచననభినయించి) ఇందువలన సేమియు భయములేదు. ఈమె యీ దినంబున నుపవసించి, బ్రాహ్మణభూజయు, గ్రహశాంతియు, గావించి, యవరాష్ట్రాంతరంబున కాత్యాయనీదర్శనంబొనరించి, తత్సమీపంబుననున్న సింధాశ్రమంబునకరిగి యందుఁ దీర్థప్రసాదంబులంగొని గృహంబునకేతెంచి, బ్రాహ్మణ సహితంబుగ భోజనమాచరించి, యా బ్రాహ్మణులకు సువర్ణదక్షిణా తాంబూలంబు లిడవలయు. అందువలన ననుష్ఠారిష్ట పరిహారంబగుటయే కాక యభిల రాజ్య సంపదల సౌందర్యలుగును. ఉచితకాల మతిక్రమింపకుండ సానంబునకు సేఁ

బ్రాహ్మ—మంచిది యట్లనే చేయించెద. తమరుమాడ దయచేసి సర్వంబు నిర్వర్తింప వలయు.

బ్రాహ్మ—అశ్వంతరమేమి? అట్లనే వచ్చెదను. (అని నిష్క్రమించును.)

బ్రాహ్మ—దేవీ, నీవిక శుభంబుగనుండి యీ బ్రాహ్మణోక్త ప్రకారమున సర్వంబు నిర్వర్తింపుము.

శుక—అర్చపుత్రా, యవశ్యమట్లనే గావించెద. (బద్ధులు నిష్క్రమించును.)
(తెరజాలును.)

ద్వితీయరంగము—ద్వారకాపురప్రాంతారణ్యము.

(వైలిశిష్యుండగు సాధ్వలుండు ప్రవేశించును.)

సాధ్వ—(ఆకాశమువంకఁజూచి) ఆహా! ఎంతపొరపాటయ్యెను! ఆకనంబించుక మేఘద్భస్మంబగుటచే వేళపొడకట్టిసదికాదు. అదె పునర్వశునక్షత్రంబు రెండు యామములు కావచ్చినది. ఇంకను నాల్గుగడియల రాత్రముండును. అరుణోదయంబైనఁగాని పుష్పలలంగోయ ననువుకాదు. అంతవఱకు నీప్రదేశంబున సౌకవ్యక్షంబుక్రింద విశ్రమించెద. (అని యొకచెట్టుక్రిందికిరిగి) ఈనృప్తివైచిత్ర్య మెంత మనోహరముగానున్నది!

గీ॥ అంబరంబను మేల్వితానంబునందుఁ

గాచదీపంబులను నిడ్డకరణి నధిక

దీప్తులొల్కుచు నాలుగు దిక్కులందుఁ

జక్కలొప్పారు నుడువీధి పిక్కటిల్ల॥

మఱియు నీయామిని యొక యవతంబోలి యొప్పుచున్నదే!

ఉ॥ చీకటి దట్టపుంగురులు చిక్కెడలించి హేమాంబు తైలమున్
జేకొని దువ్వి తారలను చెన్నగు మల్లెలగూర్చి కొప్పునన్
వేకువచుక్క బొట్టునిడి విశ్వశరీర దిగంబరంబులన్
బ్రాకట మొప్పదాల్చి నిశి భామిని రూపముతోడఁ బాలెదన్॥

(తూర్పుదిశం జూచి) అదె యరుణోదయం బగుచుండుటచేఁ జెట్టిది పుట్టయది యని యించుకించుక తాన్పించుచుఁ గ్రమక్రమంబున ధవళకాంతు లుత్పతలు చుండ నమస్తంబును స్వప్నచుగుచున్నది.

గీ॥ తెలుపు నలుపునఁ గ్రమముగఁ గలుపఁ గలుగు
రంగువలెఁగాంతి తిమిరమున్ రమణఁ గలయఁ
దెల్ల వాఱుచునున్నవి యెల్లదిశలు
ఉల్లసులు జంతుసంతతి కల్లసిల్ల॥

(నలుదిక్కులు కలయఁజూచి) బాపురే! ఏమి యీవనశోభ!

నీ॥ సప్తాశ్వ కిరణ ప్రసరణావరోధమా
బర్హ సంకీర్ణోరు పాదపములు
పాదపాగ్నించిత వక్షినానావిధ
ఫలఖాదనానక్త పక్షికులము
పక్షిసంకులకల ధ్వనిసమా హితసర,
స్వలిలావగా హేళనంచయంబు
ఇథసంచయాన్వేషణేచ్ఛాటవీనీనుఁ
గ్రేఖ్లుబ్ధి కుగ్రమ్మరు కేసరులును

గీ॥ కేసరులు పండు ఫలవంత కేదరములు
కేదరంబులఁ గోరాడు కిరిగణంబు
గిరుల మృగములు శయనించు కీరగలుఁగులు
గలిగి యెంతయుఁ బొల్చునీ కాననంబు.

కుసుమాకులంగోయఁ గాలకుయ్యె. (అనియొక యాత్మత ప్రదేశంబునకరిగి చూచి) ఏమియొక్కర్యము! నిర్జనమైన యీ వనమంతయు నొక్క పెట్టున నీనిన విధమృగ జతుర్విధ సేనాసంకులంబైయున్నది!

క॥ కక్షము సేనాముఖమున్

వృక్షము గుల్మంబు నొక్కవృతనన్ గుల్మం
వీక్షణ మొక్కగణంబును
నీక్షణమునఁ గనిన యట్లు లిలసేన దగున్॥

(అని యొక ప్రక్కఁజూచి) ఇదె యెవరో యిద్దఱు భటులు వచ్చుచున్నారు. వీరి వైఖరిఁజూడ నాకొకే వచ్చుచున్నట్లున్నది. (శయనంభో) క్షంబుల శభిసయించుచు) అయ్యో! ఇంకేమి సాధనము? ఇతే వచ్చుచున్నారు. సేనమీసేతు

ను? కలయనంటే ప్రయోజనకారి. చరణ యుగ్మమా నీబలంబుల జూపింపుము.

(అని వరుగెట్టును.)

భటులు—(ప్రవేశించి) ఎవరడా పారిపోవువాడను? నిలుపుము, నిలుపుము. లేనిచో మాబాణంబులు విడిచిన నీప్రాణంబులు విడువకలవు. (అని పెట్టుటకు వెంటఁ బెట్టుదురు.)

సాధ్వ—(భయముచే వణుకుచు నిలువఁబడి) అయ్యో, మీరెవరో నేనెఱుంగను. సుమాదులంగొన నీవనంబునకు వచ్చితి. నేనేమియు దప్పులేదులేదు. నన్నుఁ బోనిచ్చినఁ బోయెద.

ప్రభ—నీవెక్కడకుఁ బోయెదవు?

సాధ్వ—ద్వారక నున్న మాగురువుల యొద్దకు.

ద్వితీ—నీవు ద్వారకాపురికిఁ బోవనున్నచో నిన్ను విడువరాదని మాదళబాణు గారి యాజ్ఞ. నిన్నాయనవద్దకుఁ గొని పోవలయును. రమ్మ. (అని జేతులు వట్టుకొని లాగును.)

సాధ్వ—(ఈడిగిలఁ బడుచు) అయ్యో నేనేమి చేసితిని? అయ్యలారా, నేను బ్రాహ్మణుడను. తల్లికొక్కరుండను. కరుణింపుడు.

ప్రభ—నీవెవఁడవైన మాకేమి? నేనాధిపతియొద్దకు రావలయు.

ద్వితీ—(సాధ్వలుని మొలఁదడుమును.)

సాధ్వ—భటాగ్రీనరులారా, నిన్నటి పాఠస్సవన నమయంబున దొరకిన దక్షిణ పది నిష్కంబులు మాతోము నాయొద్దనున్నవి. కావలసిన కానింగొని నన్ను విడిచి పెట్టుడు. (అని గెడ్డము వట్టుకొని బ్రతిమాలును.)

ద్వితీ—(ప్రభమునితో జనాం.) నేస్తకాఁడా, యేమనియెదవు? పదినిష్కంబులనం పాడించుట యెంతకష్టమో యోచింపుము.

ప్రభ—(జనాం.) నీమాటనిజమేకాని మనరాక పురంబునఁ దెలియకుండుటతో యీ పర్యవృత్తు మాటున వనమున విడియుట. ఈబావనయ్యను విడిచిపెట్టినచో నమాచార మెఱుక వడఁగలదు. సునీధుండు మనల నేనుగను కాల్గొం దొక్కిరించి నం దొక్కిరించును. నిష్కంబులంగొని దుష్కరంబుగఁ జూపనేల? ఇంతియ గాక లంచముం గొనుట యొకగొప్ప స్వామిద్రోహము. ఇట్టి పాతకంబుల నతి సులభముగఁ జేయఁ కలికాలము వచ్చుచు నే యున్నదనియు, నప్పుడు మనవం

జి భటులేకాదు సేనాధిపతులు, మంత్రులు వాయాధిపతులు, తుదకు గురువులు, రాజులును నూడ స్వేచ్ఛగా నుల్కోచంబుల స్వీకరించుచు శవంబులందఱి కితిను సృగాలంబులరితిఁ బ్రజల ప్రాణంబులఁ దినుచుఁ బుదకుఁ బురుగుల గుంటకుఁ ప్రాప్తి యగుచుండెదరనియు, బెద్దలు చెప్పుచుండురు. అట్టికాల మాన న్న మగుచుండుటచేఁ గాఁబోలు నీకిట్టి దుర్బుద్ధి పుట్టినది.

ద్వితీ—(జనాం.) లంచము కోరియిచ్చినను దోషమేనా?

ప్రథ—(జనాం.) ఆహా! కోరియిచ్చినను, బహుమతి మొదలుగాఁగలమాటుపేరులుపెట్టియిచ్చినను పుచ్చుకొన్నను లంచములందఱు. తుదకు గొంపముం దకమానకు.

ద్వితీ—కాటుకా, మాకు నీసామ్యునువద్దు, శోకమునువద్దు రమ్మ సేనాపతిగారి యొద్దకు. (అని గెంటుకొని నిష్క్రమించును)

(తేరజాను.)

తృతీయరంగము—రైవతక పరిసరారణ్యమున నైకగుడారము.

(శిశుపాలుఁడు, జరాసంధుఁడు, దంతవక్త్రుఁడు, రుక్మి, శునీధుఁడు వ్రేవేంతురు.)

శిశు—మిత్రమా, జరాసంధ భారతలాధినాథా, మనమిత్ర మండలాగ్రవాహినీ పతి శునీధుని నిరాశుట జాగరూకతచే ద్వారకాపుర బ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు జంధి భూతుఁడై నమగ్రంబుగఁ దెలియఁజేసిన తన్నగరవార్తలు వింటివికదా! ఇటువై గర్జవ్యంబేమి?

జరా—అ! రామకృష్ణులేగఁ బ్రాప్తోతిషంబువై!

ద్వారకాపురంపు భరిమివుడు!

సాత్వికి మొదలైన సమర వీరులయంద!

నెలపుకొనెనుగాదె నెట్లనముగ॥

అంతుచే ద్వారకను స్వాధీనముచేసికొనుట శులభంబును శత్రునిర్మూలనం బసాధ్యంబును నయ్యె. మనరాక విని రామకృష్ణులు తమబలంబుల ముఱలించి పృష్ఠ భాగంబునం దాకిన మన యుద్యమంబు కష్టసాధ్యంబుగఁ గానఁ గృష్ణమార్గ నిరోధం బకశక్తికర్తవ్యంబు.

రుక్మి—రామకృష్ణుల కవ్యవహితంబుగ నెదిరింపఁగలవీరులమాత్రము లేతాగ్రత్యంబున నియమించ వలయు.

దంత—వదిమందికృష్ణులు, గిష్ణులు, రాక్షసులు, గీష్ణులు, కలిసి కదిసివచ్చినను మనలో సుక్కొక్కరుండే మదమేపారఁదాకె నున్నసూచఁగావింపఁ గలవాఁడు.

శశు—ఉ! మామకదోర్బలంబు మనమాగధుబీరము రుక్మి తేజమున్!
భీమపరాక్రమోన్నత సునీధకరూశప ముఖ్యశౌర్యమున్!
వామెదనెంచి మార్కొనగ ధైర్యమునెవ్వరు బూననేర్చు రీ!
భూమితలంబునందుఁ జెడుబుద్ధిగలారలు గాకరూపఱన్ ||

శునీ—భాత్రీవరోత్తంనములీరా, నావిజ్ఞాపన మించుక చిత్తగింపుఁడు. శత్రుని ర్జులనంబెతమయ్యద్యమంబేని ప్రాగ్జ్యోతిషా భీశుత్రైబోయిన యాదపు వెన్నంటి పోయి భగదత్తుం గూడియొ వృథగూప్రవంబునసూ యావృథగ్గడ్డం బరిహర్చవలయు. లేనిచో ఁదతక్రమత వరాభవంబున కీడగు ప్రతీకారం బిటఁగావించి యే గవలయు. అంబులఁ దమయభీష్టంబు నిశ్చయించెదరుగాక!

జరా—ప్రాగ్జ్యోతిషగమనంబునకుం దగిన సన్నాహసామగ్తులు మనకిపుడు చాలమి నటకుంబోయి శాత్రువు నెదిర్చి సమరంబునేయుట కష్టతమంబు. ఈవర్యతారణ్యనదీనదంబుల దాటిపోవుటలో మనసేనలు డీలువడి పోరాటంబు నలుపుటకు వయోగింపవు. కావున రివునాశనంబిపు డచింత్యంబు. కాగా ద్వితీయంబె శరణ్యంబు.

శశు—మిత్రులీరా, కృష్ణసనుగమించు నాలోచన వీడి ద్వారవతీ పట్టణంబునకు ముట్టణంబునేసి విడిసి యప్రతిహతంబైన ప్రత్య వతారంబుఁ జేయుటయే యుత్తమంబని నాకుఁ డోచెడిని.

జరా—ప్రత్యర్థిమార్గ నిరోధంబు కరూశాధిపునిచేఁ గవలయు.

దంత—బార్హద్రీధుని నియమితము నాకు నమ్మతమే. “అలస్య మమృతంవిషం” బనుటచే వేగిరంబు నేఁబోయి యక్కార్య మాచరించెద. (అని నిష్క్రమింప సుకపాపురమువచ్చి డేరాముండఱ వ్రాలును.)

శశు—నాచాలుఁడంపిన నానార్తా పారావతంబిడె. దీనింబట్టి యచ్చటి సమాచారంబుల నెఱింగెద. (అని లేచి దానింబట్టి దాని అక్కల యండన్న లేఖింపి నీ చదువుకొని) వహ్లా! మిత్రులీరా, లైవతగిరి దుర్గంబులమారు గ్రామ దేవలోత్సవ సందర్భంబున సురాపాన మత్తులైతమతమ కార్యంబులఁ బరాజ్ఞులు

లై యున్నచారట! శునీకా, యాదినంబు నాలక యాశుంబున ద్వారకా పు
రావరో ధారంబు జేయవలయు. నర్వంబు నన్నాహంబున నుంచి నామదల
తై యెరుచుచుండుము. రుక్మిణులు లైవత కోత్తర శృంగ ప్రింతం
బునండుడియు, జరానంధావనీకుండు దక్షిణశృంగ ప్రింతంబు నండుడి
యు. శునీధుండు పురవశ్యమదిత నుండియు, పట్టణంబు ముట్టడింపవలయు. పు
రబాహ్యంతర జన గమనాగమన నిరోధం బాచరించుచు దక్షిణంబుల నిర్మం
ధంబులనుండు. లైవతకాద్రి పూర్వసానుభుల్యుండిరిగి మిమ్ముల నేగలసికొ
నియెద.

జరా—మనమరిగి నియమితకార్య సంధానంబుల నుండము రండు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

(తెర జాలును.)

చతుర్థరంగము—ద్వారకా పుర విధి.

(ఒక పారపుండు ప్రవేశించును.)

తెర లో

(కాక ఘోక జంబుకాది హ్వనంబులు.)

పార—(వినుట నభివంశించి) ఆహ! ఏమి యీవంత! నక్కలు పురంబుసాచ్చివా
పోవుచున్నవి! హ్వనంబులు మోలలెత్తి మోలంబుచున్నవే! కాకంబులేల యి
ట్లాటక మాయచున్నవి! పట్టవగలు నగరంబున ఘోకంబులు గుండ్రలు గొలు
పుచున్నవే! (వైకిజూచి) పట్టణంబుపై నీగద్ద లెగురుచుమి! నర్వంబుగాక
యేభానుని స్వర్ణాను వీపట్టుట యేమి! (పిడుగులు వడుటచి) ఆ! ఏమి యీ
యజ్ఞకము! మేఘంబులేకయేవజ్ఞిపాతంబులా! అగ్ని హోత్రంబుల వ్రదక్షిణ
జ్వాలాయతంబులగుచున్నవి యని, యది నప్తఘోచకంబని, కణ్డాది మహర్షు
లు వక్కాణించుచునే యున్నారు. దానికిందోడిపుడివియుండుటె. హక్యక్షణ
గకానుండా! పురంబున నీపులేమిం జేసికదా యిట్టియకవసంబులు కలుగుచు
న్నవి! లైవతబాక్షంబున నమస్తామంగళ వరిహరంబుగంగాక!

ఉ॥ హా! యదువంశపావన, మహాత్మ్య, పరాత్పర, దోషభంజనా,
యీయసిమిత్రముల్ గలుగు హేతువు నారసి బోవవే పురిన్,
పాయనిభక్తి నీచరణపంకజముల్ మగినమ్మియుండమే?
తోయజనాభ, నూర్జనతోషణ, వారణదుఃఖవారణా॥

(అని నిష్క్రమించును.)

తె ర జా టు ను.

పంచమరంగము—ఉగ్ర సేనుని సభామందిరము.

(ఉగ్ర సేనుడును కణ్వమహర్షియుఁ బ్రవేశింతురు.)

కణ్వ—ఉగ్ర సేన మహారాజాగ్రగణ్యాభవతీయ ముఖంబించుక దైన్య చిహ్నవల
గ్నంబై యుండుటకుఁ గారణంబుఁ దెలుపగునా?

ఉగ్ర—

చ॥ మౌనకులచంద్ర యత్యశుభమూలములదృఢ దుర్నిమిత్రముల్
గనులును నామనంబుగడుఁ గందుచు నున్నది యుక్త శాంతిని
దనియుఁగ జేసి వేగ హవితానము నెంతయు దారచిత్తన్
ఘనమగు మీప్రభావమునఁ గావఁ దలంపరె ద్వారకాపురిన్॥

కణ్వ—ఉ॥ జ్యోతిషశాస్త్రపారగుఁడు శోధిత సర్వశా విశేషుఁడున్
బూతచరిత్రుఁడంచిత తపోవిధి గర్గమహామునీంద్రుఁ డు
త్పాతజమైన నీహృదయతాపము సర్వము వాపనోపదున్
భీతిలోలంగి సౌఖ్యమునఁ బెంపువహింపుమ భోజనంశజా॥

(కాశ్యపుండగు గర్గమాని ప్రవేశించును)

ఉగ్ర—మహాత్మా, గర్గమానిందా, శవదా గమనంబునకై నిరీక్షించుచుంటిమి.
ఈనగర రాజంబునకుంగల వర్తమాన గ్రహస్థితింజూచి శుభాశుభంబుల యొ
చించి విధ్యుక్తంబుగ గ్రహపాపశమనంబుఁ గావింపుడు.

గర్గ—నృపతిర తిలకా, శుకేశినీదేవికిం గలిగిన దుస్వప్న దోషనివారణార్థము కా
త్యాయినీ దర్శనంబునకాయము శంపివచ్చుటలో నించుక తడవయ్యె. (అని హ

స్త్రయిననున్న తాటియాకుల వంచాంగవు నంచిక యందలి గంటంబుఁదీసి నంచికపై నొకచక్రంబు వేయుట నభినయించి) “వో, వా, వీ, పూతు రోహిణి” యనుటచే ద్వారకయొక్క నామసక్షత్రము రోహిణి యగుచున్నది. “కృత్తికా స్త్రీయః రోహిణీ మృగశిరాధం వృషభమ్” కనుక వృషభరాశియైనది. (అని వంచాంగంబు విప్పిచూచి గ్రహముల వ్రాయుట నభినయించి) లగ్నమందు శని చంద్రులు, ద్వితీయమునందు కేతువు, తృతీయంబున బుధ శుక్రులు, చతుర్థమందు రవికుజులు, అష్టమమందున గురురాహువులు నున్నారు. (అని యొచించుట నభినయించి) లగ్నమందు శుభుండును స్వక్షేత్రాధిపతియైనచంద్రుఁడున్నప్పటికిని కూర్చుండగ శనియుండుటచేతను, యావద్ద్రావిధియొక్క శుభాశుభములు మొత్తమునఁ బరికించిచూడ ఘోరమైన శాంతిలను శాస్త్రచోదితంబుగఁ జేయించిన నేతప్ప మనపట్టణంబు శాత్రులచే నరికిట్టఁబడి కొంతయాచడ నొందునట్లు రూపించుచున్నది.

ఉగ్ర—గీ॥ గురువును పురోధయును నీవ కూర్చిమాకు
శాంతి విధులొచరింపుము స్వాంతమలర
మేలు సంభవమయ్యెడు నేల వేల్పు
శిష్టజనములు సంకల్ప సిద్ధులగుట॥

గర్గ—గీ॥ మనుజ యత్నంబునకు లోప మొనయుకుండ
నలువవలసిన కార్యముల్ సర్వమిపుడ
నిర్వహించెద నిశ్చయంబుర్వరేళ
యైన దై వంబలంఘనీయంబుకాదె॥

కణ్వ—(వినుట నభినయించి) ఆభయంకర భావనంబేమియొకదా!

ఉగ్ర—(వినుట నభినయించి) రణభేరి నాదంబువలెనున్నది. యదిగో స్పృహంబుగ నే నివవచ్చుచున్నది. వణివారి (అనిపిలుచును.)

వణి—(ప్రవేశించి) మహావ్రభూ, యేమి నెలపు?

ఉగ్ర—ఆభేరిధ్వనులేమియో యరయనంపుము.

వణి—చిత్తము. (అనినిష్క్రమించుచుండ ససంభ్రమంబుగ బ్రభువుప్రవేశించును.)

అగ్ర—మహారాజేంద్రా, నమయంబులప్పివచ్చె. శిశువుల జరాసంధాది కష్టశా
త్రవరాజులొకంబు సేనా సమైక్యముగావచ్చి పురంబరికటై. అంతకుమున్ను
శుకేశినీదేవి కాత్యాయనీ దర్శనార్హమై నైవేద్యకాదింగడిచివెళ్లె. దుర్బినులగు
నరాతులెమిసేయుటకోయని నామంతెంతయుఁ గొందల మండుచున్నది.

ఉగ్ర—అ! ఎంతప్రమాదము! తలవని తలంపెంతవనివుట్టై! రామకృష్ణులును
దవానీకంబులును బురంబునలేనితటి యెంచుచున్నారే!

(ఉద్ధవకృతవర్ణ సాత్యకు లాత్రంబునఁ బ్రవేశింతురు.)

సాత్య—ఉ! భోజకులవదీవక నభోమణి ప్రేమ విరోధివాహినీ!

రాజి దురాత్మ చేదివజరాసుత ముఖ్యపురస్కరంబుగన్!

రాజులు ద్వారకాపురవరంబు హుటాహుటి ముట్టడించె ని!

ప్లాజికొనంగు మాజ్ఞ రిపు నాహుతిజేసెద మస్త్ర వహ్నికిన్॥

ఉగ్ర—నిన్నంద్రవెతిళా ప్రభావులైన యాదవమహావీరుల కలవికాసివెయ్యది? నై
వేదకదుర్గాధికారుల కగోచరంబుగ నరాతిబలంబులు పురశాస్త్రవేదకంబున
కెల్లు రాననువయ్యెనూ చిత్రంబుగనున్నది.

కృత—కాత్యాయనీమహాత్మినీవ కారణంబున దుర్గాధికత్వీదినంబున మధుపానమ
త్తులై యుండుటంజేసి యిట్టియవస్థ తటస్తంబయ్యె, ప్రస్తుత కార్యలోచనం
జేమి?

ఉగ్ర—అలోచనంబునకేమున్నది? కార్యకరణంబునకుద్ధవుబుద్ధిబలంబెకరణ్యము.

ఉద్ధ—ఇప్పుడు శిశుులోచనంబునకేగాని దీర్ఘలోచనంబునకు నమయంబుకాదు.
శుకేశినీదేవీప్రచారంబును నట్టిదియే? స్త్రీవృద్ధ బాలపురయజ్ఞ రక్షణార్హమై నై
వ్యంబులతో యాధవీరుల వేత్సెటనేర్పించి బ్రతుకేవీరక్షణార్థ మధిక సాహసీ
కోత్తమలరిపునుత్తరించుకొనియొ సముద్రయానంబున నైవ్యరంబునఁ జోవనం
పుండు. స్వరక్షణయత్నంబున నుండుండుగాని కయ్యంబునకమాత్రము కాలు
ద్రవ్యకుండు. ఈరాత్రంబునఁ గడు జాగ్రతతో మెలంగుండు. ఏకతాగ్రలాను
నగణంబుగ నింతకంటె నధికంబుసేయునదిలేదు. నామంతెంచిన మార్గంబింతియ.
మీరునుబుద్ధిమంతులరు యోచించి కరణీయంబు నిశ్చయింపుండు.

బభ్రు—ఉద్ధవనిశ్చితమార్గంబు శుగమంబైయన్నయది. శుకేశినీ దేవ్యస్వేషగర

క్షణికై శత్రుమధ్యమార్గంబుత్తమంబో జలమార్గంబుత్తమంబో మనమాలోచించు
టయే కాక కన్యదారులతో నమావేశించుట యావశ్యకము.

కృత—ఈకాలాచిత్రాలచన ననుసరించి వర్తింతుము. సత్వరంబుగఁ బోవలయు
రండు. (అని కృతవర్మ సాత్యకి బ్రభువులు నిష్క్రమింతురు.)

ఉద్ధ—కాత్యాయనీయాత్రం గనఁబోయిన వారలవార్త దెలియరామి బహువిచార
కరంబుగ నున్నది.

ఉగ్ర—అదియెనామనంబును గుందించుచున్నది.

ఉద్ధ—చరాక్షుండైన శిశుపాల హతతుఁడు యాదవసేంపుఁడులేని నమయం వార
సేవ చెప్పేనే! హ! వాసుదేవ! నివిలాసంబెంత చిత్రంబుగ నున్నది.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

తెరజాలును.

మృష రంగము—రైతతక ప్రాంతారణ్యంబున సైక సిద్ధాశ్రమము.

(కన్నులమూసికొని ధ్యానించుచు సైకసీద్ధుండును తత్సమీపమున శుకేశి నీ మ
ధురికలును బ్రవేశింతురు)

శుకే—మధురికా, యీధ్యాని నిష్టాగరిష్ఠతనున్నవారే నాసీద్ధులు?

మధు—ఔను. వారు కనులఁ దెరిచిచూచువఱకు నిట మనము కూర్చుండుదము.

శుకే—అటులనేకానిమ్ము. (అని యిద్దఱు కూర్చుండుదురు.) వేటి, యీయన మహా
నుభావుండు కాఁబోలు?

మధు—కాకేమి? లేనిచో ననుక్షణంబును దీర్ఘపురాణువవలె గొప్పవారును గొద్దివా
రును నీయనదర్శనార్హులై వచ్చుచుండరా? ఈదినంబున కాత్యాయనీయాత్రీయగు
టనే మనకించుక విరామంబు దొరకినది.

శుకే—మనకిచట సెంతయాలస్య మగు సూకదా! నా ప్రాణనాథుండు నాకొకతె
డరు చూచుచుండును.

గీ॥ సన్నువిడనాడి యర్థక్షణంబునైన!

మెంటరిగనుండ వల్లభుఁడోవు నెక్కొక్క!

రోహిణిం బాసి యుండు చంద్రునివిశాస!

నలమటను జెందునెంతయు నార్యసుతుడు!

మధు—అమ్మా యిట్లులొందరవడిన నెట్లగును? వచ్చినకార్యము కావలదా?

(శిశుపాలుండు రథముదిగి పాదచారియై ప్రవేశించును.)

శుకే—(చూచి) చేటి, యదియెవరో యొక యవూర్వమనుజుం డిటకు నరదంబుది గవచ్చుచున్నాడు. (అనిలేచి వెనుకకరుగును.)

మధు—(శుకేశిని నమీచమునకుం బోయి) ఎవరో వశుదేవులవారి యాగదర్శనార్థము వచ్చియున్న వారుకాబోలు. మనవలెనే యాసీద్ధునింబూడ వచ్చినట్లుతో చెడిని. మన మిత్రక్రగుండె చూతము.

శుకే—అవరిచిత వరపురుషుని యెదుట నిట్లుండుట యుచితముకాదు. మనత్రోవ ను మనముపోవువము రమ్ము. (అనిపోవనంకించును.)

మధు—(చేయిపట్టుకొనియాచి) రిష్టియీమహాత్ముని నన్ని ఛానంబున మనకేమిథయము? అంధియగాక యీయన యెవరోరాజనృసింహునివలెం గాన్పించుచున్నాడు.

శుకే—ఏరాజనృసింహునియో నాకుం దెలియదుగాని యితని వైఖరిజూచిననామ సంబేదియో సంకోచించుచున్నది. నీవునజూడుము వానిచూడుకొలు నావైపు నకెట్లు వలపుచున్నవాడో. వీనివర్తనము నాకు సంబేహస్వదముగ నున్నది. సేసిటనుండసెట్ల. (అని మఱికొంచె మరుగుతటి)

మధు—(నమీపించి భుజమునైఁజేయివేసి నిలువఁబెట్టి) భయములేదు నామాటవినుము. మహాపురుషుల యాశ్రమంబులు భీరూజన రక్షావహంబులు నీమనంబునం గల సంశయంబు వీడుము. నీకుశుభంబగు. మఱియు నుత్తమక్షత్రియులు నాతీజన గౌరవరక్షకులుకదా!

శిశు—(నన్య) మనమిఛ్ఛాసిద్ధాశ్రమంబునకు వచ్చితిని. అదె మనవాచాలుండు ని క్కొంపు వాచంయమివలె మానముద్రం దాల్చియున్నాడు. అల్లదె మనవకురిక. దాని ప్రక్కనున్న వనితారత్నము రూపరేఖ విలాసంబులఁబెట్టి చూడ శుకేశినియై యుండసూపు. ఈమెంబూడ నామనంబు దృఢముప్పినంఛాన చావనిర్దుక్త నారాజంబుంబోలి నత్వరంబున యోమమణిం గలయుచున్నది. నార

దా, నీవర్జనాచార్య మించుకంతయు యదార్థరూపముండెటువనేరదయ్యెగా!
శృంగార రసభాసగ్రార ప్రభలకు దివాంధములు గదా యోగులు! ఆహా! ఈ
మంజూచి నానేత్రంబులు నఫలంబులయ్యె. ఈమంబొందని నాజన్మము కేవల
ము నిరర్థకము కదా!

గీ॥ వనితసీరూప లావణ్య వైభవములఁ
దవిలినామది విడువంగఁ దాళదయ్యె!
నేమిసేయుదు నేమందు నెట్లుగొందు!
మదనసామ్రాజ్య పట్టపు మహేషినిన్ను!

(తెరలో)

హా! రాజేంద్రా! వృష్టియాదవ భోజాంభక రాజనృప్రముఖులు కాత్యాయనీ
మహాలక్ష్మణంబున మధుపాన ప్రమత్తులై క్రీడారతినుండ నరాజిబలంబులు వ
య్యుంబడి యతిదారుణంబుగ వధంబుఁ గావించుచున్నవి. తన్నాఠి రత్నంబుల
మానంబు రక్షించుము, రక్షించుము.

నీకు—(ప్రకాశముగా) హా! యేమియీ యాక్రందన! ఇప్పుడెకదానర్వంబుశుభం
బుండె! ఆరాజిబలంబులేమి! వధించుటేమి! ఏమిఘోరము! సారీరత్నంబుల
మానంబు నేను రక్షింపవలయునా? బాగాక! అవశ్యమదియె కర్తవ్యము. (వి
గ్గరగా) ఇదిగో వచ్చుచున్నాడను. సారథీ, తేరా యత్రము సేయుము.

శుకే—మధురికా, మనకేమిదిక్కు? ఎందుల కేగుదము? మానంబునెట్లు కాపా
డుకొందము? హా! దైతమా! (అని కూర్చుండును.)

—: తె ర లో :—

(రాజేంద్రా), త్వరపడుము, త్వరపడుము.)

మధు—(శిశునాలుని పాదంబులపైఁబడి) రాజోత్తమా, మాచెలి శుకేశ్వరీదేవింగ
పాడినిలయంబుఁజేర్చి వున్నంబుఁ గట్టుకొమ్ము.

శిశు—అట్లనే చేసెదనులెమ్ము. (మధురిక లేచును.)

శుకే—మధురికా, నన్నెవరును గాపాడ నక్కఱలేదు. నేనే గాపాడు కొనియెద
ను. (అని లేచి వృక్షలతల మెడకుండగల్చుకొనును)

సిద్ధ — } భయంబులేడు. అఁగుము, అఁగుము. మనల రక్షించు రాజిక్కడనే
మధు — } యున్నాఁడు. (అనుచు వెళ్లి మధురికవట్టుకొన సిద్ధుఁడు లతల విడి
పించును.)

శకు — (ఆత్మింబునఁ జూచుచు) సారథి, రథంబున నీమగువ నెక్కించుకొని యతి
వేగంబున నివాసముం జేర్చుము. నేనుంబోయి యితర భామామణుల రక్షిం
చెద.

సారథి — (వెలువలనుండి) చిత్తము.

మధు — చెలియా, రమ్మ రథంబెక్కి గృహంబుం జేరుదము.

సిద్ధ — అయ్యో, త్వరగా నరదంబున శిశిప్తింపుము. (అని మధురికతోఁగూడి ఘోష
శినిని రథారోహణంబుం జేయఁచుటనువెల్లి నిష్క్రమించును.)

శకు — హృదయమా, యింకఁదొందరమాని న్వస్తత మె చుము. ఆకాశంబునంబారు
క్షీరంబు హస్తగతంబై పంజరంబుం జొచ్చెదగా! నేను బోయి రిపుపురభ్వం
సంబుం గావించి వచ్చెద.

(అని నిష్క్రమించును.)

తె ర జా ణు ను.

హస్తమరంగము — అ కూ! రు ని గృహం గణ వేదిక. హ

(అకూ!రుండు కూర్చుండి వ్రేవేళించును.)

అకూ! — పోకో, వాసుదేవ! శ్రీకృష్ణపరమాత్మ!

ఉ॥ శ్రీరమణీకళత్ర సరసీరుహ చారువిశాలనేత్రీ యం
భోరుహవైరిగోత్రీ పరిపోషితమిత్రీ పవిత్రీగాత్రీ సం
సారలతాలవిత్రీ సురశాలీవకాననవీతి హేమాత్రీ యీ
ఘోర భవాంబుధిం గడపి కూలముఁ జేర్చవె గోపబాలకా॥

చ॥ తమమునఁ జిక్కి సంతతముఁ దల్లడమందుచుఁ దద్వియోగ స
త్సమయ నిమిత్త మేను సతలంబును భక్తిని నీకుఁమొక్కదన్
విమతులఁ జేర నెల్ల నిను వీడఁదలంప మహానుభావ బం
ధము లెడలించి బోవుమయ దాసజనావన గోపబాలకా॥

(తే ర లో క ల క ల ము.)

సమాహిత మానసుండనై మదీయ దైవంబగు శ్రీకృష్ణభగవానుని వదాంబుజ
మగంద బిందు నందోహంబమందానందంబునం గోలుచుండ నీకలకలంజేమి
యో నామనంబుం గకవిక నేయంతాడంగె. అదియేమో వినవచ్చుచున్నది వి
నియెదంగాక! (నినుట నభినయించి) ఆ! ఏమీ! సాత్యకి కృతవర్త్య స్పంజయా
ది యోధవరుల బలంబు లపారశక్తి) నేనాపరివృతంబులై ఘోరయుద్ధంబుం గా
నించి తుదకుఁ బరాజయంబు నొందుటంజేసి శిశుపాలుండు నిరాటంకంబుగ వీ
టం బ్రవేశించె ననియ యనుచున్నావు? ఏమియాశ్చర్యము! ద్వారవతికాయ
ట్టియవధ! కాలగతి నెవరెరుంగఁ గలదు? విషణ్ణ, యేమనుచున్నావు? (నిరిగి
నుట నభినయించి) సిద్ధాశ్రమంబునకు వెళ్లియున్న సుకేశినీదేవిని మోసపుచ్చి శి
శుపాలుండు తీసికొని పోయెననియ? హరి! హరి! ఎంతదుస్సహవాక్త! వసుదే
వాధ్వరాశ్వమును దొంగలించి యజ్ఞశాలా దహన మొనరించెనా? దురాత్మా,
యజ్ఞభంగంబుం గావించితివిరా, మహాపాతకా?

అంతే ర లో లా

(అయ్యలారా, బాలవృద్ధులు గృహంబుల నగ్నిహోత్రంబున మృశ్మచున్నారు.

రక్షింపుడు, రక్షింపుడు.)

అబ్రూ—(లేచిచూచి) ఆహ! ఏమిదొడ్డనయ్య! పట్టణంబు నిశ్శంకముగఁ బరశురా
మప్రీతి యగుచున్నది! ఎంతకష్టమెంతకష్టము! అనిలసహాయంబునఁ గృశానం
డెంత విజృంభించుచున్నాడు. హా! హతవిధి! ఎట్టిదురవస్థకుఁ బాలుసేసితివి!
హా! కృష్ణా!

నీ॥ రాతినాతిగఁజేసి గాతము నిలుపొంచి

బభృ భార్యాభంగ పాటుంగనవో,

తాటకఁ జెండాడి తపసి యాగముఁగాచి

తండియజ్ఞమునీవు దలవలేవో,

యంజసి సుతునకు ననలబాధఁ దొలంచి

నీపుర దహనంబు నావలేవో,

యూరజనావసుండని ధాత్రీసుతిగాంచి

స్వజన రక్షణ నీవు సలువలేవో,

శ్రీ॥ దేవభవదీయ దివ్యప్రభావలీల
బ్రహ్మదుద్రేంద్ర దేవతా, ప్రభృతికై న
నెఱుంగ శక్యంబుగాదు నేనెంతివాడ
మూర్ఖజనుడను నల్పుడ మురవిదారి॥

కానిము నేపోటు చేతనైన నహయంబు నెనర్చెదంగాక!

(అని నెఱ్ఱుమించును.)

అంతే ర జా ను ను.

అప్రమరంగము—శిశుపాలసేనా నివేశంబున నొకపట గృహము.

అ(శుకేశినీ మథురికలు పటగృహంబునను రక్షక భటులుపైనిఁ బ్రవేశింతురు.) అ
శుకేశ—(రోదనము చేయుచు) హా! దైవమా! నాకీగతి పట్టెనా! యదుకుంజరుండ
గు ప్రాజేశ్వరునిచే శురక్షిల్లినై నేవచ్చావిహారంబుల నలుపుచుండి యిప్పుడు
దిక్కుమాలిన పక్షివలెఁ బరరాజాధముని పాలఁబడి కౌరావ్యుని సమానంబైన
యీగుడారంబున నిరాధారపై క్రూరభటానిక నిరోధంబునఁ జ్రాణమానంబు
లఁ బిడికిటంబట్టి యేసమయంబున నెట్టియపద్రవము సంఘటిల్లునో యనుభయం
బున చురంత చింతాసాగరంబున మునింగి యుండవలసిన యవస్థకుండాతైతిఁగ
దా! హా! ప్రాణనాథా, యీమంద భాగ్యురాలను మఱచితిరా? వీరదయలరై
నన్నిట్లు విడనాడుటకు నేనేమి యవరాధం బొనరించితిని?

శా॥ హానాథా జగదేశవీర యనఘా హారాజ చూడామణి

నేనీదుష్ట నిశాట రూపవరిపంథివ్రాత బంధంబులన్

దీనత్వంబున నున్న దానమనుపన్ దిక్కెవ్వరుక లేరుని

వీనీచాత్ముల సంహరించి నను రక్షింపంగ నూహింపవో॥

సామజ వాస్తవతంత్రై న యరవిందంబు చందంబునఁ జిందఱుకందఱమైన డెంద
ముతోనున్ననన్ను పురుషసింహులైన మీరువేక్షించిన సాకు గత్యంతరంబెద్ది?
హా! ప్రాజేశ్వరా! స్వప్నంబు సత్యంబగు నాయంటిదే! ఇంతకంటె సత్యంబు
గుట యెట్లు?

ఉ॥ ఏనతిపావభావమున నేతికెక్కుఁ దలంచి నాధుని

బూనికఁబాయఁ జేసితి నె పూర్వభవంబున నిష్టుదానికీన్

గానక యుందునేఫల మఘంబుల సల్పెడు వేళలందునన్
మానవులెంచ నేర్తురె మనంబుఁ దత్ఫలభావి దుఃఖముల్॥

గీ॥ కారణోపేతమై కార్యఘటనదనరు
పూర్వకృతకర్త చయములు పుణ్యపాప
తత్వకలనను సుఖదుఃఖదంబులగును
ననుభవింపక తీరునా యఘఫలంబు॥

మధు—(స్వ.) ఈమెయిప్పుడు శాంతి బొందుచున్నట్లున్నది. ఇక నాపా
చిక పారకతీతము. వాచాలసహితమైన నేపన్నిన పన్నుగడ తిన్నగఁ గ్రొన్నన
లెత్తినదని మనుష్యుఁడు మిన్నుండె. కోర్కెగూడఁ గొనసాగినఁ దనయభీష్టం
బొనర్చితిని సంతసించి నాకు సిరులొనంగెడిని. (త్రకా) అమ్మా, విధికృతమి
ట్లున్నది కాకబోలు. ఎంతచింతించిన నేమిఫలము?

శుకే—చేటి, మధురికా, నీయభిప్రాయము నాకేమియుఁ బొడగట్టక యున్నది.
ఈనీచుల పాలంబడి యుండమనియా నీయుద్దేశము?

మధు—(స్వ.) అమ్మా! ఈమెవ్యవహారమింకను బెట్టుగనే యున్నదే! ఇప్పుడు నే
తామసించినఁ గార్యంబు నెదును. కాలంబె నర్వంబు నిర్వహింపవలయు.

(ప్ర.) తల్లీ, యెప్పుడైన నాకట్టి తలంపుండునా? ప్రభువరుండగు బభ్రుభూపా
లుండిటవచ్చి మనల రక్షించు వలకు మనకన్యకరణ్యంబు లేదని యట్లంటిని.

శుకే—నాకంతటి యద్భుతము? నామనంబున కది యాకాశపుష్పమువలెఁ దోచు
చున్నది.

మధు—తల్లీ, మీరిట్లుడై ర్యముతో నుండిన నేనేమి చేయగలను? ఈవృత్తాంతము
వినిన బభ్రుప్రభుపూరకుండునా? కొంచెము విశ్రమించిన నర్వంబును శుకరం
బగును.

శుకే—అట్లయిన లోనికిం బోవుదమురమ్ము.

(ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు.)

అంతే ర జా ను ను

ఇది ద్వితీయాంకము.

—●●◆శ్రీ యాంకము.◆●●—

(శిశుపాల దంతవక్త) మంత్ర)పాల సునీధులు ప్రవేశించుదురు.)

శిశు—దంతవక్త్రీ, మంత్రీపాల, సునీఘలారా, మనయత్నంబు కొంతవఱకు ఫలించివది. యాదవపురంబుఁ గనెఱిరఁగాల్చి, వసుదేవాధ్వర ధ్వంసంబుఁ గావించి, యదుకుల కళంకుండగు రుక్మిణీతనగ్రునకుం దగుప్రాయశ్చిత్తంబుగాఁ గనుకేశిని హరణం బొనర్చుటంజేసి యివుడించుక శాంతించినను, తాని హతం బొనరించువఱకు గాఁకొపాసలం బువశమింప నేరదు.

ద్వి॥ అరివర్గ మివుడు వే హరియింపమేని
పురుషార్థలాభంబుఁ బొందంగ లేము॥

దంత—చేదీ ఘోషాలచంద్రమా, కులస్థాన సాహసజలంబులుగల క్షత్రియునకుం
దగువాక్యము వలకెతివి.

శునీ—కులస్థాన పౌరుషంబులకుందగిన వాక్యంబునిన యుక్తంబగు. పలయన.

క॥ కులసాహస బలములకుఁ
 దిలకంబగు పౌరుషంబు దీపించుచోఁ
 గులమేమిసేయు సాహస
 బలములు మఱియేమిసేయు పార్థివముఖా॥

ఇంద్రియగాక శకుపాల భూరమణు పౌరుషంబకుంతితంబుక దా!

దంత — సునీథుండు నత్యంబువలె.

కం॥ ఈ ప్రతిపద యెవ్విధమున
సప్రతిహతమై దనర్చు నావిధమునఁ జే

ది ప్రభునాయక సేయును

తి ప్రకట పరాక్రమ వ్రదీప్తుడ వగుచున్ ||

శిశు—కరూశదేశాభీశా, యిష్టపికింకను గృతార్థులమైతిమని నిశ్చయింపరాదు. కృష్ణ హతకుండు బభ్రుప్రేరేపణంబున శుకేశనీ విమోచనార్థంబు మనపైకిందప్ప కరాగలండుని తోచెడిని.

దంత—అట్లయిన శత్రువు రాకకెదురు సూచుచు నమరనన్నాహంబున నిద్దంబుగ నుండుటయె యుక్తంబు.

మంత్ర—మహారాజా, శత్రుదేవ్దంబు నెఱుంగంగల గూఢవర్తనులైన చారుల ద్వారకకుం బంపుటయు నాగమనవార్తం దెలుప మార్గంబున నచ్చటచ్చట గాలరుల నుంచుటయుఁ గర్తవ్యంబు. మఱియు మిత్రవర్గంబును నమస్త సేనాన మేతంబుగఁ గొంతదనుక నిటవిడియించుట యత్యావశ్యకంబు.

శిశు—మిత్రమండలి నాంపుటవిషయంబై సేఁబోయి చెప్పెద. వేగులవారల ద్వా రకతికంపి శీఘ్రగులగు కాలరుల మార్గంబున నుండునట్లాజ్ఞాపించి పురవరిభా జాలంబు జలంబులఁ బూరించి దుర్గంబులు ధనధాన్య వస్త్రాయుధ బాణతూణీ రకరాసనయంత్రఘాత సరసేంధ నాదులచే నమృద్ధంబులుగఁజేసి యందుల జొగరూ కులగు యాధవీరుల నునిచి, నానావిధరణ విజయ మహానిపుణుల నవార్య వీర్యు లనేనాధిపతులుగ నియమించి, నమస్త సేనల నమరసాధకంబుల సంపూర్ణులఁ గావించి యుంచుడు. మిత్రవర్గంబునకుం గావలసిన నానావిధ సామగ్రుల నమర్పింపుడు. రణరంగంబు పురంబునకుం గడింది మారంబున నుండ వలయు.

ఉ॥ శత్రువు బారికింబుర మసాధ్యముగా నొనరించి నేర్పుమై
మిత్రవరూధినీవతి సమీహితి మేర్పడ వ్యూహవంక్తులన్
జిత్రగతిన్ రచించి యవశిష్టము లేక విరోధివాహినిన్
ధాత్రీనిఁ గూల్చుడేను మదదర్పితఁ గృష్ణునిదుర్ముఖు నాజిలోన్ ||

(అని శిశుపాలుండును వానివెంట దంతవక్త్ర శునీధులును నిష్క్రమింతురు.)

మంత్ర—వాశుదేవు నెడఁ బ్రాత్యర్థిక ప్రవర్తనంబు వినాశకరంబని యెరుంగమితే వల మోధ్యము. అదియేమి గ్రహచారమే! శ్రీకృష్ణశిశుపాలురకు జన్మప్రభు

తి బలవద్విరోధమే. రోగికి వైద్య నిర్ణీత పదార్థములు రుచింపని చందంబున నీయనకు హితోపదేశంబు పథ్యంబుకానేరదు.

ఉ॥ లోకహితార్థ సంఘటనల్లోనఁ దలంచి మనుష్యరూపమున జేకొని దుష్టశిక్షణ విశిష్టజనప్రిపాలనమ్ముల సోకముగా నెనర్చు మధుసూదనుడేయని కృష్ణునెంచగా లేక విరోధమొందు మదలిపులు దుర్దశ నొందకుందురే॥

(అని నిష్క్రమించును.)

తె ర జా ణు ను.

బాద్విత్తీయరంగము—శిశుపాలు దాస్య నము.అ

—:(వాచాలుడడు ప్రవేశించును.)—

వాచా—ఓపూ! నామిత్రుడొకఁడు రానేలేదే! ఆయన కేమి మహారాజు. నేనుకదా నేవకుండను. వృత్తినీమంబుచే మిత్రుండండునుకాని నికగ్రముగఁ జతుస్సుముద్ర ముద్రిత ధరామండలాధిపతియగు శిశుపాలుండెక్కడ కుక్షింభరత్నము నకై యీనీచనేవకావృత్తింబ్రవేశించిన నేనెక్కడ? మాయరుపురకును మిత్రత్వంబెక్కడ? ఈసేవకా వృత్తికంటె నెక్కువ హైన్యంబును గట్టతరంబును నగునది జేటొందులేదు. ఆహా! సేవకత్వమా! ఏమిన్ప్రభావము! మనోభీష్టంబునైన మాన్పించి కష్టంపుంబనినైనఁ జేయించెదవు! నత్య స్వాతంత్ర్యంబులు నీపేరుఁ జెప్పినఁ బటాపంచలయిపోవునుగదా! ఎదిరిచిత్త మసూభావంబులంగనిపెట్టి నడిపించెదవుగా! ఏమిసేయను? లేమి సేమముం జెడువునని దారిద్ర్యాంశంబున నీసేవకావృత్తి స్వీకరింపవలసి వచ్చినది. దారిద్ర్యమునే నిందింపనేల? ధనవంతులును ననంతప్రీతి పొచపీడితులై యీత్రోవయే త్రొక్కుచున్నారు. సేవకత్వ మధికారయంత్రెనను సేవకత్వమే. ఉత్కృష్ట సేవకత్వంబుకంటె నికృష్టసేవకత్వమే మేలు. ఏలయన నికృష్ట సేవకుండొక్కరునే గొలువవలయు. ఉత్కృష్టుండో? రాజునకు రాజ్యంబునకుఁ బ్రజకు సర్వంబునకు దాసానదాసుండె అధికారమున్నది యని యంతః కరణాను సారంబుగ వ్యవహరింపనగునా? వలనుకాదు. కైయధికారియొక్క యు యజమానియొక్క యు యిష్టాను

సారంబుగ నె యాచరింపవలయు. స్వాతంత్ర్యింబధికార దేవతకు ధారవోసి
వాక్కాయ కాల కర్మంబుల యందును బరాధీనత్వంబున నుండవలయు. వె
య్యెల న్యాయాన్యాయంబుల నరయక యన్యవాన్తగత సూత్రంబు ననుసరించి
తెరమిది బొప్పువలె నాడుచుండవలయు. కనుకనే “అధమాసేవ యావృత్తిః”
అని నీతిశాస్త్రవేత్తలు నుడువుచున్నారు.

క॥ అన్యజనపాల నాశిత

మాన్యతనే గోరి యితర మర్యాదలచే

శూన్యలయి జగతిఁ దామే

ధన్యుల మనుకొనుటకంటె దబ్బఱగలదే!

మఱియు నిజవిధాయక కార్యవశంబున యజమానుని సమీపంబునకుఁ బలుమా
తరుగ వలసి వచ్చినచో నితరులకు మత్సరంబుపాచ్చు. అందున దోహ చిం
తన గలుగు. మనపని మనముచేసి కొందఁమెమిభయమనుటకును వీలులేదు. చా
డిలు చెప్పవారికి జోహారొనర్పవలయు. సమీప వర్తులకు స్వాగతము చెప్పవల
యు. ఆశ్రుల కంజలి సేయవలయు. ఇన్నియేల సేవకుండొక్కని క్రైస్తవో
నాక్షణంబు పెక్కండ్రకు సేవకుండగు.

ఉ॥ నేమముతోడ నేలికకు విచ్చలు నూడిగ మాచరించినన్

ధీమతులైన భృత్యులకు ధిక్కరణంబు లేదా శితాభిషేన్

క్షేమముకాదు సేయ నిల సేవకు జీవనముండెడున్ సదా

తామరపాకుమీదఁ గడు తల్లడ మందెడు నీటి బొట్టునాన్ ॥

ఇన్నికష్టంబులకుఁబాలై యొకవిధంబున నెత్తిగిలి యుండమన్నను “నీయబో
లేక నీతాతో దోషముచేసిరాడ”ని చెప్పి శిక్షింతురు. ఎన్నిటి కొత్తుకొన్న ను
ద్యోగంబునకు స్థిరతయేది? అందులో మనరాజులయొద్దఁ జెప్పనేల? ఇట్లుండ
యజన యజనాది సత్కర్మ నిరతులై నర్వజన పూజ్యులై శోభిల్లవలసిన విప్ర
త్తములు ధనకాంక్షచే మానాభిమాన విహీనులై హైన్యంబైన యీసేవకా వృ
త్తిం బ్రవేశించుటకన్న నైవ్యంబుకలదా? ఇదె మహారాజు వచ్చుచున్నాడు.

అ॥ (శి శు పా లుండు ప్రవేశించును.) అ

శిశు—వయస్యా, యిచ్చటనేయంటివా? సుకేశిని సమాచారంబు విననిచ్చి వాడ
ముచున్నది. నాయెడల నించుకేనియు ననుకూల మాటలను గతయైన దేమ విం
టివా?

వాచా—మిత్రమా, ముఖముండ నద్దముండ వేటుగనన్నడుగనేల? అల్లడె యాడె
 లచానిగున్న సమీపమునఁ గ్రొన్ననలెత్తి చెన్నవహించి యున్న సురపొన్న
 ప్రాంతంబు చెంతఁ జరుగకా నహితమై సుకేశినిదేవి యున్నది. ఇది నటకుఁ బో
 యినది పొగవునవేసి భర్తృవిమోగంబునకై పొరలి పొరలి యెద్దుచునే యు
 న్ననట. నీవును నచ్చటికింజని యించుక హెచ్చరిక నేయుట సుకరంబని
 నాటం బోచుచున్నది.

శకు—అయినచో నచ్చటికేగుదము రమ్మః (అని కొంచె మరుగుచురు)

సుకేశ—మధుర కా, యెంతటికులంబునఁ బుట్టిననేమి? ఎంతటి మహామూర్ఖుని చెట్ట
 వట్టిననేమి? ఎంత విచేక ముండిననేమి? విధిక్రతుంబు నెవ్వరు దాటంగలరు?

మధు—తల్లి నిజంబువలెకితివి. దైవకృతమునకు మనమేమి నేయంగలము? దాని
 నెఱింగి నమయంబు ననుసరించి సుఖంబు వడయని జన్మంబు వృథకదా! కా
 న నాకటబుద్ధివిని గతంబునకుఁ జింతింపక భావిసుఖంబు నాలోచింపుము.
 అందువలన నర్వవిధంబుల సుఖించుటయేగాక యర్హరాజ్యాధిపునకు మాత్రపు
 కాంగలవు.

శకు—(విసుట నభినయించి) వీరిరువురు నేమేమియొ సంభాషించుచున్నారు. ఈ
 మాధవీ లతాగ్నిహంబుననుండ వినియెదము. (ఉభయలు నట్లు చేయుదురు.)

సుకేశ—శకుపాల భరామండలుండు కుసుమ కోమలుండు, నవమోహనాంగుడు,
 పురుష నిరూపకుడు, సింహననాధిపాత, యనుకూలుండు—

శకు—(నాచాలుసతో) చెలికాడా, వింటివా?

మ॥ మదిఁదాగోరిన మోహనాంగి కడునన్మానమ్మునం జేటికిన్
 హృదయస్థంబు మోహవిస్ఫురణ మెంతే దెల్పుచందంబునన్
 ముదిమొప్పారంగ వర్ణనాధకిముచే భూషింపఁ బ్రత్యక్ష మా
 సుదతింగాంచెడు భాగ్యమబ్బిన మనుష్యుండే మహిన్ ధన్యుడౌ॥

వాచా—సఖుడా, మండువేసవిని వడగాలి దెబ్బతిని దాహశాంతికై చల్లని మజ్జి
 గతేటఁ ద్రావఁగోరఁ దలంపునకు వచ్చిన యెందూరగాయ కారణమ్మున నొ
 రూరఁగాఁ జెదపులఁ జవ్వరించు పాంథునివలె నీవు నాకుఁగాన్పించుచున్నావు.

శకు—ప్రత్యక్ష ప్రమాణంబుగ వినియు నట్టి పాంథునితోఁ బోల్చుచున్న నీమందఱు
 ధ్ధి నేమందును? వినుమింకను నేమో చెప్పుచున్నది. (తిరిగి విసుట నభినయించి
 చును)

శుకే—రూపరేఖ విలాస యావనంబుల నమానందై యొప్పువాఁడు—

శిశు—మూర్ఖుఁడా, యిప్పుడెమనియెదవు?

వాచా—లాట్టలుకూడ వేయమనెదను. (మరల వినుట నభినయింతురు.)

శుకే—అనియేకదా మధురికా, నీవునుడివితివి?

మధు—మృచలునా సందియమేల నమ్మ విరహాజ్ఞేకమ్మునం జేదిభూ
వలయాధీశుఁడుగో? యుండనుహిషీభద్రా సనార్థమ్మునం
బలుసౌఖ్యమ్ముల నెందుమమ్మ నిజలావణ్యమ్ము తారుణ్యమున్
విలనదూప్యము సార్థకమ్ములుగఁ బృథ్వీపాలునిం గూడుచున్ ॥

శిశు—అయ్యో! ఇవి చతురిక వలుకులా? సంభాషణా సందర్భము నరయనేరక
మోసపోతిసి. అయిన నింకేమనుసో విందము.

వాచా—మఱివిననేల? ఒకాక—దానిని గృహంబుగఁ బూర్వవక్షంబు నేయును.
వృత్తికల కథనంబు వినుటకుముందె నీవు వ్రత్యక్షంబుగ సంభాషించిన నిండు
క మోమోటంబు నిట్లు.

శిశు—నీవు చక్కగ నాలోచించితివి. అట్లనేకేయుదము. (అనిలతా గృహంబు వె
లు వడుచురు.)

శుకే—(శిశుపాలునిమాచి లేచి తలవంచుకొని నవగతముగ) ఈమరాత్తుండేలకో
వచ్చుచున్నాఁడు. ఇంక నేమిసేయుదును? తప్పించుకొని పోకునా? వాని స్వా
ధీనములో నుండి యిపుడెచ్చటకె బోగలను? నేబోయినదా చారాలేదా? వృ
థాప్రయత్నంబున నేమి ప్రయోజనము? ఊటం దలనిడి రోకటి పోటునకుం
జడినీనఁ దప్పునా? వీనికి నద్వర్తనంబునున్ను. మర్వ్యవసాయలాలనుండ
యే నన్నిటకుండెచ్చె. ఇప్పుడా యుద్ధమంబుననే వచ్చియుండును. వాని యు
ద్దేశంబుఁ బూర్తిగఁ దలననంగాని భావికార్యాలోచనంబున కనుభూతము. కా
న నేమగుసో యిచట నుండియే మాతము.

వాచా—(శిశుపాలునితో జనాంధికముగా) గుండుగొమ్ము లనుమానమేల? మనస్సు
లో మళ్లువెళ్లుగ్రమ్ముము.

శిశు—మధురికా, శిశుపాలుండు తనపాలనుండ నింకను మీదేచి చింతాకాంత వ
దనార విందయై యున్నదేల?

మధు—మహారాజా, తనరాజ్యమ్మును భోజ్యమ్మును నెడబాని వచ్చిన మాడేచి చిం
తాకాంతగాక సంతోషకాంత యెట్లును?

శుకే—(స్వ.) మధురిక సత్యమువలికినది.

వాచా—(స్వ.) దీనిముండమాయ, చతురిక నిజమైన పరిజనము ననుకరించినది.

శుక—దేవీ, సీరాజ్యమును భోజ్యమును బానివచ్చిరిని చింతిలకుము. క్షత్రియ సామాన్యుండగు బభ్రువుకడ నేమున్నది సకలంపు రాజ్యమును భోజ్యమును డదనుమాల పూజితంబును నిచ్చటగలవు. దిగంత విశాంత ధరణీ కాంతుండు సీసాదా కాంతుండై నీయండనుండ నీముఖమండలంబు వాడి యుండనేల సీకటాక్ష వీక్షణ రూపంబున నిండుక యానతిచ్చిన్ నీక్షణంబ యసంఖ్యాకంబు గ ధనకనక వస్తువాహన దానదానీజనాదికమ్ము నీనమస్త్యున నుండదా సీ ఈసీసేవకునియందు కరుణించి కొంచెము కన్నెత్తి చూడుము. (అని నమిపించి చేయివట్టుకొనక బోవును.)

శుకే—రాజా, నీవు నన్నుముట్టుకొనకుము. నేంజెప్పబోవునది నీకు విశనుద్దేశంబు కలదేని దూరంబున నుండుము చెప్పెద.

శుక—దేవీ, యిదే సీయానక దలందాల్చి దూరంబుగనున్నవాడ. (అనికొంచెము దూరమరిగి) సీమధు రాలాపంబు లాలకింప నాశోక్రింబు లాత్రింబున నున్నవి.

శుకే—నేనిపుడు సీనిర్బంధంబున నున్నదాన. ఈనిర్బంధముకల కా యమున కా వాక్కునకుండు వర్తించునా?

శిశు—క॥ నిను నిర్బంధము నందిను
జనపతి తాంగోరసీదు సదృఢంబున్
వనితా మణిరో నీకిం
కను నిర్బంధం బదేలగల్గును చెపుమా॥

శ్వేచ్ఛాను సారంబుగ జెప్పవచ్చును.

శుకే—చేదీశా, వరాయివాని వక్తావ్తంబుకంటెం దనవారి తరవాణియే మేలు కదా! తనకున్నదానితో దనివి నెందక సత్యాశయము శుశ్చరిత్రయెడల నీను డువు లుపదరించును. నాకుమాత్ర మవి రుచించునవికావు. నీధన కనక వస్తు వాహనాదికమ్మునకానక జేయు నీభామమణిని జూచితే సంతసింపక జేయుము.

వాచా—(జనాం) రాజోత్తమా, నీకన్న నీమయేరాంకు లెగదదివినట్లున్నది. చూచిరివా యాండుదానికి వాక్యావతంత్ర్య మిచ్చిన ఫలము? దీనికి సదుత్తర మూహింపుము.

శిశు—వారీమణీ, నీనామెడల న్వవరశబ్ద ప్రయోగం బనవలయు. భనవాన్యాదులవలెను రాజ్యాదులవలెను గాంతా వితానంబును వీరపురుష భోజ్యమే. బభ్రువు మొదలగు యాదవ వీరుల సమరంబున సొడించి నిన్ను స్వీకరించితిని. నీవు నాభనవవ.

సుకే—నరవరా, నీవుత్తమ క్షత్రియ వంశసంజాతుండవు. మూర్ధాభిషిక్తుండవు. నాభియాన్యాయ విమర్శన పూర్వకంబుగఁ బ్రజాపాలనంబు నేయవలసినవాడవు. నైయట్టి కుయుక్తికి శరణుండవగుట యుచితంబుకాదు. విభక్తివైవాహిక విధిచే బరకీయనగునన్ను మోసపుచ్చితెచ్చి నీధనమనుటకంటె ఘోరంబుకలదా? క్షణభంగు రంబగు నీతుచ్ఛ శుఖంబుగోరి శాశ్వత శుగతి నేల గోలు పోయెదవు? సంతియగాక వావిని నీకునే జెలియల నగుదు.

శిశు—నామసోహరిణీ, నన్నేల యిట్లు నలుఁగుడుఁ బెట్టెదవు? నామనంబు నీయండు బద్ధాసురాగంబై యున్నది.

చ॥ పలుకులు వేయు పలయికఁ బడ్డదళాయత నేసినిన్నెగిన్ |

బులకలు మేనఁగల్గ మది పూర్ణవికాసము నెండఁ గొగిటన్

బెలుచనఁజేర్చి నీయధరబింబ సుధారస భారలాసకీ

తలకొను మన్మథానలజతాప విదాహము మాస నేర్పునే॥

(అని సమీపించి సుకేశిని చేయిపట్టుకొనును. ఆమె విడిపించుకొనఁ బ్రయత్నించును.)

వాచా—(తెరవంకఁజూచి) అన్నా! అదె కురంగ శాబక మును నిసర్గ-రణంబుగ శ్వాసంబులు చంపివేయు నేమోకదా!

మధు—దాని ప్రాణంబు రక్షింప సత్వరంబుగ రమ్మ. (అని యుభయలు నిష్క్రమింతురు.)

సుకే—ఈకురంగమ శాబకంబును నీవ్యాఘ్రముఖంబునఁద్రోసి యాకురంగ శాబకమును రక్షింపఁ బోయెదవా, చేటి? నీవును జైద్యుని మురుద్యమంబునకే తోడయ్యెదవా? హా! ఏమనాగతి! ఎన్నివిధంబుల మోసపోతిని? హానాదా! నన్నీ మౌర్యకర్తని దుర్వ్యవసాయంబునకుఁ బాలుచేసి యూరకుండుట భర్తమా? ఆర్తజన రక్షణ పరాయణుండగు నాశ్రీకృష్ణునకైన నామెడఁ గరుణరాదుగా!

శా॥ హా నారాయణవాసుదేవ పరమాత్మా యూర్తరక్షామణీ

హా నీలాధీతనూకరీంద్రీ వరదా హా కృష్ణ హా మాధవా

హా నీరేడ దళాయతాక్ష యసఃసూ హా శౌరి చక్రీ హరీ
వే నామానముఁ గావవే కరుణరావే రాజగోపాలకా॥

(మెలుపు మెలసి యుటుముటిమి యింద్రధనస్సు కాన్పించును)

శిశు—(బ్రుల్లిపడి సుకేశినీ హస్తంబు జూరవిడిచి యా మెనిషగ్రిమించ దశదిశలం
జూచి) ఆ! దురాత్మా! యాదవాధమా! నేనుదండెత్తి వచ్చుతఱి నెటులఁ గూత
విరా పందా? నీవీటవచ్చినందులకు నీకొవ్వడగించెదఁ జూడుము. నీరథసేమి
ధ్వనంబునకును. నందిక ప్రిభలకును, శార్దూగుణ స్వనంబునకును. పాంచజన్య
రవంబునకును శీతలైదనను కొంటివిరా మాయానీ? ఎందురాయక్కడ! (వా
చాలుండు త్వరగాఁ బ్రవేశించును.) వాచాలా, రథబాణ తూణిరకు చాపాయు
ధ కవచాదుల సత్వరంబునఁ దెప్పింపుము. ఈదుష్ట వర్తకు సప్తాయువుం జే
నెద.

వాచా—ఈగడబడ యేమిటి! ఈశ్రాంతి యేమిటి! ఈచేతగాని తనంబేమిటి! వన
సపండువిప్పి వశైరంబున నడిగి దినలేవి పారుండు దిక్కులు సూచెనన్న నీ
ధంబునఁ గుండినను బొమ్మవంటి రంభవంటి పిగిపిట్టవంటి చిలుకల కొలికినిజే
తికిచ్చివెల్లిన నది నెట్టి యూటకొని యిప్పుడెరథబాణ తూణిరకు లెందుకయ్యె?
రథమెక్కి సుదానీదేవికో యుద్ధంబుం జేసెదవాయేమి?

శిశు—మూర్ఖుడా,

సుగంధి—వాఁడే చూడు యాదవుండు పాదపంబు చాటునన్
బ్రోడయై మదీయు హస్త భూత సుందరాంగినిన్
వీడఁ జేసితానెడూచు విశ్వమెల్లఁ దాల్చెడున్
గోడమీస నారసింహ కూర్మవామనా కృతుల్.

బట్టి కట్టిడి మాయకానిఁబట్టి గట్టింపనిచోఁ జెట్టమాండు. తేరా యత్నంబుసేసి
తక్షణంబు దెప్పింపుము. అదిగో దురాత్తుండు మీడికి వచ్చుచున్నాడు. వీనిఁ
బట్టి మల్లయుద్ధంబుననైన సమయించెద. (ఆని బాహువులు తట్టుచు ముంకరిం
చి యొకరి నెదిరించుట సభినయించుచు) ఆరేపాపి, యదుకుల కళంక, వాచే
తం జిక్కితివి యెటు. బోయెదవురా?

ఉ॥ పఁకిలచిత్త ధూర్త పరిపంధిగణంబులు నీపురంబు ని
శ్శృంకిత ముట్టజుచి పటునాహుసప్తత్రిఁ గృతాను కీలలన్

బొంకమడంచువేళ నెటుఁబోతివిరోరి నిగూఢవర్తనన్
 బింకపు బంటువోలె నిటఁ బిల్కుదనంబునఁ జావవచ్చితే॥
 (అని బయలుంబట్టి గుడ్డట నధినయించును.)

వాచా—(స్వ.) ఈయన యున్నత్త నైద్యశాలకుంబోవ నర్హుడైయున్నాఁడు. శ్రీ
 కృష్ణునివలన భయంబుననిట్టి భ్రాంతి నహజమే వహ్లా! కృష్ణా! నీయెడల ని
 ట్లుండవలెను. (ప్ర) తయస్యా, నీకుం బిచ్చిపట్టినదాయేమి? పాదప మెక్కడ
 యాదపుఁ దెక్కడ? ఈబ్రహ్మదపు వాదన సాధనములేమిటి? (తిరిగి మెఱసి
 యులుమును.)

శిశు—ఓయి వెట్టిబ్రాహ్మణుఁడా, నీకా గాకాపిచ్చి? అదె చూడదాయేమి యద్దురా
 త్తునందకట్టభిద్దరోములు? ఆశార్లగుణ రవంబును బాంబజన్య భ్వానంబును నీకు
 విసంబదవా? అదె శార్దముందిలకింపుము. (అని యింద్రధనుస్సును జూపును.)
 వీఁడె కంసవింశన కరుఁడు. (అని యొక ప్రక్కం జూపును.) వాఁడె పూత
 నా ఘాతకుఁడు. (అని మఱియొక ప్రక్కంజూపి) భిద్దము, భిద్దము.

వాచా—నీకంటెవాఁడె వెట్టిబుదిరినది టోకలిఁ దలఁ జుట్టునున్నాఁడట. మేఘము
 వేసి మెఱసి యుటెమినది. దీనికింత విభ్రమమేల? మిత్రమా, యాకసంబునఁ
 గనఁబడునది యంద్రధనుస్సు కాదటయ్యా? నీచిత్తంబిచ్చుడు చెలించియున్న
 ది. ఇంచుక విశ్రాంతిఁబొందినంగాని స్వస్థత గలుగ నేరదు. అంతి పురంబు
 నకుంబోవుదము రమ్మ. (అని తేయిజట్టుకొని దీనికొనిపోయి నిష్క్రమించును.)

తెరజాఱును.

చతుర్థరంగము—ఉ ద్యాన వన మందలి చంద్ర కాంత మణి భవనము
 (సుకేశిని ప్రవేశించును.)

సుకేశి—హా మనూహరా! నీవియోగ విరహానల బాధకే కుండుకునా, యీహపాత్ము
 ని వలన ననుక్షణంబు గలుగనన్న మానహనిశ్చేకాందల మండుకునా

ఉ॥ ఎన్ని దినమ్ము లీకరణి నిందుకులాంబుధి పూర్ణచంద్ర యా
 వన్నతఁ జెన్నువాసి కడువంతకుఁ దావలమౌచు బ్రాణముల్
 గ్రీన్నన నిల్పనోపుదు నరాతి వశమ్మున నెప్పుడేక్రియన్
 జెన్నటి భన్న మౌను యని చేతము తాపము నెందుచుండఁగాన్॥

బట్టి యవస్థంబొందియున్న నాకుఁబ్రస్తుత కర్తవ్యంబేమియు తోచకున్నది. పాణినాథుండింకను రామికిఁ గారణం బరయనేర. కారణం బేదైన నేమి యంతదవక రాకుండుటచే నీచెటనుండి విముక్తిఁ గాంతునను నాశ దిన దినంబునకు ఓడించుచున్నది. మానభంగమైన పిమ్మట వచ్చిన లాభమేమి? హా పాణినాథా! యీజన్మంబున నీవునర్దర్యన లాభంబు నాకబ్బునా? నాయట్టి నిర్భాగ్యురాలకట్టి యదృష్టమా? ౩ వుడు నేనేమి చేయుదును? ఈపాతకుని పాలఁబడుట కియ్యకొందునా? పాణింబు గోలుపోవుట కియ్యకొందునా? జాతన్య మరణం భవమ్మనుటచే వెయ్యెండు బ్రతికినను ప్రాణంబు విడువక తప్పదు. అట్టి పాణింబునందలి యాశచే శాశ్వత తరుణిపాయ కారణంబైన మానంబును విడుచుటకంటె బుద్ధిహీనతకలదా? కాకమై కలకాలముండుటకంటె హంసయై యర్థక్షణముండుట యుక్తమంబు. కావున మానహనికంటె మరణంబె మేలు. అది కలుగుటయెట్లు. జలవిషాగ్ని రజ్జువులలో నొకదాని వలనఁ గావలయు. ఆత్మహత్య నరక హేతువని పెద్దలు చెప్పుదురు. మానంబుఁ గోలుపోవుటకంటె నరకంబు మేలని మానభనులందు. జలవిషాగ్ని రజ్జువులలో నగ్నివలని మరణంబు శ్రేష్ఠంబును బరమ పావనంబును. మును నీతామహాదేవియ దురాత్మండగు రావణునకు వెలచి యగ్నిదేవుని శరణంబుసాచె. పెద్దల మార్గంబవశ్యమను నరణీయంబు హాకృష్టా! ఆపదాభంభనా! భక్తజన చింతామణి! దీననైయున్న నామానంబు కాపాడి యెన్ని జన్మంబులెత్తిన నీపాదారవింద భక్తియు బభ్రునగ పాల భర్తృత్వము రక్తియుఁ గలుగఁ జేసెదవుగాక! నాథా, నాతత్పులమన్నించి యీనాతుది నమస్కారముం గొనుము. (అని నమస్కరించును.) అగ్ని భట్టారకా, నాయండుఁ గరుణించి నీలోనం జేర్చుకొనుము.

శా॥ దేవానీకము నీముఖమ్ముననె దృష్టింజెందు హవ్యమ్మునన్
భావాతీతము జాతవేదము జగత్ప్రఖ్యాతమున్ బూతమున్
దావ ద్వైతము, మామకిన దురవస్థం శాప లోదాల్చి వే
బోవన్వేడెద వీతిహూత్రీ ననుఁగారుణ్య ప్రసాదంబునన్॥

మ॥ పతియే దైవమటంచు నెప్పుడు మనోవాక్యాదు కర్మంబులన్
హితముంగూర్చితినేని నాహృదయ మెంతే నిర్మలంబేని న

ద్వితీయ సంధానముతోడ దేవగురు సేవలో భక్తినిత్యంబు నేఁ
బ్రతితింజేసితి నేనిం గావవేననుం బ్రత్యక్షమై పావకా॥

(శిశుపాల వాచాలురు ప్రవేశింతురు. చూచి)

ఇంక నాకేమిగతి? నృశంసుండు వచ్చుచున్నాడే!

ఉ॥ దైవము యేమిసేతునింక దబ్బున దేనిని జొత్తు దుర్మదుం
డివల వచ్చువాడదిగో హేతి యొనర్పగ లేదు వేళయున్
జీవము నిల్పమానమింకఁ జేకొను దుర్గతిఁ బాపిపాపిసన్
దావక కీలలం దిపుడ దగ్ధమొనర్పవె పావ్యవాహనా॥

(అనుసరికి నగ్నిజ్వాలలు ప్రజ్వరిల్లును. తేరజాటును.)

శిశు—(చూచి) ఆహా! వాచా, యదిగో శండ్రకాంత మణిమందిరంబు హుతా
శన జ్వాలలచే మండిపోవుచున్నది! ఏమిసేయదము? సుకేశినిం గాపాడుట
యెట్లు? వన సాలకుల జలంబులఁ దేర బంపుము.

వాచా—(బిగ్గరగా) ముండకొడుకులారా, కొంపంటుకొన్నది. వేగము నీళ్లుతెం
డు.

తేరలో

(కడవలతో నీళ్లు తెచ్చుచున్నాము)

దైవమా నాకేమిగతి? తల్లికొక్కరుండను. మిత్రమా, సుకేశిని మాటకేమి న
న్ను నత్వరంబుగ గక్షింపుము. దహనండిటు వ్యాపించుచున్నాడు. పులు
సులో ముక్కవలె మెత్తగనుడికి పోదును. (అని రాజుపయింబడును.)

శిశు—మూర్ఖా, మధ్య నీకేమిభయము? లోనికింబోయి సుకేశినిం గాపాడ వ
లయు రమ్మ.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

పంచమరంగము—శిశుపాలభవనము.

(చింతాకాంతుండై శిశుపాలుండను వాచాలుండను బ్రవేశింతురు.)

శిశు—ఎంత దుశంతము! ఒక్కక్షణంబులో మాయమై యంతశ్రమ వృథ పుచ్చెగా!
తలుముఖంబులంబ్రాకు నాయాశాలతా వితానంబింతలో నిర్మూలంబయ్యెనే! ఎంత

యాశ్చర్యంబుగోనున్నది! కాష్టాద్యాభార రాహిత్యమండ్రు జక్కిజ్జ్వలలు
 దప్పించి శుకేశనిం దహనం బొనర్చగల్గెను. ఇన్నముకావలసిన ఘనపదార్థ
 తత్వంబైన మానవశరీరంబు ఇన్నమైన తేకుండ నెట్టియ్యెను? మంటలించుక వి
 నఁబడుచునే యుండెను. మంటనూత్తము దృశ్యంబై శుకేశని యదృశ్యంబ
 యై. ఇంకల నేదియో మోగంబు జరిగియుండును. మాయా మయండగు నా
 లోక కంటకు దుష్టకృత్యంబై యుండనూపు. లేకా మలిగ వర్తయగు నాశ్ర
 యాశుని చెయిది కావలయు. ఇంతయేల యిదియాదుర్మదాంఘులగు నిద్రజీని
 కారంబె. ఆహతకుశకీహతకుండు నహయందై యిట్టి ఘోరంబుఁ గావించె.
 మరాత్త! పాపక! నీకుఁ బాతకుండని పేరుండిన బాగుండును. ఆహ! ఆముద్దుల
 గుమ్మయొక్క తనూవిలాసమేమనవచ్చు!

గీ॥ భామకాదద్వీలావణ్య నీమగాని
 యింతికాదది వలపుల దొంతిగాని
 కలికి కాదద్వీమదనుని ములికిగాని
 కొమ్మకాదది బంగారు బొమ్మగాని॥

సీ॥ పరమ వంచనకారి సురముని యిటకేల
 వచ్చెను వచ్చెఁబో మచ్చకంటి,
 వృత్తాంతముననేల చిత్తరంజనఁజేసె
 జేసె బోనాకేల చెలువవయిని,
 నిలువరాని విరాళిగలిగెను కలిగెఁ బో
 కలికిని దోడ్తచ్చి వలపుదీర,
 స్వీకరింపక స్వేచ్ఛఁ జెలినేల యుంచితి
 నుంచితిఁబోయిట్టులు విదనేల,

గీ॥ హవ్యవాహన దుర్మదుం డపహరించె
 నేల యీఘోర దురితం బజేలయిట్టి
 కండకావరమేల యీదుండగంబు
 వలకూళుని యీప్రతికూల ఘటన॥

గీ॥ బ్రాహ్మణాధమ గృహములఁ బ్రీతిదినంబు
హవ్యకవ్యంబులందిని హద్దుమీఱఁ
గొివ్వి గావించె నీవనిఁ గొివ్వడంతు
సొదిది నాప్రబుతి మఱిసెర సున్నఁజేసి॥

(దంతవక్త్రుఁడు పరీక్షించును.)

సోదరా, యగ్నిపూత్రుఁడొనర్చిన యవకృతికిం దగిన శిక్షగావించవలయు.

దంత—నిస్సం దేహముగ నట్లసే జేయుదము. నీయాజ్ఞయైనచో సాకృతానంద గృహ
తనలజేసి నాప్రభావంబు జూపెద.

శకు—కరూకాధిపా, యాఖిలుం గాటియ వెట్టిన నాయాదవాధమున కుండగులవల
యు. తపోమద దర్పికులగు విప్రీధములు యాగాదులని పేర్లువెట్టి యీధూర్
ని, తద్వారా సోమరులగు శూరలను శేదెయ్యలనువలె హవ్యభాసంబున మే
పుచున్నాడు. తాన మూలకారణులగు బ్రాహ్మణాధముల పోతరంపుఁ గర్కం
బుల భగ్నంబు గావించిన హతరంభైన మనయుద్యమంబు నిరవధ్యంబుగ
నెడఁగొడు. కావున,

గీ॥ విప్రీజనుముల మునులను వేదక వేదక
నిత్యనైమిత్తికాధ్వర నియతకర్మ
సంచయబెవ్వ రెచ్చట నలువకుండఁ
గట్టుబాలును జేయుఁడు దిట్టముగను॥

దంత—తత్వకుండ నట్లు చేసెద. మఱియు,

సీ॥ అగ్రహారములేగి యుగ్రతఁ జెలరేగి
విప్రీజనులఁబట్టి వెతలఁబెట్టి
వసభూములనుడాసి మునిజాతములరోసి
జవతపంబులఁ బాపి చలముఁజూపి
యజ్ఞవాటులఁజేరి యాజకావలిదూటి
సంభారములదాల్చి శాంతిఁదూల్చి
విష్ణుభక్తులనెంచి వేదిధంబులనెంచి
తీర్థవాసులదోచి తెరువుఁగాచి

అ॥ వేదశాస్త్రసభల విద్యజ్ఞనంబుల
నరసి కదిసి మిగుల నలయఁజేసి
యింక నధిక గతులఁ బొంకంబు వడగించి
దేవ విప్రతతుల తేజముడతు॥

శకు—రమ్మఁడా, నీయుద్యమంబతి పశిస్తముగ నున్నది. అందువలన నీవైశ్వాన
రునకుందగిన శాస్త్రీయగును.

వాచా—(స్వ) తుంటిఁగొట్టినఁ బండ్లు చాలునట్లే.

శకు—దంతవక్త్ర) పోయి శక్తింబుగఁ గారావసానంబుఁ గావించిరమ్మ.

ధంత—ఇది పోయినచేద. (అందఱునిష్క)మింతురు.)

తె ర బా టు ను.

ఇది తృతీయాంకము.

౪౪

శిశుపాలీయము.

— చతుర్థాంకము. —

అచ్యుతమరంగము — ద్వారకాపురము. శుభర్తా సభామందిరము. అ

(శిశుపాలుడు, అచ్యుతుడు, కేకభద్రులు ప్రవేశింతురు.)

వేత్ర, వక్ర. — శ్రీమదఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాయకా, అఖండ మూర్త్యాండ మం
దలాద్దండితేజా, ప్రకండ విక్రమ బాహుబండదండితాశురమండలా, జే.

వే, ద్విత్తి. — యాదవాన్వయవయః పారావార రాకాశుభాకరా, సకల లోకా
భీకర్షర కిరీట మణిగణ ఘృణి విరాజమాన పాదపంకేరుహ, అపహర్షారకా, స
త్తజన హరిజాతా, జే.

అత్రా — అంబుజాక్షా నాదేందంబును వేధించుచున్న సంశయబంధంబొందు వి
శ్వేదంబుఁ గావించఁ గరుణింతువేని విన్నవించెద.

శిశు — అత్రారా, నిర్వక్రంబుగ నీనందేహ విశ్వేదంబుఁ గావించె నుడువుము.

అత్రా — ఊ॥ రాతిని నాతిఁజేసి ముని రాద్ధృహమున్నిలవెట్టి తాటకన్
శాతశరాహతిందునిమి సంయమి యాగముఁగాచి యంజనీ
సూతికి నగ్ని బాధ పొడనూపక యుండ నెనర్చి భక్త సం
ఘాలము లార్చి నెండ వడిఁగాచెడు సీమహిమంబు దక్కువే॥

అ॥ బభృదేవిభదిన భంగంబుఁ గాననా
తండియిజ్జ మెదను దలఁపవొక్కొ
ద్వారకాపురవర దహనంబు నెఱుంగవొ
తెలుపవేడువాడ దేవదేవ॥

శిశు — యాదవోత్తమా, పురాకృతకర్త ఫలంజనుభవించక యుండ నెవరి శక

ముని దానికొక తాళా-గంటుగ శుకేశిని వృత్తాంతం చెప్పింపెద నాలింపుము. మున్ను సూర్యసఖయేకఃపత్నిత కతుండకు శ్రీరామునింగని మోహవరవశమై కామించి విభల మసూరభయై యాశ్రోధంబునఁ బూత చరిత్రయగు నీతం బెఱిగొన జరాత్తుండగు రాజుని ప్రవేశించె. అద్దావపు దొర్లనన తం దొలంగ నద్దేవి యగ్నిశరణంబువడసె. ఆసూర్యసఖయే యిప్పుడు గుశేశియై జన్మించి పతివ్రతారత్నమై శిశుపాల మూలమై యవహరింపఁజేయిగ్నిదగ్గయ్యె. బ్రభుభూపాలుం డీవృత్తాంతంబు నాకలన వినియే జఃఖాపశాంతిమొందె. పూర్వకృత కర్మఫలంబు కేషించినచో దాని ననుభవించక బునర్జన్మ మొందవలయు. మఱియు నట్టి యనుభవం బనన్య జీవజాల కర్మఫలాను సరణంబై యుండునుగాన మస్తరంబగు.

అగ్రా—తురహస్య వృత్తాంతాకర్ణనమున భస్యంబునైతి. నేఁబోయితిచ్చెద. (అని నిష్క్రమించును. వసిష్ఠుడు ప్రవేశించును.)

వసి—దేవా, వసిష్ఠ భారద్వాజాది తావన పుంగవులు విచ్చేసి హాహరముకడ నున్నవారు.

శ్రీకృ—(ననంధ్రకుంబుగ) నీవుపోయి యర్హ్యపాద్యులుం దేసంపి వారినిటకుం దీసికొని రమ్ము.

వసి—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును. వసిష్ఠులు ప్రవేశింతురు. అర్హ్యపాద్యంబుల సొకండు తెచ్చిలుచ్చును.)

శ్రీకృ—(లేచి) ఋషివర్యులారా, యిదె సమన్కరించుచున్నాఁడ.

వసిష్ఠులు—విజయతాం, విజయతాం.

శ్రీకృ—మునిసత్తములారా, యిదె యర్హ్యపాద్యంబులు. స్వీకరింపుఁడు. (అని యర్హ్యపాద్యంబుల సొనంగును.)

వసిష్ఠులు—(పాదప్రక్షాళనంబు గావించి యాచమించి శ్రీకృష్ణుండు చూపునా సనంబుల నధివసించురు.)

శ్రీకృ—తావనోత్తములారా, మీరలు విచ్చేయటచే నాగృహంబు పావనంబయ్యె. నేను భస్యంబునైతి.

వసి—గీ॥ అరయ నీపాద పంకేరు హంపురజము
 పావనము నేయ జగములఁ బరమపురుష
 యుస్మదాదులఁగూర్చి నీవనుటయెల్ల
 లోకమును విడంబించుట గాకయున్న॥

భర—దేవా, ప్రొల్లినరుండును, నారాయణుండవగు నీవును, తపోనిష్ఠా గరిష్ఠతఁ
 గ్రాంథకాలర్థము మనికేవట్టు గావించిన పుణ్యవనంబగు బదరి కాశ్రమమంద
 లి తరుణుండ ఫలంబులివై. నీనిని బరిగ్రహింపుము. (అని బదరీ ఫలంబుల ని
 త్తుట.)

శ్రీకృ—(ఫలంబులఁ బరిగ్రహించి) శుద్ధిసంబు శుద్ధిసంబు. ధర్మజ భావశూ
 యాధ్వరాహ్వనంబునకు వచ్చిన మన్నిత్రుండగు నర్జునుం డీఫలంబుల శారగిరి
 వ నిపుటిటనుండిన బాగుగనుండునా!

నీ॥ అందమై భువిజనానందమై కుండ సిం
 దూర మందార నందోహమగుచు,
 పూతమై మునిజనోపేతమై సౌఖ్య సం
 చితమై లోక విఖ్యాతమగుచు,
 సారమై ఫలపుష్ప భారమై దేవసం
 చారమై భూరి విస్తారమగుచు
 తాంతమై తాన విశ్రాంతమై జంతు సం
 తానమై చారుతాంతమగుచు

గీ॥ ధ్యాన నిష్టోపయుక్త సంస్థాన మగుచు
 సిద్ధజన్మలకు మోక్షసంసిద్ధి నిడుచు
 పుణ్యవనములలో నగ్రగణ్యమగుచు
 శ్రీకరంజై దనరు బదరీ ఫలంబు॥

అట్టి యాశ్రమ ఫలంబులకంటె నాకుం బ్రీయమైన యుభయదంబింకొందులేకు,

ప్ర॥ ఇంప్రసరించుఁ గర్ణవకు నీప్సితమునఁ ఘటియించు శంభాకన్
 జైంప్రసగ్గున్ మనీషకును భేకల సాత్విక భుక్తియై తవు

స్సంపదఁ గూర్చు మానిజన నంతటికిం గువలంబు లొప్ప నై
లింపములంచు నెంచగవలెన్ బదరీ వనజాతముల్ మహిన్!

సంయమిండ్రులాహా, మీమిగుళలమా? మీమిత్రతు వ్రతాడులత్రగళాతంబుగ
సాగుచున్నవా? నన్ను సంభాష్యాన్వయోదగ్రునిగా గణితం దలంచుటకన్న
మీయాగమంబునకుఁ గారణాంతరం బొందుకలదేని యానతిచ్చెదదాక!

పా॥—ఆర్తావనపరాయణా, యేమిగుళలమా? విమిసాగుట? జగత్కంటకులైన శిశు
పాల దంతవప్త్రులొనరించు మహదాదుని కృత్యంబులు భరింపనేరక భవదీయ
పాదారవిందంబుల నాశ్రయింపవచ్చితిమి. అల్పశిశుంబుల క్రిందట వంత బ
క్త్రాది దానవులు పెకలొండ్రువచ్చి మాతాశ్రయ్యెరుబులం జూచి,

నీ! యజ్ఞశాలలువీకి గూడకావధినుంక

యరణిపాత్రాదుల నవనిగలిపి,

యూపంబులనుదోసి యుపదర్శకులఁదాచి

పశుగణంబులవిప్పి పాఱదోలి,

హోమగుండములార్చి హోమతలబరిమార్చి

యేడ్గాతలనుబట్టి యునురుఁజెట్టి,

సుక్రువ దర్భలు చూర్ణంబుఁగావించి

చరువరమాన్నముల్ చప్పరించి,

గీ॥ యాజ్యసోమరసంబుల నారగించి

తాపసులనుంచి చెఱచి తత్సతిగణంబు

కన్యకాతతిఁ జెఱగొని కమలనాభ

పూనిభీభత్సుచేసిరి పుణ్యవనము॥

గీ॥ మావ్యపాహన ముఖమున నమరవరులు

భోక్తలైత్మప్తి నొందుట బుద్ధిఁదెలిసి

యాహితాగ్నుల నెల్లడ నరసి యశసి

శిష్టకర్మకలాపంబుఁ జెరచిరనఘ॥

పా॥—భక్తజనపరాయణా, యాశిశుపాలుని ఛాటికి నింక నాగుతారమాకాదు. ఏ
దైన నుక సాశనం బూహించి మాకీ యుపద్రవంబుఁ కప్పించి మాజవరము ప్ర

భృత్యునఁజేసెంబులవాడృతృతంబుగఁ గాచిదనిచో నిరట నీకరణారవిరతం
బుల ననుసరించుకొని యుండుమేకాని యాళిమ నివాసం బొల్లనేరము.

శ్రీకృ—తపోవసులారా, మున్నునవమరుచుట విద్రువత్వంబెఱుంగ నేరకతత్కృత
బ్రహ్మకథారోహణంబున కారల కవతాభంబుఁ గావించి యున్నదు పాపములకు
గ శృంగోపాంతకౌటకారంబున నెగ్గరి నున్నవాఁడో బ్రకాల వేదంబు మీర
లెఱుంగరే?

భూ—చదివెను వేదశాస్త్రముల పద్విధిఁ జేసె శతాధ్వరంబులన్
ముదమున నుండె నింద్రుడదముం గడిమిన్విభవాతి రేక దు
ర్మదమున విద్రుకోటి కవతాస మొనర్చి దురంతిశాపమున్
దదిఁగొని యుండె సర్పమయి దుష్కర కర్మఫలంబు దప్పునే!
(భూదేవి స్త్రీ)రూపంబున నభావద్యంబున నుద్యవించును.)

భూదే—జగత్త్రయమనీ, భవదీయ పాదవద్దొక జీవి భూదేవి యిదెనమస్కరించు
చున్నది. (అని నమస్కరించును.)

శ్రీకృ—దేవీ, యీవీరంబున నధిష్ఠింతుము. (అని యాననముం జూపును.)

భూదే—భక్తవత్సలా, నీకరుణాకటాక్ష ప్రసారంబున భవ్యనైతి. (అని యాశీస
యగును.)

జని—(లేచి) జనయిత్రీ, యీదినంబున నీపాదారవింద నందర్శనంబున నన్నవా
దుల ముత్యుల జన్మలమైతిమి. (అని కూర్చుండును.)

భూదే—మహానీయులారా, మూవాక్యంబు నాముఖంబునుండి వెలువడిన యుక్తంబు
గ నుండును. మీనమక్షంబున నాకుని దర్శన లాభంబు గలుగుట మదీయ పు
ణ్యవశంబునఁ గాదే?

అ॥ ముని వరేణ్యులార భునమైన మీపాద

నీరజములసోఁకు కారణమున

కరము భవ్యనైతిఁ గాదేని యీరీతి

నైననుండుటెట్లు లనువుపడును॥

శ్రీకృ—దేవీ, నీసాక్షాత్కారంబునకుం గారణమండిన వాక్కానింపుము.

భూదే—మహాభూతా, నీవెఱుంగని దీజగత్రయంబునం గలదే? అయిన నన్నును
న్నించి నీవడుగ విశ్మయించుచున్నదాన.

అ(నభావభ్యంబున భర్తదేవత విప్ర)రూపంబున సాక్షాత్కరించును.) అ

భర్త—దేవాధిదేవ, భవద్దాసుండుభర్తుండితె యభివాదన మాచరించుచున్నాడు.

(అని నమస్కరించును.)

శ్రీకృ—ఈయాననంబున నధిష్ఠింపుము. (అని యాననమును జూపును.)

భర్త—పురాణ పురుషోత్తమా, యస్మాద్భీ. (అనిహర్షించును.)

వశి—(లేచి)

చ! జయజయ భర్త దేవ జయ నర్వ బగతుస్సృజనైక కారణా
జయజయ నిర్మలాత్మజయ సామముఖాఖిల వేద సంస్తుతా
జయజయ నిర్వికార జయ శిర్వజనార్జన సృష్ట్యయావగా
జయజయ లోకపాల జయశక్త్యయమాది దిగీశ్వరిందితా!

(అని హర్షించును.)

భర్త—మనకుల సారస్వభౌములారా, నమస్తలోకంబులకు శ్రీకృష్ణకరుణాకటాక్ష
విక్షణ ప్రసారంబు గలుగుఁగాత! లోకశరణ్యా, నీవు సెలవొనింగిన నీవగుం
భరాదేవి యనుమతంబున నామెచెప్పనున్న యంశంబును నేవిన్నవించెద.

శ్రీకృ { —బాంకాక!
భూదే

భర్త—దేవా, మున్నుకంసాది దుష్టదానవానుష్ఠిత మహాఘోరపాప భారానహి
ష్టయై యిచ్చేవి వసుధ్ముఖు చాలికిరిగి మెట్టువెట్టి నడ్డవుఁడు కరుణాంత రంగుం
డై యీడు నెవ్వంటఁగొని క్షీరసాగర వేలావనికింజన నిసుంఘాస్పి హృర్థింప,

సీ! ఇంద్రీనీలపుఁగాంతు లెనయు దేహముతోడ

సోఁసుమీరెడునప్పు మొగిముతోడ,

పుండరీకాకృతిఁ బోలు కన్నులతోడ

డండైన వీతాంబరంబుతోడ,

శంఖగదాచక్ర శిరచావములతోడ

శ్రీవల్మీకాస్తుభశ్రీలతోడ,

మకుట కంకణహార ముకతి కేయూర

లముగీమముగీసుండలములతోడ,

గీ॥ వందిననకాది మునిజన వంక్తి గొలువ

నిరుకెలంకులీశ్రీనీళ లెలమిదనర

గరుడ వాహనుడై వచ్చుహరిని నిన్ను

బరమ నంతోషమునఁగాంచె బద్ధభవుఁడు॥

కాంచి తమయాగమనకారణంబు నిన్నవించినఁ గరుణించి కళ్యణాంశంబునని
ల నవతరించిన వసుదేవునకుం బుతుండైన చువ్వశిక్షణంబు గావించి ధర్మ
సంస్థాపనంబు జేసెదనని యానతిచ్చి వారల ననునయించి వుచ్చి ధరనిట్లు వి
చ్చేసి యుంటివి. ఇపుడు నీమనయతల వుత్సాహము శిశుపాల దంతవత్స్రు లతి
పాపచిత్తులై ఘోరకృత్యంబులం గావించుచు మదియ మార్గంబు లభోగతిపాలు
చేసి యజ్ఞాది సర్కార్లంబుల నివారించి దేవతాతల యూతులఁ గట్టిపెట్టి లోకా
నుగ్రహనిగ్రహంబులకుఁ దామ కర్తలమని భవనంబులఁ బీడనొందించుచున్న
వాది. ఇఁకాద్రాదిదిక్పాలురును నీభూదేవియ్యుఁ దావనలైన యీజడదారులును
నేనును భవదీయ వరణ పంకజంబుల నాశ్రయించి పాలమంచినను నీళ్లముం
చినను నీవదిక్కుని న్నమియ్యన్న వాతము. నీయొక్క చువ్వశిక్షణంబును తరణా
గత రక్షణంబును జగద్వినితంబులు.

ఆ॥ కూరికద్యు లేని కులకాంధవులనైనఁ

దుగించి ధాత్రీ ధర్మమంచితముగ

స్థాపనంబు నేయఁ దార్కాణ కాదోహ

శంసదై త్వ నరక హింసనంబు॥

కావున శుముంగరుణించి భవదీయ మాతృవ్యసేయ్యలైన చువ్వశిశుపాల దంతవ
త్స్రులంబునుమాది దేవ హితంబొన మార్చెదవువాక! ఇది యింత్రాగ్నుల నం
దేశము.

శ్రీకృ॥— కుశాసీయలాతా, యచిరంబున మిఱుభిష్ట మునఁగూడెడిని. మిరలరిని
శుభింబుండుఁడు. దేవీ, నీకు శుభంబయ్యెడిని. ధర్మదేవా, యంత్రాగ్నుల కి
ట్లు విన్నవించువు.

నీ నిత్యతపోధ్యాన విస్తారవిష్ణుతా

బరమయోగులబట్టి బ్రాహ్మణులు,

నిరుపమానక్షమా నియతిఁబొల్పారెడు
 నవసికి కడుభార మియ్యెనెపుడు,
 అఖలస్పృహసితి కాధార భూరిమా
 ధర్మ పథమున కడ్డుదవలెనెపుడు,
 లోకరక్షాదక్ష పాక శాసన ముఖ
 దవిజ సందోహంబుఁ దగడ నెపుడు,
 గీ॥ నిరవరాధుల హింసింప నరసె నెపుడు
 పరమ సాధుల నవమాన పఱచెనెపుడు
 జగమునకు నారిఁగావింప నాగెనెపుడు
 అపుడె శిశుపాలుఁ డంతంబు నందెననుము॥

ధర్మ—ధర్మశరణ్యః మనునగ్రహింపఁ జదితిమి. నెలవొసంగిన బోయి కచ్చె
 దము.

శ్రీకృ—మంచిది.

(ధర్మ దేవతయు, భూదేవియు, శశిష్టాకలును నిష్క్రమింతురు.)

—[]—

తె ర జా తు ను.

బ్రాహ్మిణీయరంగము—శుభ ర్థ మం ది ర ము. బ్రా

(శ్రీకృష్ణబలరామాద్ధవులును వేత్త్రాస్తులును బ్రవేశింతురు.)

చే॥ప్ర—అభిలాంషకోటి బ్రహ్మాండ నాయకా, జే.

వే॥ద్వి—ఋషదవాన్వయ పయఃపరావార రాకాశుభాకహా, జే.

శ్రీకృ—మహాకయలారా,

గీ॥ రాజసూయంబుఁ జూడంగ్గీరమ్మటంచు
 బిలువనంపెను ధర్మజుఁ డెలమితోడ
 చైద్య సంహార మొనరింప జంభవైరి
 మున్నుగాగల వారలు ముట్టలిడిరి॥

అంక ముంకగ జేసిని గావించి జేసిని విడువ వలయును నాకు ధర్మసందేహము కలుగుచున్నది. మీరలు కాగుగ దొరించి నాకుం దెల్పవరుగాక!

చ॥ ఖలుఁడయినాఁడు ద్వారవతిఁ గాల్చి మఖాశ్వము జూచిబభ్రుభూతలపతి భార్యమాయఁగొని ధాత్రీకి భారముగాగ ఘోరముల నలుపుచు నేఁడులోకముల సర్వవిధంబులఁ బీడ సెంచుచున్ బలకొని యున్నవాఁడు శిశుపాలుఁడు దుర్భర దుర్మదాంధుఁడై ।

గీ॥ ధర్మజుఁడు నాదుభక్తుఁడు ధార్మికుండు
ఉత్తమోత్తమ కార్యంబు నుద్యమించె
సద్భరాగారమున నన్ను సరయుకునికి
కమిత పరితాపమునుటొందు నాత్మయందు
మఱియు నాదుసహాయులబు నూననమునఁ
గోరుచుండును దత్కార్య భారమందు॥

బల—కీర్త్యస్తా, సృష్టిప్రమాణ చతుష్టయజ్ఞానసంపన్నుండవగు నీవు ముమ్మల నీస్వల్పాంశంబు విషయమైఁ దెల్పఁగోరుట యాశ్చర్యకరంబు. అయిన నీవు గౌరవించి యడిగితివి గాన నాకు నుచితమని తోచిన విధంబున నేకకాకాశించెద.

గీ॥ శమనసూనుని సవనంబు సమధికముగఁ
బరిసమాప్తిని నొందింపఁ, బంకజాక్ష,
దిగ్విజయకార్య కలనై క దివ్యసత్వ
పంపదోర్ధ్వ యుతేభీమ శక్తిరసయ
నకుల సహజేవముఖ వీరనికరముండ
నీవు లేనట్టి లోపంబు నివ్వటిలదు.
ఇష్టిగనుగొన బాంధవ హితముదనరు,
ఆరివిభారిగొన సమకూరు పమర హితము.
దేవహితమందు ముందుగఁ దీర్చవలయు.
అపచయావాప్తిఁ బరిపంథియలఁగునపుడ
యుచితమందురు యానంబు సచివవరులు.
మిత్రవర్షుడైన యాజరాపుత్రోన్ముతి॥

వ్యసన సంభవ చిత్త విహ్వలభినున్న
సార్వత్రి నూనుపై వెడల నమ యమిపుడః

మఱియు నిద్దురాత్తుం డీలొకంబున నెంతకలకు జీవించి యందును శంకదను
క దిన మొకయుగంబొనర్చువాడు. కావున చైతన్య నరహారంబునకుం జనుటయే
యొక్కంబని నాకుండోచుచున్నది.

ఉద్ధ—పురాణ పురుషోత్తమా, యాతాలాంకుని మతంబునకు భిన్నంబుగ నుడువ
నన్న నాసాహసంబు మన్నించెదవుగాక! భర్తృ రాజసూయంబు సమ్రాష్ట్ర
సైంధింకండల వాయువుత్రాకులున్నను యజ్ఞపురుషుండవగు నీవు తేసికో న
వసంబు నిరర్థకంబుగాదో ఇందియేగాక,

గీ॥ నైద్యసంహార మొనరింపఁ జనెదవేని
వర్వసర్వసహధీత చక్రిమెల్ల
నుభయపక్షంబులనువచ్చు యుద్ధమునకు
సంగరంబున నధ్వర భంకిమగును.
అందువలనను మరలకు సహితమగును.
యాగభుక్తులు గారొకో యమరవరులు?

మఱియు శిశువారు నకరాధకరంబునైఁడ సాత్వత్రిజీవి కానంగిక వరమునకు
భంగంబు గలుగును. కాత్రీపుండువాత్సరై యుండునపుడుగాక దీనతనన్న
తఱివాడివెడలుట నీకొక గౌరవంబును గానేరదు.

మ॥ వరగన్ యాగముఁజూడ నీవరుగ సంభానించు కొంఁతేయుఁడా
దర మొప్పన్, శిశువాలభూనితియుఁ బంఠఁబూని యెంతెంతలున్
విరసంబుల్ ఘటియించు నీయెడలఁ దావిచ్చేషభాపంబునన్,
వరముకొ భంగమునొందకుండు నచటన్ వానిన్ వెనకఁ ద్రొంచివన్!

కీర్త—గీ॥ వాగ్వివరులార మీరమ్యవాక్యజాల
మమరఁదులఁదూఁగు న్యూనాధికములులేక.
రేవతీనాథ, నీబల్కు రీతినింక
శత్రుసంహార మొనరంగ నల్పుటకును
గాల పొరణంబు నేయుట మేలుగాదు.

జుద్ధవామాత్య, భవదీయ యుక్తి సరణి
 యోగదర్శన మొనరింప నరుగవలయు.
 కాన నెక్కట నీరెండు కార్యములను
 నాచరింప నింద్రప్రస్థ మరిగియచట
 నభ్యరానంతరంబున నరినిదుర్చి
 యుభయ కార్యాన కూలతె మొందుటోపు॥

బల॥ ఉద్ద—కథాస్థు.

శ్రీకృ—ఇంద్రప్రస్థయాగ సత్సాహంబుఁ గావించఁ బోవలయురండు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

తెర జూలును.

ఇ ది చ తు ధాంక ము.

శిశు పాలియము .

—పంచమాంకము—

విషాదము:— తేది పురరాజునిది.

(సంతోషముతో మైత్రేయుడును వానికెదురుగ శుశర్మయు బ్రవేశింతుడు.)

శుశ:—మైత్రేయా, యెచ్చటనుండి మహానంతోషమునవచ్చుచున్నావు?

మైత్రే:—శగదుండోయి. కోటగోపురంబునై గద్దవారివదని సాక్షాత్తీవదిగారు తద్దోషపరిహారాగ్ధులుగా నొక కాంచనగారుడివిగ్రహంబును దానంబునజేసిన హస్తశువల్గంబుల దక్షిణమొనంగిరి.

శుశ:—దీనితో నీదారిద్య్రము వదలినదోయి.

మైత్రే:—శిశుపాలమహారాజువట్టణంబునదారిద్య్రమెరికింకలకు? ఒక్కావాశువే వచ్చెరంబుదక్క. తక్కినలోపంబు మనభూపాలునియందేమి కలదు?

శుశ:—మహిశురదేవంబుకంటె మిత్రమిగావలయు?

మైత్రే:—అదెంతవఱకో చూడవలదా? మనబోంట్లకేమిహాని గావించెను? అన్ని హాతుని నవకారిగాఁ దలంచుటచేఁ దత్సంబంధ కర్తవ్యసారలనే బాధించుచున్నాడు. తదితరులకుం గావించు వనకారం బెన్నట కేమిగలదు?

శుశ:—శిశుపాలుని యన్నంబుఁ దినుచుండుటచేఁ గలిగిన యానీయభిమానము న్నాఘనీయమే. సరే దీనికేమి? మహారాజుగారినిఁ బట్టిన క్షీకృష్ణవైకగ్రహంబు విడుచు మాన్గంబు లేనట్లు తోచెడిది?

మైత్రే:—విడుచుటయో? అనక్షణ మధ్యావేశంబగుచున్న యా గ్రహంబు లొంకలగుటయొక శున్న. జరాసంధుని మగతార్త చెవిని సోకినదాని నతున్నగరావర వదాన్తంబులను వాశువేవ మయంబులుగఁ దలశించుచున్నాండు. దేవదానంబును నినుమడిగ నుద్రేకించుచునే యన్నది. భీమునేనామాయమానులై మనయజ్ఞనీ పాలుంతు. పాండవరాజుసూతావర దగ్గన గమనూర్జ్వలుండై తోపు నమయంబుగ జరిగిన సమాచారము వింటివా?

శుక — నాకుఁజెలియదే.

మైత్రే — ఇంద్రకృష్ణంబునకు శ్రీకృష్ణుండును దదర్శించై యేలెంచుననియు నచ్చటఁ గల్గెనై శుపాలురకు యుద్ధంబు నేర్పబనియు. జయవజయంబులు ముందుగని గ్లంభంబు నశక్తివంబగుటచే ముందుగ గొన్నియేర్పాట్లు నేయుట శుకరంబనియు. నెంచి యువరాజుగారు మంత్రపాల నహంబున రాజ్యపాలనా భారంబు వహించుటయుననియు, దాని మరలిరాకుండుట తటస్థించినచోఁ గల్గెనుతో నఖ్యంబున నుండుట గర్వంబనియు నిర్దేశించి యున్నాఁడు.

శుక — అట్లయిన నవనంబున కరుగకుండుటయే శ్రేయస్కరంబై యుండునే.

మైత్రే — నత్యమే కాని తనప్రాణనమానుండిగు మాగధుని వంచత్వమునకుఁ గారణుండగు శత్రుని దా నంహరించుటయో వానిచేఁ దాఁజచ్చుటయో జరుగవలయునట.

శుక — ఈనిశ్చయంబునఁ జేదీకునకేమి శుభశూచకమున్నది?

మైత్రే — అదియుభయులకును వర్తించును. అయిన నేమి జరుగును యిదిపిల్లలు ననేకదా రాజసూయాంతము!

శుక — నామి పక్షపాతంబు నిన్నట్లు వలికించుచున్నది. శ్రీకృష్ణునితోడి యుద్ధంబునకు దీక్షాను శుపాలునకు జయంబు గలుగుట కిలలానివార్త. ఎంజల కీపిచ్చిద్రుమ? నాకువేళయగుచున్నది. పాలుగువీధికి బ్రాహ్మణార్థమునకుఁ బోవలయు.

మైత్రే — నేనీవంశరమింటికి క్షమంబునఁ దీసికొనివెళ్లి నాభార్యను సంతోషించవలెనట.

(అని యిద్దఱు నిద్రఁగొనింతురు.)

తే ర జా తు ను.

ఇ ది వి వర్ణ ం భ ము.

— వం చ ముం క ము! —

హిత్రాక్షురంగము: — ఇంద్రకృష్ణపురము, శుపాల నివేశము. హ

(శుపాల దంతవక్త) దుక్తి శునీకులు ప్రవేశింతురు.)

శుక — మనకు భర్తజ రాజ సూయావ్యధ వర్షనాధ్యక్షుడు వచ్చి యున్నది నంబులయ్యె.

కృష్ణుని మనూగరరచించుకయొ సూచించవచ్చు. అనుక్షణంబున నాకులు వ

యే నామనంబును గణతీయము నది యన్యాయత్తంబుగానివిధంబున వర్తించు చు న్నాడు.

మ॥ కనులన్ ఘనానన విప్పినన్ నిదురు సంతామిరచు కాలంబునన్
దినమందు విశలందు సంతతిము దేదీప్య ప్రభావుంజ సం
జని తాటోపముఁ జూపుచున్ మనము తీర్చుకొనిధమున్ బొందగా
నెనరింపం దలకొన్నవాడు ఖలుడై యుదీక్త వై రంబునన్ ॥

మఱియు మహావీరుండగు నామితోక్తముని జరాసంధ ధరావల్లభుని కాగ్రహీ
నుడై మాయోపాయంబున పుత్రప్రవేశంబుఁ గావించి భిక్షుకవృత్తి నవలంబిం
చి ద్వందయుద్ధంబుగోరి తథర్థకాశ్యామైన విధిని వధింపించె.

మ॥ ధరణీపాల నలెంస మండలమునన్ దర్ప ప్రతాపోద్వల
స్థిర శౌర్యోద్ధతి నన్యభూపతి ధృతిచ్చేదనంబుఁ గావించు కా
డ్కరిసింపాం గపటాత్ముడౌచు విగత క్షాత్రంబునన్ భీముచే
నురుమాడించి శిరంబుఁదీసె మనకున్ న్యూనత్వమింతంతయే॥

అది మొదలుగా నామనంబెవలయుఁ బరితపించుచున్నది. అట్టి భారాగ్రేసరు
వంచించి గావించిన యనుచిత నిధనంబునకు నుచిత పుత్రీకారంబుఁగావింప
మేని మన జీవనంబులు వృధకావే? అద్భుతం త పాతకుండు నామిం గామింపన
నికారంబు కంటె నదియ యధిక క్షోధకారణంబై యున్నది. దుక్కిణ్యభిషా
రణంబున గుక్తియు నేనును మాత్రమవగణితుల మైతిమి. ఈయవభూతమామ
న కెల్లరహస్య సమాధమైనది. వాని యభిరక్షగర్వ మిసారి తద ముట్టిండ్లనివో
నది శ్రమక్రమంబుగ విజృంభించుటయు మనబలంబు క్షీణించుటయు నిశ్చయ
ము. కాన నీకత్తిపు సంతంబు నుండించు నుపాయ మూహించుడు.

దుక్తి—మిత్రమా, నీవు నిక్కంబు వక్కాతించితివి. జరాసంధుండు సామా
న్యండా?

ఉ॥ రాజకులవతంసుడు పరాజిత శాత్రువరాజ శిర్ష వి
భ్రాజిత రత్న కాంచన విరాజిత పాదసరోరుహుండు నీ
రేజ భవాన్యయోగ్యమపరీత సమక్షుడు దేవనాథ సం
పూజిత వైభవుండును నభోమణి లేజుడు మాగధుండిలన్ ॥

గీ॥ గిరిశు మెప్పించి శివమున వరములంది
 భూరి పరిపంథి గణములఁ బోరగెల్చి
 యశము నానెతు నీతాది నంటఁజేసి
 జగతిఁ బెంపెక్కెనా జరాసంధ విభుఁడు॥

అట్టివానికింజరిగిన యక్షజ్ఞ సుశక్తింబరాడు. కాని,

ఉ॥ విక్రమసింహులై నిఖిల వీరవశేణుల నాజిగెల్చి ని
 ర్వక్ర పరాక్రమోన్నతు లపారబలంబులతోడఁ గొల్ల భూ
 చక్రము నాక్రమించి యుసునర్క నమృదిని బాండవేయు లా
 చక్రిని గూడియుండ మనశక్యమెవానిని దేటిచూడఁగన్॥

పం॥—ఇ॥ కాంక్షయాగ్రిజ గాజనాయనమచుం గల్పించిక్ష్మండుభూ
 కాంత వాగ్మణిమూలొన మేటిగరిమన్ గన్పట్టు కూరాధిఁ దా
 సంకరానమనీయఁజే మనకు రేపాపాల్లు వాటిల్లవే
 చింతలే వేయిఁకనేల యాదవు సుపేక్షింపంగ రాదెంతయున్॥

నిమిత్తమాత్రంబునకు మనము కయ్యంబునకుఁ గాలుక్రవ్విస నమస్తోర్వికులు
 ను మనలను కేరఁగలరు.

రుక్తి—నైవ్యాపనీనాథా, యట్టిముత్రో!—భావల దందవ్యా మన ఈనసులైన
 పాండవ విద్వేషులు మన పక్షంబువారి కాగలరని యెట్లు దృఢ నిశ్చయంబును
 కాగలము?

శిశు—మిత్రమా, శత్రుమిత్రబాలంబున నిజమిత్ర శత్రువర్గంబుల నారని విజగీ
 ముండు మెలంకలయు. అరియు సరిమిత్రులును మనకు సమాన శాత్రులు.
 మిత్రులును సరి శాత్రులును మనకు సమాన మిత్రులు. సమాన కృత్రిమ శత్రు
 మిత్రులలో దనకు నుపకరించు వారల యొచ్చించి తత్తత్సమయాను కూలంబు
 గ మిత్రత్వంబు నలుకవలయు. పాండవులచేఁ బరాజితులైనవారు కాలవశం
 బునఁగృత్రిమ మిత్రులైయున్నారు. లోహంబు చెట్టుమకిరాతినిసెరయు మాత్రం
 బున శక్తియుద్ధవించు చందంబున నమయ మనవత్తమైన కృత్రిమ మిత్రత్వం
 బు నశించి శాత్రవంబు పునర్భవంబగు. కావునవరాజితులై ప్రస్తుతిము విధే

యులవలె నున్న రాజులందఱు యధారంభమయ్యేనేని పాండవభయంబుఁబాసిక
న మిచ్చిమండలిలోఁ జేరఁగలరు. వారలలో ననేకులు దహయద్వేషంబుల నాం
తరంగిక దూతల ముఖంబుల నాకుఁ దెలియఁబర్చిరి. కాననందయంబువీ గుఱు.

శునీ—క॥ యైనాథాగ్రణి యాయవ
నినాథ వరేణ్య సైన్యనివహా వాప్తిన్
శ్రీనాథునేనిఁ గూలుము
వేనాయకుఁ ద్రుంచుటేమి వింతదలంపన్॥

రుక్మి—గీ॥ సందియంబేమి లేదొక సత్యమింత,
దంత—వైరిమగ్గెను నేటితో వాస్తవముగ,
శునీ—దుర్గయంబవనిఁ దొలఁగును,

శు— దోర్బలాన
శత్రుసమయించి మనమున శాంతిఁ గొందు॥

దంత—సరే, మనమిప్పుడు సేయవలసినదేమి?

శు—యుద్ధంబునకు సిద్ధంబగుటయే.

రుక్మి—కయ్యంబునకు గారణంబేమి యరయుదము?

శు—కయ్యంబునకు నేనకారణంబయ్యెద. మీరలు మాత్రము చతురంగ సేనా
సమేతింబుగ సమయంబునకు వేచియుండుడు.

(ఆని యందఱు నిష్క్రమింతురు.)

(తెర జూఱును)

లాద్వితీయరంగము—భర్తృజ రాజసూయాభ్యుచారము.

భర్తృజభీమ సహదేవులును, నారదభీష్మశ్రీకృష్ణులును, శిశుపాలాది రాజచక్రింబు
ను, శునీధుండును, వేత్రిహస్తులును (బవేశింతురు.)

వే॥త్రయముండు—శ్రీమదఖండ మహామండలాద్దండ చండవచండ దండనా
దండ వేదండకాండాది మండిత భండన ఘామండల భౌత్యభూదండంబి
తారాతి రాజ మూర్తాండ మండలా! భాత్రీమండలాఖండలా! పరాక్!

ద్వితీ—భరతక్షుల కలకేదధిభూర్జవంశమా! నిత్యసత్యవ్రతవరాయణా! వేద వేదాంగాది వివిధ విద్యావిభారదా! సంఠిత సమర్పిత శుభాద్భాంధవ భరామరబృందా! రాజాధిరాజ భర్త ముఖరాజా! పరాకా!

నార—యథిష్టర భూపాల చంద్రమా, శతసేనుద్ర ముద్రిత వసుంధరావలయాధి నాథులలా నీవ భ సన్మిత ముండెత్తు. మాదృశ యోగి జనంబులకే జన్మశతంబులకైన సుందరాని యానరమాత్ముండగు శ్రీకృష్ణుండు నీకు బాంధవుండును మిత్రుండును సచివుడునునై జరామరీక సలుపుచు నననన్యనామానన్యంబగు నీమహామఖంబు విధిదృష్ట విధానంబునఁ బరిసమాప్తి సొందించె. ఇంతకంటె నెక్కువ భాగస్యంబు కలదే! నీకులంబు వదిత్రంజయ్యె. ఈయధ్వరంబుం గనిన మామధ్యస్థులపై యింతింతినరాక యుండ యాగ దీక్షితుండవై భూలోక మహేంద్రునిం బోలి విరాజిల్లు నీయొక్క యదృష్టంబుఁబొగడ నాకెగాదు నాయబ్బతుం దరమగునే?

ము॥ వసుధాభారము వాపుమంచు నమరప్రాతంబు ప్రార్థింప, నీ!
వసుధన్ మానవుడై జనించి జగముల్ పాలించుబ్రహ్మంబు శ్రీ!
వసుధాకాంతుఁడు మాత్రులేయుడయి నీవల్ల భవసంధానిమాన్!
బాసఁగంజేయఁగ నున్న వాడనఘ నీపుణ్యంబు నామాప్రమే॥

భర్త—మహత్తా, యదియంతయు మీయాశీర్వదవ భలము.

భీష్మ—శత్రుజా, రాజశూయ మహామఖంబిచ్చుడు సాంగోపాంగంబుగ నమాప్తంబయ్యె. వృద్ధాచారాను సరణంబుగ నిత్పడి నభాలంకారుండుగానున్న మామ్య సుక్కరు నర్హ్యపాద్యాది విధులఁ బూజించి యగ్రతాంబూల మొసంగి విష్ణునితర నభ్యుత్థానుచిత్రక్రతుంబుగ గంధ పుష్పాదులకే గౌరవించి కృతకృత్యుండవుకమ్ము.

భర్త—తాతా, మీవెప్పిత విధంబున నెట్టిమహత్తు నారాధింపవలయును నెలవొనంగుదు.

ము—ఇట్టియెడ గురుసంయమింద్ర సన్నితక ఋత్విజధాత్రిక రేణులలా నర్హణంబులఁ జెద్దయగు సుకమహత్మునిఁ బూజింపవలయును,

భర్త—పితామహ, యీమహాజన మధ్యంబున నట్టితాజార్లుం జేర్కొనెదరుగాక!

భీష్మ—అ॥ “అబ్జనాభుఁడుండ నర్ఘ్యమునకునిండు!
నర్హులొరులుగలరె యజ్ఞపురుషు!
నఖిలలోకపూజ్య నచ్యుతుబూజింపు!
మధిపయదియచూవె యజ్ఞఫలము”॥

ధర్మ—సహదేవా, యర్ఘ్యపాద్యాది పూజాద్రవ్యంబులఁ గొనిరమ్ము. (సహదేవుఁడు నిష్క్రమించి పూజాద్రవ్యంబులతోఁ బ్రవేశించును.)

శిశు—యధిష్ఠర భూపాలగ్రణీ, నీకుఁడమరాజును నామంబుకలడు. అరిమికు సాధకకరిమిగ భర్తాధమంబు లరసి పూజార్హా నర్హుల యొచ్చించి మణియంబూజింపుము. లేనిచో ననపాఁగొరవంబున నపాఁ తరస్కారంబై నీవునిండా పాత్రుండవగుదువు.

ధర్మ—(ఆశ్చర్యమున) తమ్ముడా, వేదిక్షమానల్లభా, యేమియిట్లునుచుంటివి? పితామహుండు శ్రీకృష్ణుఁ డమ్ము విష్ణువని యాత్మనెఱింగి పూజార్హుండని చెప్పినందు డోనమేమి?

శిశు—గీ॥ ముదిమిచేమతిఁదప్పిన ముదునలీని!
తాతవాక్యమ్ములనునమ్మి నీతిమాలి!
గొల్ల మొక్కనిఁబూజించి యెల్ల రక్షను!
నవనిఁతెలులకునవమాన మాచరిం తె॥

ధర్మ—శిశుపాలా, నీవంటి యుత్తమ క్షత్రియునకిట్టి పరుషంబులాడుట పాడియే?

భీష్మ—వత్సా, యీహల్లదుని ప్రభావంబులు పెడచెవింబెట్టి నామాటవిని తప్పక జ్ఞాదఁనునకు నభ్యుబోధనంబును.

ధర్మ—సహదేవా, ముకుండున కగ్రాసనంబొసంగి పూజాద్రవ్యంబుల నాకిమ్ము (సహదేవుండట్లునేయ ధర్మరాజు కృష్ణున కభ్యుపాద్యాదులచ్చి బంగారు పత్రరంబుతో తాంబూలం బొసంగును.)

శిశు—(లేచి) ధర్మరాజా, యీయనుచిత మార్గోపదేశుని వాక్కు లొలించియు పథర్హున రక్తుండవై కృష్ణునిఁ బూజించి నీనామంబు నితర్థకంబుఁ గావించుకొని యీభూసుర రాజేంద్ర శిఖామణుల నవమానించి జప్తకర్తృండవై నీయవేకంబుఁ జూపించితివి. నీతి వాక్యప్రవర్తన తర్థితంబగు నీసభానిఁకొనండు. పోయివచ్చెద. (సభాసభుల తంకఁడిరిగి)

గీ॥ భూపవరులార లోకైక పూజ్యులార,
 ధర్మతనయుండు బహుధర్మదయితృడంచు
 యుక్తసత్కార సంధాన సత్తుడంచు
 రాజసూయంబుఁజూడంగరమణమీర
 వచ్చియిచ్చటఁగంటిరే వానితీరు?
 కులమునీతియు లేనట్టి గుణవిహీను
 వాసుదేవునిఁబూజించి వాసిఁడప్పి
 పరిభవించెనుమిమునెల్ల బాలసుండు.
 డండజెల్లదుసచ్చట నుత్తములకు
 నాగుదముండు ఘనులార సభనువీడి॥

(అని శిశువారుండు సభవిడువనుంకిత నితరరాజు లొకరి ముఖంబు లొకరు చూచుకొనుదురు. భమణుండు శిశువారుని సమీపించి నిలిపి)

భరణ—కమ్మఁడా, సాత్త్వతేయ, యాత్మబంధుండవైన నీవే యీయత్సవభంగంబుఁగావించి సభనువీడిచి పోవనుచితమే?

శిశు—వీధి. నీముఖంబుఁజూచినకావలయు వాటిల్లు. రాజులలో పూజ్యుండవు శుగుణ సమృద్ధుండవునని యీ యవనిశ్వురులు నీముఖంబుఁజూచివచ్చిన యవని తు నభ్యర్చించి యంతకుండి భూసుర భూపరులకు నవధాన గావించిన మహాపాపివి. నీసభనున్నవాఁడు సింహ్యుండిగు.

భమణ—శిశువుండు వరమవురుడుండును లోకావీకుండు నగుటచే నీకంటె పెద్దలైనవారు తదర్చనకు సంకసించుచుండ నిట్లునించుచు నభాగారము వెలువడ యిత్నించుట నీమి న్యాయమా? (అనిగెడ్డము వట్టుకొనును.)

శిశు—వధుణ్ణా, మదాంధుడైన వీనిఁ బ్రతిహల నిశేల?

(శిశువారుని వంకఁదిరిగి) నీకుఁ గలపూర్వవైరంబున మహానుభావుండగు వాసుదేవుని నీయత్సవచ్చినటుల ననుచుంటివి. తరాత్పరుండగు నాతని మహత్వము కించజ్ఞుండవైన నీవెట్లెఱుంగఁగలవు?

శిశు—వాకాటా, మిథ్యాశ్రవగల్పవాగాడంబరదంభా, నీయచ్యుతుని గీచ్యుతునినాంట్లె నీవెఱుంగువా? పరితపంబు నుండియు నీపాదుబోతు చీరంబులునేవాడి

వడపోసినవే, నీవారుక వేయివ్రయ్యలై శంకాని యీపిరికివంక విక్రమంబులు
స్తుతింపఁజాలవు. భువనాస్త్రులు నవ్వంగలరిక నూరుకట్టుము లేనిచో నా
కు వృథాశ్రమంగలుగఁ జేసినవాడవు కాంగలవు.

భీష్మ—అవిక్రమనిఁ బాటుబోతనుచుంటిమిరా మృద్రాకృతా?

గీ॥ ప్రజకనివ్వంబులేకుండఁ బరులఁగూల్చి
శత్రురాజ్యంబులొనఁగి తత్పుత్రులకును
లోకగర్వణఁగావించు వీర నెవఁడో
వానిదెలియంగఁగలఁడె నీవంటితలున?

శకు—సుక్షుత్రయ ధర్మమహాగతిపాలుచేసి యాదవాధమునిబట్టవోలిపొగడుచుంటి
మి. నీ కుబుసువుచ్చుటకైనచో సుప్రసన్నహరులగు కర్ణులస్తుతింపక యీ
పసులకావరి నిసుహానీకు వారకెను?

భీష్మ—ఁ! పంకిలచిత్త నీవలుకు ప్రేమదములేవిని యూటకుంటచే
గొంకక కాటులన్ మిగులఁ గూయుచునుంటివిమూఁఖ యిష్టని
శృంకతనీదుగర్వమున శాంతియొనర్చుక లేక కాదు మా
యంకనునాతి భేయమున కర్హుడవౌటను బావెకాలికా!

శకు—కొరవకులకళంకా, నీయాధిభయ నతాగ్రమముని నుతింపి. సామకంక
నగానంబానంగబోలున వృద్ధవ్యామృ కులుండవుకదా! నీవుచెప్పినయాధ్వి
లో నీయగుకుల హింసనుండవఁడని యిర్హ్యమిప్పింగితివో యివుడుచెప్పవేసి నీ
నాలుక నీబిడ్డముచేఁ గోనెడఁజూడు. (అని ఖడ్గముఁజూపును.)

భీష్మ—మూఢాత్మా, యాధ్విలో సుకలఁడే కా దాయాధ్విరుడు నయ్యెడు మహ
భాగుండు.

నీ॥ వసుదేవసూనుడౌ వై కుంతుడగుటచే
జగదేకగురుఁడెనిన్పంశయముగ,

శకు— రుక్మిణీహర్త గురుండై వజగతికి
జగమంతయునుదొంగ జగమెయ్యాను,

భీష్మ— అదిమాసింద్రుల యందునారాయణుం
డౌటచేమాసింద్రుఁ డియ్యెవోరి,

- శకు — అదివత్సమాకాదో యరయమానంబిస్తు
పూనియుండుటచేతి మానినిజము,
భీష్మ — ఋత్విజుండగువ్యాస ఋషియెదానౌలను
ఋత్విజుండగుటకు ఋజువుకాదె,
శకు — ముగధావనీవాధ మారణాధ్వరమున
ఋత్విజుండయ్యెగా ఋజువికేల,
భీష్మ — భూదేవిరినకొక్క పౌలతియైయుండంగ
శ్రౌతకుండనుటకు సందియంబె,
శకు — యాదవాధములు యయాతి శాపమునమేల
రాజ్యార్హులైరి పోరాటమేల,

భీష్మ — గీ! స్నాతకులలోన శ్రుతియుస్నాతకుండు

శకు — ఆలనుండలగడిగి నీరాడునపున

భీష్మ — ఇష్టుడౌటమదగమెల్ల నెఱుంగదొక్కొ

శకు — దుష్టుడౌటనుదుష్టున కిష్టుడయ్యె॥

మూర్ఖా, నీహండిత్యమునకు నీయాధర్వరాజు యజ్ఞమునకునీగొల్లనియగ్న్యమునకు
నగిపోయినది ఇంకనూజకుండుము.

భీము — (ఉగ్రిఁడై)

శా! ఓరీపాపి! నిశాట! మూర్ఖ! కురుకంశోద్భూత వీర్రాగణిన్

క్షీరాశంపతి కన్యకాధవుని నాక్షేపించెదా దుర్మతి

యేరీనాపరివీరులరచుమది గర్హింపంగ నేలేనెకో

రారా నీమదమూర్చదన్ గదను నీరాజుల్ రహిన్మృచ్చగన్॥

శా గదాదండంబున నీశరంబు వచ్చడికావించెదఁ జూడఁ. (అని గవంజూపించును.)

శకు — భీమున్నా. వచ్చడిచేయుటకిది గంఠెఁదిత్తుట కాదురా, వృథా వంశక్రమా
పా, నీతాతకదిక్కులేకు నీవేపాపిరా? పోపొస్తు.

భీము — (తీవ్రకోపముతో గవనైతి) ఓరీ, సాత్వత్రిగగ్భభార, నిన్నెకా దీపకామం
నిరస్థిత వసుంధరాభీకులభో నెవ్వఁడేని మాంబచ్చినయర్హులమనకొడంబడఁడే

ని వానిగూడ మదీయ గదా తాడనంబున దండధరు మందిరంబునకు నిధిం గావించెద. ఇదెడచ్చిరివి. (అని శిశుపాలునివంకం బోవుచుండ)

ధర్మ—(భీమునడ్డగించుకొని) తప్పుఁడా, శిశుపాలుండు మనకతిధిగావున నిని శర్తంబుకాదు. శాంతింపుము.

భీష్మ—తత్సా, పరాక్రమ భీమ భీమా, యీదురాత్ముండు మనచేఁ జచ్చువాఁడుకాదు. అయినచో నాచే నిదివలకే చచ్చియుండును. మీడధోక్షజునిచేఁ జావనిశి విహితంబై యున్నది. నీవుశాంతించి తొలంగుము.

(భీముండుపోయి మార్పుండును.)

సునీ—(లేచి సభానకుల నుద్దేశించి)

చా! అవనిపులార మీయెదుట నాలరిగొల్లని కర్మమిచ్చి తా నవమతియై యచూత్మజుఁ డనాదరమేదైగఁ జేసి నిప్పుడి పవనసుశుండు గర్వపరిభార తిరస్కృతి ధిక్కరించె మీ భవములు వేరు పెంపులును బారుషకీర్తులు గోలుపోతిరే!

వీరాగ్రీవరులారా, యీధర్మరాజుసూయంబున నీయమర్యాదలం బడయుట కావచ్చితిరి? మీరలిట్లొకపక్షి నధికపరాభవంబుల కాస్పదలుకారే? ఇట్టి దుర్మయంబులు మొగ్గలొనగ్గుసే చునిచో వృద్ధిఁజెంది తుదకు మహాపద్య వములుగఁ ఫలించును. మహాశూరులైయుండియు మీరలిట్టి పరిభావంబు నటించితి రిగాని మీకువలె క్షత్రియరక్తంబు శరీరంబునం బ్రవహించు మణిమేధరాధిశులైన మీవలె ఖడ్గంబులు హస్తాలంకారంబులుగ నాలొచించి యుండురా! చేది ఛాత్రిసుని సేనలనిదెసేఁ బోయి యుద్ధంబునకు నిద్దంబుఁజేసెద. అత్తగౌరవరక్షణేచ్ఛయున్నచో మీగులు నన్నను సరింతురుగాక. (అని నిష్క్రమించును. వానితో శిశుపాలుని వక్షముమారు నిష్క్రమింతురు. ఇతరరాజులు కోలాహలం బున లేచి నిలుతురు.)

ధర్మ—పితామహ, యీరాజ సకలంబెల్ల మందరాచల మంధానమధిత ముఖితక్షీరవారాశివలెఁ గోలాహలంబుగ నున్నది. శాంతతపనంబుల మీనువలాలించి పౌజాక్షోభంబు గలుగకుండఁ జేయుండు.

భీష్మ—కాంతేయా, వారిబాహుండుండ నీకేల యీభయము?

శిశు—ఓరీ యధోక్షజ, యీపు దుడవ్వుండలై యిటుచూడుము. ఈ మహాత్మకంబం తయు నీవతాపంబె.

చ॥ యమజాఁడు జుద్ధిహీనుఁడయి యర్హ్యమునిచ్చిన నిచ్చెఁగాక నీ
వమరితివెట్లుగోనఁగ నర్హులుపూజ్యులు పెద్దలౌ మహీ
రములునెఱుఁగుండఁగ ధరామరులెందరొ శిష్టులుండ కాన్వ
నమునకునందలంబ వ్రజనాయక యర్హ్యము నీకొనంగుటరే॥

క॥ స్త్రీవధము గోవధమ్మును
క్షావరుమాతులుని వధము మదమున వరుసన్
గావించిన పాపాత్ముఁడ
వేవిధిసర్పిండవై తో యేర్పడఁజెపుమా॥

క॥ తలిదండ్రీ తాతదై వము
కులమును గోత్రంబు గురువు గుణరూపములున్
ఇలువావి వర్తనంబులు
కలవుర కలనైననీకుఁ గల్గరిగొల్లా॥

నీవు చోరుండవై మదర్థకాగ్ధతయైన రుక్మిణి సకహరించిన భూహాతకుండవు.
జూయిచివై క్షాత్ర ధర్మంబు విడిచి రాజకంఠీరవుండగు జరాసంధుని వంచించి
చంపించిన భయండవు. నీవునవసార్థ్యగ్రహణంబునకు సర్పిండ వెట్లయితిని
రా జురాత్మా?

నీ, పాలిచ్చుపూతనా పాగిరావహరణంబు
బాలార్జునయుగభంజనంబు,
ల్యక్తుల్యగోవధనోద్ధరణంబు
సాధువృషభోత్తంస నంహరణము,
వక్షిమాత్రీ విశుష్కబకనిధనంబును
హీనవృద్ధోరగ హింసనంబు,
వత్సమారణంబు వారణసంహృతి
చారుకకట పాదతాడనంబు॥

గీ॥ మొదలుగాఁగల నీవగుకొడువ పనుల
గోరులంతలంబనిఁబూని కొండలంత

లనుచు వందారుమ్మాళ్లు వినుతులరసి

పిట్టపీగెడు చెన్నటి వీరిడివ!

499—(తచి) రాజోత్తములారా, మీకేమృతా కలకలంలేల? భర్తజాగరిత గౌర
వ సత్కారంబులంబొంది మీమిత్రులంబులకరిగవరుగాక! ఈవాచాబునిద
రాలావంబులతో మీకేల? ఇద్దరాత్మండు నామనయత్తయగు సౌత్వరికింబు
తుండ్రం. వీనికుండగంబుల నెఱింగినయామి వీని యవరాధకతంబు నైపుమన్న
నేనియ్యకొంటి. వీరడు నాయెడల నిహ్మరణంబుగ తైరంబుబూని తెగులు
నవకృతులు గావించుచుండె. నేనువానినెల్ల నహించుచుంటిని కానిపావనలై
న మహామనులకును బూజ్యులైన వేదప్రాప్తులకును గావించు ఘోరహింస
లు నాకు సహించ నశక్యంబుగ నున్నవి. మఱియ

చ! తరుణముఁగాంచి, మేము భగదత్తునిపై తెడలంగ, వ్యూరకన్
దిరముగముట్టించి, వనుదేవమఖాశ్వము దొంగిలించి, య
భ్యురమునకెగ్గునల్పి, పురిదగ్ధముచేసి, మధుప్రమత్తులై
తరుణులఁ గ్రీడలందవిలి తారెడు వీరులఁ దులిచఁగూరుడై !

గీ॥ బభ్రునరవరు వత్నిని బరమసాధ్వ
నాసుకేశినిఁ బాపియై యవహరించె
సాత్వతీదేవి కొనఁగిన నద్వరంబుఁ
దలచి మదినింత దనుకను దాధియుంటి!

ఇప్పుడు వీని యవరాధకతంబును బూర్తియయ్యె.

400—ఓరీయార్లు, బభ్రువర్తి నవహరించిన నేను మహాహినిని, నాకువాదత్తయై
న రుక్మిణి నవహరించిన నీవుపూజ్యుడవునా? ఇట్లు వచించుటకు నీకునిగ్ధముం
దైన లేకపోయినదా? నాయవరాధములు వరభంగమగునని నీవునహించువాఁ
డవున్ను లేనితో నేహి మహావక్త్రు నేయవాడవునా? నీవననెంత? నీకుహిం
వన నెంత? నీకోవమన నెంతరా. గర్వాంధకారమగ్నా? నీవు నన్నేమి నేయఁ
గలవురా తులువా? మఱియ కోపనల జ్వాలలకు నిన్నిచ్చడ కలభ వ్రాయుని
గాజేసెద.

పంచచామరము! నురాత్మ కూర నిన్నుబట్టి దోడ్చులంబుతోడనా
క రాభిషేకధారిభూతఁ గంతమొక్కపెట్టునన్

విరానఁడనొంది శోణిలింబుఁ బిల్వినాదు కోదమాన్
బరాబరిన్ బ్రహ్మాంతిఁజేసి పాయుదున్ మనోవృధన్॥

చుట్ట, యిదెడచ్చిలిచి కాశీకొట్టు. (అని కత్తిహాని మీదికి వెళ్లుచుండ)

శ్రీకృ— మూర్ఖా. లోకంబుల జడివోక జుత్తువారంబడుము. (అని తాంబూలం
బుతో నొనఁగిన ఇంగరు పల్లెరమును శిశుపాలునిపై వేయ శిశుపాలుఁడు తిరో
పొతుఁడయి జయవి రూపముతోఁ బ్రవేశించును. పుష్పవర్షము గురియును. దే
వగుండుభులు మోగును.)

జయ— (చేతులు జోడించి)

సుకేసరము! జయజయ వాసుదేవ జయ శైలధారణా
జయజయ పద్మనాభ జయ నారసేక్షణా
జయజయ సృష్టిచాల జయ సర్వకారణా
జయజయ చైద్యహంత జయ నాథురక్షణా॥

చ॥ ననకనందనాది మునిశాపవశిమ్మున మూఁడుజన్మముల్
దనరిన నీతృతీయ భవతారణకారణ మూఁడుమ్మునన్
ఘనమగు పూర్వరూపమును గైకొని మాధవ తావతాంఘ్రిలన్
గనుఁగొనఁగల్గి ధన్యతను గాంచితి నీకరుణాంసంబునన్॥

ఉ॥ వాకనర్వసృష్టిపరిచాలన కర్తను నేనియంచు దు
ర్వారమదాంధరిన్ సురలరాయుచు భాగవతోత్తమున్ సుతున్
గాటియవెట్ట నాకినకకశ్యపురూపము వావ భీకరా
కారత నారసింహమయి కావనె యాదిమ జన్మమందునన్॥

ఉ॥ పాయక రావణుండనయి బాహుబలోద్ధతి నెల్లలోకముల్
రాయుచునుండ నాయమకరాబ్రిముఖుల్ జనిమొట్టవెట్ట నా
రాయణపాహియంచు రఘురాముఁడవై జనియించి యప్పు నీ
పాయకవృష్టిఁద్రుంచి కడుసాఖ్యమొసంగవె నాకు కేళవా॥

ఉ॥ కూరినికాటనఘటిత ఘోరతరాఘవికీర్ణమాధరా
భారనివారణార్థమిలపె వనుదేవసుతుండవాచు దు
ర్వారమదాంధదుష్ట శిశుపాలుని రూపము సంహరించి య
న్వారిగఁజొనవే యిపు డసారకృపామతి యిందిరావతీ॥

చాల పుక్తిండగు దృష్టశేకుశకుఁ బట్టాధిపతిఁ మహాత్మకంబుఁ గావించిన
కుశకలయు. నీశేషని గోరిక గలదని తెలియఁ జేయును.

భర్త—(గంతోమంబుతో)

మత్త కోకిల! దేవ నీ కరుణేక్షణంబుల గీప్తమయ్యెను సర్వమున్
భావమందలి కోర్కెల్లె ను బాగుగానమకూరె మేల్
గావులెల్లరనోర్చిపోరుల రాజనూయముఁ జేసితిన్
భూవరేణ్యులలోన నేనతి పూజనీయుఁడనైతిఁకన్!

భక్తకత్సలా, నాకుఁ గోరవలసినది మఱియేమిగలదు? అయిన దేవర యానతి
యయ్యెగాన నీవిధంబున నొకఁగాత!

అ! వె॥ స్వస్తి యాతఁ బ్రదకుఁ బార్థివ స్తోమంబు
లవని నేలుఁగాత న్న్యాయరీతి
కుశలమార నెపుడు గోబ్రాహ్మణాధికి
సర్వలోకములకు సౌఖ్యమార!

శ్రీకృ—కథాస్తు.

తెరజాబును.

ఇది పంచమాంకము.

ఇది శ్రీరామచంద్ర కరుణా కటాక్ష లబ్ధ కవితావైభవ శ్రీపత్న
గోతోద్భవ దూర్వాసోపశంశవయః సారావారరాకా
క్షరవమిత్ర కామేశ్వరపవిత్ర పుత్ర విద్యజ్ఞన
విధేయ వరాహ నారసింహనామధేయ
ప్రణీతంబైన శి శు సా లీ య
నాటకంబు సర్వంబు
సంపూర్ణము.

(శ్రీ రామచంద్ర పరబ్రహ్మర్పణమస్తు.

క్ర. సం.	త. త. త.	ప. త.	త. త.	త. త.	త. త.
1	కం	10	7	కం	కం
2	కం	11	8	కం	కం
3	కం	12	9	కం	కం
4	కం	13	10	కం	కం
5	కం	14	11	కం	కం
6	కం	15	12	కం	కం
7	కం	16	13	కం	కం
8	కం	17	14	కం	కం
9	కం	18	15	కం	కం
10	కం	19	16	కం	కం
11	కం	20	17	కం	కం
12	కం	21	18	కం	కం
13	కం	22	19	కం	కం
14	కం	23	20	కం	కం
15	కం	24	21	కం	కం
16	కం	25	22	కం	కం
17	కం	26	23	కం	కం
18	కం	27	24	కం	కం
19	కం	28	25	కం	కం
20	కం	29	26	కం	కం
21	కం	30	27	కం	కం
22	కం	31	28	కం	కం
23	కం	32	29	కం	కం
24	కం	33	30	కం	కం
25	కం	34	31	కం	కం
26	కం	35	32	కం	కం
27	కం	36	33	కం	కం
28	కం	37	34	కం	కం
29	కం	38	35	కం	కం
30	కం	39	36	కం	కం
31	కం	40	37	కం	కం
32	కం	41	38	కం	కం
33	కం	42	39	కం	కం
34	కం	43	40	కం	కం
35	కం	44	41	కం	కం
36	కం	45	42	కం	కం
37	కం	46	43	కం	కం
38	కం	47	44	కం	కం
39	కం	48	45	కం	కం
40	కం	49	46	కం	కం
41	కం	50	47	కం	కం
42	కం	51	48	కం	కం
43	కం	52	49	కం	కం
44	కం	53	50	కం	కం
45	కం	54	51	కం	కం
46	కం	55	52	కం	కం
47	కం	56	53	కం	కం
48	కం	57	54	కం	కం
49	కం	58	55	కం	కం
50	కం	59	56	కం	కం
51	కం	60	57	కం	కం
52	కం	61	58	కం	కం
53	కం	62	59	కం	కం
54	కం	63	60	కం	కం
55	కం	64	61	కం	కం
56	కం	65	62	కం	కం
57	కం	66	63	కం	కం
58	కం	67	64	కం	కం
59	కం	68	65	కం	కం
60	కం	69	66	కం	కం
61	కం	70	67	కం	కం
62	కం	71	68	కం	కం
63	కం	72	69	కం	కం
64	కం	73	70	కం	కం
65	కం	74	71	కం	కం
66	కం	75	72	కం	కం
67	కం	76	73	కం	కం
68	కం	77	74	కం	కం
69	కం	78	75	కం	కం
70	కం	79	76	కం	కం
71	కం	80	77	కం	కం
72	కం	81	78	కం	కం
73	కం	82	79	కం	కం
74	కం	83	80	కం	కం
75	కం	84	81	కం	కం
76	కం	85	82	కం	కం
77	కం	86	83	కం	కం
78	కం	87	84	కం	కం
79	కం	88	85	కం	కం
80	కం	89	86	కం	కం
81	కం	90	87	కం	కం
82	కం	91	88	కం	కం
83	కం	92	89	కం	కం
84	కం	93	90	కం	కం
85	కం	94	91	కం	కం
86	కం	95	92	కం	కం
87	కం	96	93	కం	కం
88	కం	97	94	కం	కం
89	కం	98	95	కం	కం
90	కం	99	96	కం	కం
91	కం	100	97	కం	కం
92	కం	101	98	కం	కం
93	కం	102	99	కం	కం
94	కం	103	100	కం	కం
95	కం	104	101	కం	కం
96	కం	105	102	కం	కం
97	కం	106	103	కం	కం
98	కం	107	104	కం	కం
99	కం	108	105	కం	కం
100	కం	109	106	కం	కం

20	18	అవధానము	అవధానము	32
	25	అవధానము	అవధానము	34
21	11	అవధానము	అవధానము	
	23	అవధానము	అవధానము	
22	17	అవధానము	అవధానము	
	18	అవధానము	అవధానము	
	20	అవధానము	అవధానము (అంతకు)	
23	4	అవధానము	అవధానము	35
	24	అవధానము	అవధానము	37
24	21	అవధానము	అవధానము	38
	25	అవధానము	అవధానము (అంతకు)	
	26	అవధానము	అవధానము	39
		అవధానము	అవధానము	41
27	17	అవధానము	అవధానము	42
	18	అవధానము	అవధానము	
29	15	అవధానము	అవధానము	48
	19	అవధానము	అవధానము	
30	17	అవధానము	అవధానము	49
	18	అవధానము	అవధానము	50
	25	అవధానము	అవధానము	52
31	1	అవధానము	అవధానము (అంతకు)	53
32	13	అవధానము	అవధానము	55

55	16	అవధానము	అవధానము	69
	19	అవధానము	అవధానము	
56	17	అవధానము	అవధానము	
	19	అవధానము	అవధానము	70
57	21	అవధానము	అవధానము	71
	22	అవధానము	అవధానము	
58	1	అవధానము	అవధానము	
	2	అవధానము	అవధానము	
	3	అవధానము	అవధానము	
	4	అవధానము	అవధానము	
	17-18	అవధానము	అవధానము	72
	24	అవధానము	అవధానము	73
59	5	అవధానము	అవధానము	
61	9	అవధానము	అవధానము	74
	22	అవధానము	అవధానము	
62	14	అవధానము	అవధానము	76
	16	అవధానము	అవధానము	77
63	9	అవధానము	అవధానము	81
	25	అవధానము	అవధానము	82
64	2	అవధానము	అవధానము	
	24	అవధానము	అవధానము	
65	2	అవధానము	అవధానము	83
	8	అవధానము	అవధానము	84

